

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

Cota 102620

Inventar 344995

102.600. 707
AUTORII ROMÂNI
VECHÎ ȘI CONTIMPORANI

ex { P-343 075
C-344 995
EDIȚIUNE ȘCOLARĂ

APROBATA DE MINISTERUL INSTRUȚIUNEI PUBLICE
ȘI AL CULTELOR.

MIRON COSTIN

LETOPISEȚUL

ȚĂREI MOLDOVEI

CU NOTIȚE LEXICOGRAFICE

BUCURESCI

Editura LIBRĂRIEI SOCECŪ & Comp.

1894

BUCUREȘTI

Cota 1102620

Inventar 344995

RC 104/11

40686.—*Stabilimentul grafic I. V. Socecă. — București.*

B. C. U. Bucuresti

C344995

MIRON COSTIN

LETOPISEȚUL

ȚĂREI MOLDOVEI

MIRON COSTIN

Miron Costin s'a născut în anul 1633. Își făcu studiile în Polonia unde tatăl său se refugiase după venirea pe tronul Moldovei a lui Vasile Lupu. A fost cel d'ânteiu în Moldova cu învățatură sistematică, a observat cu drept cuvint un critic, și, de aceea, în toate slujbele înalte ce le-a ocupat, sub domniî Vasile Lupu, Gheorghe Stefan, Ghica, Petriceicu, D. Cantacuzino, Ant. Ruset, Duca cel bătrîn și C. Cantemir, s'a arătat demn de încrederea acestor domni, cari îl puneau tot d'a-una înainte la vremuri grele. Influența sa era foarte mare în țeră și a pricinuit căderea a trei domni.

Miron Costin părăsi viața publică pe la 1686, și fu ucis, cu familia sea, din ordinul lui Dumitrașco Vodă, în anul 1691.

„Numele lui, dice N. Bălcescu, va rămâne vestit atât prin Istoria Moldovei ce ne-a lăsat, cât și

prin tragica sa mörte, căci și el asemenea aü cinstit știința și aü dat frumosul exemplu în acele triste timpuri pierdënd viața pentru binele omenirei“.

Operile de căpetenie ale lui Miron Costin sunt: *Cartea pentru descălecatul d'ânteiü a Moldovei și Letopisețul Țerei Moldovei*. Din acéstă din urmă operă, care merge de la anul 1594 pînă la 1662, sunt extrase capitolele aici publicate, și care sunt privitoare la evenimentele de care Miron Costin a fost martor ocular.

Fiul lui Miron, Nicolae Costin, care fu și dînsul vornic și mare logofët, și a murit în anul 1712, a lăsat mai multe opere dintre care: *Cartea pentru descălecatul d'ânteiü a Moldovei și Istoria Domnilor Moldovei de la Despot Vodă pînă la Ieremia Vodă Moghilă*.

LETOPISEȚUL
ȚĂREI MOLDOVEI

DE LA AARON-VODĂ, DE UNDE ESTE PĂRĂSIT DE ȚECHE,
VORNICUL DE ȚĂRA DE JOS

isvodit de

MIRON COSTIN

VORNICUL DE ȚĂRA DE JOS

In anii de la zidirea lumii 7185, în oraș în Iași

(1594—1662)

TERRELL MOLD DOVEI

MIRON COSTIN

(1909-1902)

PREADOSLAVIE ¹⁾

VOROAVA ²⁾

CĂTRE CETITORIŪ

Fost'aũ în gândul meu, iubite cetitorule, să fac Letopisețul țerei noastre Moldovei din descălecatul ei cel d'ânteiũ, carele aũ fost de Traian Împăratul, și urzisem și începătura Letopisețului. Ce, sosirã asupra noastră cumplite aceste vremi de acmu ³⁾, de nu stãm de scrisori, ce ⁴⁾ de grije și suspinuri. Și la acest fel de scrisore, gând slobod și fără valuri trebuieste; iarã noi prãvim cumplite vremi și cumpãnã mare pãmîntului nostru și noã. Decĩ, priimesce acestã datã atãta din truda noastră, ca să nu se uite lucrurile și

¹⁾ *Preadoslovie* = prefațã. — ²⁾ *Voroava* = discurs, vorbire. —

³⁾ *acmu* = acum. — ⁴⁾ *ce* = cĩ.

cursul țerei, de unde aș părăsit a scriere ¹⁾ rătăosatul Ureche Vornicul. Afla-vei de la Dragoș Vodă din descălecatul țerei cel al doile, la Letopisețul lui, pre rândul sêu scrise Domniile țerei, pînă la Aaron Vodă a doua Domnie. Iară de la Aaron Vodă încóce, începe acest Letopiseț, care ți l-am scris noi, nu cum s'ar cădea de amăruntul tóte, că Letopisețele cele străini, lucrurile cele mai însemnate, cum sunt resbóiele și schimbările, scriu, a țarilor megiași; iară cele ce se lucréză în casa altuia, de-amăruntul lucruri de casă n'aș scris, și de a lui Letopisețe de Moldovan scrise nu se află. Iară tot vei afla pre rând scrise tóte. Și priimesce acéstă dată acéstă puțină trudă a nóstră, care am făcut, să nu se trecă cum-va cu uítarea, de unde este părăsit; cu acéstă făgăduință, că și Letopisețul întreg să aștepti de la noi, de vom avea țile, și nu va fi pus prea vecinicul sfat a puternicului Dumnezeu țerei acestia țeanchiu și soroc de săvîrșire.

MIRON COSTIN

Biv-vel Vornic Țerei de jos.

¹⁾ *A scriere* = a scrie.

STIHURI

DE DĂSCĂLECATUL ȚEREI MOLDOVEI

Neamul țerei Moldovei de unde să trăgăneză ¹⁾?
Den țerile Rômului tot omul să crecă.
Trajan, ântéiū, Impăratul, supuind pre Dahī,
Dragoș, apoi, în Moldoveni primenind pre Vlahi,
Martur este Troianul șanț în țera noastră,
Și Turnul Suverinul, Munteni, în țera vóstră.

¹⁾ *Să trăgăneză* = se trage.

Domnia lui Vasile Vodă

Fericită Domnia lui Vasile Vodă, în care, de aŭ fost cândva această țară în tot binele, cu bișug ¹⁾, și plină de tótă averea, cu mare fericie, și trăgănată pînă la 19 ani, în zilele acestei Domnii aŭ fost. În anii d'ânteiŭ cu prepusurî de nepace, iară între Leși și între Turci; iară apoi, după trei ani, deschidîndu'și cale împărăția Turcului, cu Sultan Murat, asupra Persului, pentru Vavilon ²⁾, aice aceste părți la mare păci și liniște și și mare fericii era.

Domnia cum s'aŭ prilejit de aŭ luat Vasile Vodă, s'aŭ pomenit la Domnia lui Moisei Vodă, în Capul XV-le, cum fugi Vasile Vodă de frica lui Moisei Vodă, de aicea din țară în Țarigrad; și acolo, cunoscut fiind

¹⁾ *Bișug* = belșug. — ²⁾ *Vavilon* = Bagdad.

la câți-va din capete, și mai virtos la Abaza Pașa, care era pîriș lui Moisei Vodă, și mai mult cu anevoința lui i-au dat Sultan Murat domnia vădându-l om harnic de aceea trebă.

Dacă aș luat Domnia, n'aș vrut să fie nemulțămitor lui Moisei Vodă, pentru binele ce făcuse casei lui, neamestecându-se nice cu un reș asupra casei lui; aș scris carte lui Moisei Vodă cu mare mulțămită pentru ómenii săi, căci n'aș avut nice o nevoie; și lăsându-l în voie unde ar vrea să mērgă, orī spre ce parte volnic, fără de nice o grijă să fie. Și sfātuindu-l să nu vie la Țarigrad, pentru multe datorii ce avea Moisei Vodă în Țarigrad; și să nu bănuiască căci s'aș prilejit, așa fiind aceste lucruri, ales a Domnielor, sub orânduiala lui Dumneșeu, fără care nu es Domnii.

După acēstă țeremonie, aș purces Vasilie Vodă din Țarigrad cu domnia în țēră, în anul 7142; iară Moisei Vodă strīns cu casa lui și cu Costin Hatmanul din boierī, aș trecut în țēră Leșescă.

Abaza Pașa iară se gătia cu mare putere asupra Leșilor să-și tocmēscă lucrurile a res-boiului celui d'ântēiū care făcuse asupra lui

Conetpolski, la Cameniță, pînă n'ar oblici ¹⁾ împărăția că în rîndul d'ânteiu n'au lucrat atîta cât da sémă la împărăție. Decî îndemnă pe împărăție iară asupra Leșilor, și sta de față și Solii Moschicesci la Tarigrad, nevoitori cu mare făgăduință împărăției, de Cazanul și de Azderhanul să fie a Turcilor. Și numai ce aștepta și Vasilie Vodă, neaședat bine la domnie, să-i vie porunca de gătire de óste, iară ca și lui Moisei Vodă.

Era și sol Leșesc din țera Moschicéscă ²⁾, pornit de Craiul Leșesc la Impărăție, anume Trăbinski, pre carele (dând scire Craiului Conetpolski Hatmanul că venia asupra lui Abaza Pașa cu oști Turcești) 'l trimisese Craiul la Impărăție întrebând de Turci ce pricină ar fi stricăciunei de pace ce-i legată la Hotin cu Sultan Osman? Și aũ trecut solul acela pren ³⁾ țeră, curînd în urma lui Abaza Pașa, în țilele lui Moisei Vodă. Ce oblicind ⁴⁾ Abaza Pașa, aũ trămis de 'l-aũ oprit la Pravadia, silindu-l să-și dea solia la dînsul, temîndu-se să nu se oblicéscă prin solia lui acea cale a lui cum aũ fost. Ce, nevrînd solul să-și dea solia, și rěspundîndu-i cum că este trimis la

¹⁾ *Oblici* = băga de seamă. — ²⁾ *Moschicéscă* = muscăléscă. —

³⁾ *pren* = prin. — ⁴⁾ *Oblicind* = înțelegînd.

singură împărăția, nu la unul din Pași, l-aū oprit câtă-va vreme. Ce¹⁾ leahul²⁾ aū silit cu mijlóce de aū dat știre de sine la Pórtă că este oprit; și aū venit poruncă la Abaza Pașa să-l slobódă; și numai ce i-aū căutat a-l slobódire³⁾ Iară așa 'i stricase solului lucrurile la Impărăție, cât nice o cinste n'aū avut care se cade solilor; și 'l-aū pornit cu răspuns de scârbă înapoi, fără zăbavă, și anume să fie gata Crăia Leșescă iar de sfadă.

Acel răspuns al Turcilor dacă aū ajuns la Craiul, în țera Moschicéscă, că tot era în țera Moscului cu oști, și dându-i știre de la margine⁴⁾ iară de gătirea Turcilor, deci, numai ce 'i aū căutat a stare⁵⁾ la tocmală cu Moscul, și îndată, lăsând tóte într'o parte, aū legat cu Moscalii pace. Cu câte-va orașe luate de la Moscul în partea Leșilor, s'aū întors Craiul la Varșav, și îndată, aū stătit la Seim⁶⁾ de gătire asupra Turcilor.

Înțelegând Turcii că Leșii aū făcut pace cu Moscul, și mai adevérat den Solii Moschicéști, (și era și solul Turcilor la Mosc, întărindu-i împotriva Leșilor), și de aice din

1) *Ce* = ci. — 2) *Leahul* = Polonul. — 3) *A-l slobódire* = a-l slobódi. — 4) *Margine* = hotare. — 5) *A stare* = a sta. — 6) *Seim* = Adunarea Polonă.

teră de la Vasilie Vodă, având știre, aū pornit pre solii Moschicești cu scârbă, pentru nestarea lor la cuvânt; și aū trimis sol și la Craiul Leșesc de înnoitura păcei, anume pre Șahin Aga, unul din Agii Divanului, având amu împărăția Turcului și cu Cazil-Bașii amestecătură începută pentru Bagdatul, adică Vavilonul.

Pornite oștile Leșești amu aū aflat Șahin Aga spre Cameniță, și pre singur Craiul, aprópe de Varșav, în tabără; răspunđend lui Șahin Aga solului Turcesc, Craiul, cu scârbă, pentru stricarea și călcătura păcei, carea cu atâte jurământuri s'aū făcut la Hotin, cu sultan Osman și între dînsul, câte-va conace aū mers cu oștile spre Cameniță; și cu acest răspuns aū pornit pre Turcul, carele da tótă vina pre Abaza Pașa, și cum că este gata de perire pentru acea faptă.

Fost-aū acéstă clătire a Leșilor în anul 7143¹⁾. Care oști mai mari și mai bine grijite nu se pomenesc în tótă cronica leșescă. Țin minte ómenii bătrîni, carii spun că ajungea tabăra de subt tîrgul Cameniței pînă la un copaciū la cîmp, mai mult de o milă mare

¹⁾ 7143 = 1635.

de loc; că oști avea gata cele ce era asupra Moscului, și plină țera Leșescă pre acele vremi de mulțime de ómeni.

Iară pînă a sosire Craiul leșesc la Cameniță, Conețpolski Hatmanul amu era cu o sémă de oști subt Cameniță. Și venia cărți pren Vasilie Vodă de la Vizirul Murtaza Pașa pentru pace, adevărind lui Conețpolski că acea călcătură a păcei ce aũ făcut Abaza Pașa fără știrea Impărăției va plăti-o cu capul, ca un călcător de pace. Și așa omorînd Impărăția pre Abaza Pașa, sugrumat, s'aũ rășchirat și gătirea Leșilor în vânt, fiind superați și slujitorii lor de atâta vreme cu oștenia la Mosc. Aũ stătit pace iară între Leși și între Turci, cu înnoitura legăturilor de la Sultanu Osman, adăogând și acéstă legătură între sine, pentru Tătari, să nu locuiască în Bugeag. Om Abaza Pașa vestit cu rěsbóie asupra Persului, și oștean drept.

La anul după acésta, aũ purces Sultan Murat cu mare gătire asupra Persului, și într'acelaș an aũ luat de la Perși cetatea anume Răvanul, care apoi, cât s'aũ întors înapoi Sultan Murat la Țarigrad, iar o aũ luat Căzil-Bașii pe séma sa.

Iară Vasilie Vodă domnia cu mare liniște

și cu pace, fără grijă, țera de toate părțile ; staău toți de neguțitorii și de agonisită ; însă, lăcomia nice atuncea nu lipsia cu dări grele ; ce având locuitorii țerei vremi de agonisit, biruia toate acele greutateți a Domniei.

În țera Ungurască era mari amestecături între Racoți și între Betlem Isteoan, feciorul lui Betlem Gabor, pentru Domnia Ardealului. Ce au căutat a dare ¹⁾ locul Domniei aceea Betlem Isteoan, lui Racoți, neputând avea ajutor de la Impărăția Turcului, pentru gătirea lui Sultan Murat iară asupra Persului.

În anul 7145²⁾, se ridicase Cazacii cu Pavliuk, Hatmanul lor, asupra Leșilor, pentru opriala sa de pre Marea Négră ; pre cari Poțki, Hatmanul leșesc cel de câmp, i-au lovit și închiidându-le tabăra, au dat Cazacii viu pre Pavliuk, Hatmanul lor ; și în cesta an au făcut Leșii o cetate, anume Codacul, pre Nipru, la pragul cel d'ânteiu, oprind pre Cazaci să nu umble pre Marea Négră, stricând pacea cu Turcii, care oprială a lor apoi au resuflat spre marea pustietate Crăiei leșești, cu Hmil, Hatmanul căzăcesc.

Tot într'acelaș an Cantemir Pașa cu ordele

¹⁾ A dare = a da. — ²⁾ 7145 = 1637.

séle, peste voia Hatmanului, aú eşit din Crîm ¹⁾, şi s'aú aşedat iar în Bugeag; care lucru nesuferind Hanul, şi mergênd dodeială de şi la Leşi, cariî legase cu a doua legătură, pren Conetpolski, cu Murtaza Paşa Vizirul, să nu hie sloboði Tătarii a locuire ²⁾ în Bugeag, făcênd dodeială Crăiei lor — aú eşit poruncă la Hanul şi la Vasilie Vodă, Domnul țerei nóstre, şi lui Matei Vodă, Domnul muntenesc, să mérgă cu Hanul asupra lui Cantemir. Deci, aú venit Hanul cu oști, şi aú purces şi Domniî cu ambe țerile asupra lui Cantemir; care, temêndu-se de Hanul, aú fugit în Țarigrad; iară ordele lui le-aú luat Hanul cu sine la Crîm, şi, de pîra Hanului, aú perit şi Cantemir, sugrumat în Țarigrad.

După ce aú pornit pre Tătari Hanul, din Bugeag, aú lăsat pre doi Sultani, frații sei, să vie cu dênșii, iară el singur aú purces spre Crîm înainte. Deci când aú fost la trecetórea Niprului s'aú burzuluiit Nohaii, şi aú lovit fără veste pre Sultani şi i-aú omorît pre amêndoi; şi, după acéstă faptă, aú purces cu coșurile ³⁾ séle spre țera Leșescă, pohtind ⁴⁾ de la Leşi loc să se aşede subt ascultarea lor. Âmblau

¹⁾ *Crîm* = Crimea. — ²⁾ *A locuire* = a locui. — ³⁾ *Coșuri* = care marî tătărescî. — ⁴⁾ *Pohtind* = poftind.

pre la târguri și pren sate, toți câte cu o cruce de lemn la pept, semn de închinăciune. Ce Leșii așa loc deșert fără ómeni, mai în lăuntru țerei se neavënd, le-aũ dat câmpii pre Nipru, între Crilav și între Codac. Și erau aprópe de 20,000 de Nohai órda aceea.

Care lucru vëdënd Impărăția Turcului, iară, cu a doa orânduială, aũ pornit câți-va Pași în préjma lor, la anul după scosul lui Cantemir Pașa din Bugeag; și iară aũ venit poruncă și lui Vasilie Vodă și lui Matei Vodă să mérgă să se împreune cu Pașii asupra Tătarilor. Deci, de iznóvã ¹⁾ aũ purces Vasilie Vodă cu oști, al doile rând, la Cetatea Albă, la adunarea Pașilor; iară Matei Vodă aũ venit pînă la marginea țerei se; și de acolo aũ pornit un Serdar al seũ cu oști, iară el s'aũ făcut bolnav și s'aũ întors înapoi. Iară și Vasilie Vodă și Pașii fără zăbavă s'aũ întors de la Cetatea Albă înapoi; că pre Tătari îi trăse Hanul cu blândeță și cu făgăduință de iertare pentru mórtea Sultanilor și-i trecuse Niprul, pre unii în Crîm, iară pre alții i-aũ așeđat în câmpii Donului. Iară mórtea Sultanilor, mai pre urmă, tot n'aũ lăsat Hanul

¹⁾ *De iznóvã* = din nou.

nerescumpărată¹⁾. Ce câți erau din sângele lui Cantemir, mai capete²⁾, întru una de zile, cu meștersug³⁾ i-aŭ împărțit: pre unii, la o sémă din Agii curții sele, la ospet; pre alții, la alți agi și la masa sa oprind pe unii. Și la acela ospet i-aŭ omorit pre toți câți erau Cantemiresci mai de aproape. Și de atunci s'aŭ stins acel neam la dênșii, carele erau mai de frunte de cât tóte órdele, precum pre aceste vremi sânt Șirenescii. Unul din Cantemiresci, anume Azamat Mrăzea, pre carele și l-am apucat Dvorén la Craiul leșesc Vladislav, neprilejindu-se la acel ospet ce făcuse Hanul, aŭ scăpat din Crim în țera leșescă, și slujia la Vladislav, craiul leșesc, între Dvorenî, și avea de la Craiul léfă.

Intr'acesta an, aŭ luat Cazacii Donului Azacul, cetatea turcescă, pre apa Donului, care apoi aŭ dat-o de bună voie Moscul Turcilor înapoi. Isariŭ aŭ umblat la acest mijloc pentru acea cetate la Mosc; om, pre acele vremi aice în țeră vestit cu neguțatoria în țeră Moschicească.

Iară întorsul lui Matei Vodă de la margine, mergênd al doile rând la Cetatea Albă,

¹⁾ *Nerescumpărată* = neresbunată. — ²⁾ *Mai capete* = mai de frunte. — ³⁾ *Mesterșug* = meștersug.

n'au fost fără pricină, ce având mare neprieteg Matei Vodă cu Vasilie Vodă. De 'ndată ce au stătut Vasilie Vodă la Domnie, făcuse multe amestecături la Paşa pre acele vremi de Silistria. Deci, s'au temut Matei Vodă a mergere ¹⁾, pentru acele amestecături, ce-l amestecase Vasilie Vodă la Pórtă; ce, precum s'au pomenit mai sus, au trimis óste, iar el singur s'au întors la scaunul seú.

Íară la Impărăția lui Sultan Murat, pre acele vremi, tóte trebile și lucrurile Impărăției pre doi ómení, caríi era Musaiپی ²⁾ la Sultan Murat: unul, Silihtar, ce era în lăuntru, care slujbă este de Impărăție fórt aprópe, adecă Spatar, ce pórtă spata orí busduganul după Impăratul: al doile, Cázlar Aga, care este peste tótă casa Impărătescă, și pre fete mai mare. Acești doi purta tótă Impărăția. Veziria înaintea lor era fórt slabă; când se aduna Vezirul cu unul de aceia, spun că i săruta póla hainelor.

Deci, pre unul din acele capete la Impărăție, pre Silihtar Paşa, îl cuprinsese Matei Vodă cu dările, iar pre Cázlar Aga, Vasilie Vodă. Și eșiau isprăví de la Impărăție. Și lui

¹⁾ *A mergere* = a merge. — ²⁾ *Musaiپی* = sfetnicí, favoriți.

Matei Vodă, pren chipurile mai sus pomenite. Covârşia cu atâta Matei Vodă pre Vasilie Vodă, că avea Matei Vodă şi cu megieşii mare prieteşug, ales cu Ungurii; iară Vasilie Vodă nice cu un megieş, precum am apucat şi noi acea Domnie, viaţă bună n'aŭ avut, din nebăgare de sémă pre nime din megieşi.

O, nesăţiosă hirea ¹⁾ Domnilor spre lăţire şi avuţie órbă! Pre cât se mai adaoge, pre atâta rîvnesce! Pohtele ²⁾ Domnilor şi Impăraţilor n'aŭ hotar; avênd mult, cum n'ar avea nimică le pare; pre cât le dă Dumneđeŭ nu se satură! Avênd Domnie, cinste şi mai mari şi mai late ţeri pohtesc. «*Deh Dervis, derchilimi auhuzbecdă, vedu patisah derichlimi, nechii uccecdâ*»: adecă, dece Dervişi pe un covor pot încăpea, iară doi Impăraţi într'o ţeră nu încap. Avênd ţeră, şi ţera altuia a o coprinde cască ³⁾; şi aşa, lăcomind la a altuia, sosesc de pierd şi al seŭ. Multe Impărăţii în lume, vrênd să iee alte ţeri, s'aŭ stins pre sine. Aşa s'aŭ stins Impărăţia lui Darie Impărat de Alexandru Machedon: vrênd se supuie ţerile greceşti şi tótă Machedonia, Darie a stins Impărăţia sa, de aŭ căđut pre

¹⁾ Hirea = firea. — ²⁾ Pohtele = poftete. — ³⁾ Cască = rîvneşte.

mânele lui Alexandru Machedon. Aşa şi Impărăţia Cartaghinei, vrând să supuie Rômul¹⁾ aŭ căduť în robia Rômlienilor²⁾. Aşa Pir Impărat, vrând să iewa Italia, aŭ pierdut ȝerile sele. Aşa şi Mihaï Vodă, vrând să hie Craiŭ la Unguri, aŭ pierdut şi Domnia ȝerei Muntenestii.

Aşa şi Vasilie Vodă, avënd fericite vremi de domnie, în pace de tôte părțile, — că şi ȝera nu era nice cu o datorie îngreuiată, fără nice o do-deială despre Turci, carii avea începută sfadă cu Perșii și într'acelea părți sta cu valuri, — aŭ început sfadă cu Matei Vodă, Domnul Muntenesc, pentru domnia acei ȝeri: ori că nu'l încăpea Moldova, ca pre un om cu hirea înaltă și Impărătescă mai mult, de cât domnescă ori că silia să vađă pre fiul seŭ, Ion Vodă, la domnie, care hire aŭ părinții spre feciorii seï, să'i vađă în viața lor eșiți la cinste. Domnii, la domnie pre feciorii seï pohtesc să'i vađă eșiți; boierii, la boierii. Slujitorul se bucură să'si vađă de slujitorie pre feciorul seŭ harnic; pământénul, de hrana pământului pre feciorul seŭ destoinic pohtesce să'l vađă. Ori că l'aŭ îndemnat pre Vasile

¹⁾ *Rômul* = Roma. — ²⁾ *Rômlienilor* = Romanilor.

Vodă marea netocmală și neprieteșug ce avea mai de-demult, încă din boieria sa; scosese domnia Țerei Muntenesci de la Impărăție pren mișlocul lui Căzlar Aga și a Pașei de Silistria, feciorului său, lui Ión Vodă.

Prostatec 'l ținea Vasilie Vodă pre Matei Vodă! Deci, având și pre Vezirul în partea sa, aũ făcut oști de țeră, și aũ purces în țera Muntenescă asupra lui Matei Vodă, lă-sând aice în scaun pre fiul său Ión Vodă. Iară singur aũ intrat cu oști în Țera Muntenescă, cu scirea Vezirului și a Pașei de Silistria. Oști avea câte-va, iară tot de țeră, și lefecii, și acea-altă óste, fără puținii sêrbi ce avea în léfă călări.

Iară și Matei-Vodă, Domnul Țerei Muntenesci, nu dormia; ce, apărând al său, avea oști și străine și de țera sa, ales pedestrime; fie-când avea până la 1000 în léfă, fără dărăbanții de țeră, și călări de ai noștri Moldoveni, acolo merși în léfă, căroră numele era Levinții; și Leși călări ținea pururea câte 200 și deosebi, Unguri călări. Și dedese scire și la arcalele sale¹⁾, ce avea la Impărăție, de sila ce'i făcea Vasilie Vodă. Deci,

¹⁾ *Arcalele sale* = sprijinatorii seși.

cu miđlócele lui Silihtar-Paşa bine n'aũ intrat Vasilie Vodă în ȧera Muntenescă, la o apă ce se chiamă Rômna, 'l-aũ timpinat un ceauş de la Impărătie, cu poruncă numai să se întorcă Vasilie Vodă îndărăpt; şi în urma căuşului aũ sosit şi o sémă de oşti de-a lui Matei Vodă.

Numai ce aũ căutat lui Vasilie Vodă a se întorce înapoi, vędęnd cartea împărătescă; şi cine era Sultan Murat, nu era deaşuguire¹⁾ cu dęnsul. Deci, purcedęnd îndărăpt Vasilie Vodă, se semeşise Munteni, şi în chipul gónei să gonescă pre oştile lui Vasilie Vodă, lovise în códa oştii; ce s'aũ întors apoi oştile de ȧeră, şi singur Vasilie Vodă, şi aũ înfrânt pre Munteni, şi aũ prins căţiva vii, şi aũ şi perit căţiva den Munteni.

Vasilie Vodă, după aceea, îndată aũ eşit din ȧera Muntenescă, plinind porunca Impărătescă; şi şedęnd câte-va ęile la Ploscuţeni, de acolo aũ pornit pre ceauşul cel Impărătesc, iară el s'aũ întors şi aũ venit în scaun.

Era pre acele vremi Vezirul anume Tabani Buiuk, carele ȧinea cu Vasilie Vodă, şi Paşa de Silistra iar așa; şi numai să scóţă pre

¹⁾ De a şuguire = de a glumi.

Matei Vodă, se pusese cu tótă voia ; și fără scirea Impăratéscă eșia isprăvi de la Vezirul de domnia Țerei Muntenesci lui Ión Vodă, feciorului lui Vasilie Vodă. Cum și atuncea, dacă aũ vędut Vezirul împedecate isprăvile d'ânteiũ de Silihtarul, aũ făcut altele la singur Pașa de Silistria, să ducă el singur pre feciorul lui Vasilie Vodă în scaunul Țerei Muntenesci ; care lucru, apoi, aũ mâncat capul Vezirului, oblicind Impărăția, pren Silihtarul resbóiele și vărsările de sânge între Domni, de unde se pogóră. Nice te mira cum de aũ putut Domnii a umbla în zarve fără scirea Impărăției, și ales la un Impărat leũ ca acela ! Deci, să scii că țerile acestea pre atunci nu era așa supuse, ce într'altă voie veghiată și se temea Turcii să nu se dee țera Moldovei în partea Leșilor, carii era pe acele vremi fórte tari, cât se sia Impărăția de sfada Leșilor ; și ales avënd amu începute resbóie cu Perșii, precum ți s'aũ pomenit. Ce era bucuroși că se sfădesc aceste țeri între sine, și poți pricepe și pre Domniile aceste așa de îndelungate : 19 ani Vasilie Vodă Domn, iară Matei Vodă pînă la mórte, aprópe de 30 de ani, la Domnie, că alte vacuri să socotesci țerilor acestora pre atunci !

Când aŭ trãmis Vasilie Vodã pre fitul seŭ, Ión Vodã, la Pașa de Silistria, să'l ducã la Domnia Țerei Muntenesci.

Cu al doile ispravì de Domnia Țerei Muntenesci, aŭ socotit Vasilie Vodã cu altã cale; avënd aice și de la Vezirul scire, aŭ pornit pre Ión Vodã la Pașa de Silistria, cu câți-va boieri, să'l ducã Pașa în scaun. Și trimisese înainte la Pașa pre Enachi Catargiul, Vel Postelnic, să mai întărescă lucrurile pînã o veni Ión Vodã. Ce ședënd acolo la Pașa Catargiul, așteptând sosirea lui Ión Vodã, aŭ simțit lucrurile într'alt chip, că'l ajunsese pre Pașa alte porunci Impărătesci prin Silihtarul, și unsese osia și Pașei și Matei Vodã. Deci, vedënd Catargiul lucrurile într'alt chip, și amu irosind că, cât ar sosi Ión Vodã la Pașa, va să'l opréscă și să'l trimiță la Impărăție, dat-aŭ Catargiul scire la boierii ce erau pre lângã Ión Vodã, amu aprópe de Dristor, la un sat; și îndată s'aŭ întors Ión Vodã, cam cu fuga, de grija Pașei; și aŭ eșit și a doua ispitã pentru Domnia Țerei Muntenesci.

Al doilea rând aŭ mers Vasilie Vodă cu oști asupra lui Matei Vodă în Țera Muntenescă pînă la Praova.

Iară nice cu atâta nu s'aŭ lăsat Vasilie Vodă; ce, îndemnat și de Vezirul, și ca o nimică socotind a călcare¹⁾ pre Matei Vodă, iară aŭ strâns oști, cu mai bună gătire, cu pedestrime și cu puscă²⁾, și iar aŭ purces în țera Muntenescă asupra lui Matei Vodă; și cu aceea nebăgare în sémă de Matei Vodă, cât aicea în locul seŭ pusese Domn pre feciorul seŭ, Ión Vodă, în scaunul țerei, cu boieră, cu Ispravnică, cu Domnie deplină, țiind ca în palmă domnia Țerei Muntenescă. Iară luncóse lucrările rěsbóielor, și în puterea lui Dumneđeŭ mai mult staŭ. Nici un neprieten, cât de slab fie, cum să nu'l ție nime, nice îl țin oștenii cei direpți; și bine aŭ đis unul: «*Bella momentis constant*», adecă rěsbóiele în clipala ochiului staŭ; că atâta era numai, să iee acela rěsboiŭ Vasilie Vodă, și să se așeze în Domnia Țerei Romănescă. Iară róta lumei nu-ı așa cum gândesce omul; ce, în cursul seŭ se întórce!

De care silă n'aŭ mai putut nice Silihtarul a trimitere³⁾ alte isprăvi lui Matei Vodă, să

¹⁾ *A călcare* = a călca. — ²⁾ *Puscă* = tunură. — ³⁾ *A trimitere* = a trimite.

nu se descopere de tot cu âmbletele împotriva Vezirului, să-i răsaie ceva Impărăției cu scârbă în partea sa; că ales la Turci, fôrte cu sială sunt tôte și cu mare meșteșug, și taină strică unul altuia, când va unul pre altul să'l surpe, că să pârască; la vedere șie strică, cine începe pîra. De multe ori cu lauda pe neprietenul seü mai curând pogóra. Și ales sub Impărăția lui Sultan Murat, cu mare sială erau toți. Iară tot-d'auna trimitea Silihtarul pre taină la Matei Vodă, îmbărbătându'l să stea împotriva lui Vasilie Vodă să'l bată; iară pentru scârba Impărătescă să nu pôrte grije, că este grija lui. Deci, și Matei Vodă 'și-aü strâns óstea tótă; și vedând pre Vasilie Vodă că trage cu oștile spre Bucuresci, nu spre Tîrgoviște, aü pogorit și el spre Bucuresci cu oști.

Vasilie Vodă, dacă aü sosit la Praova, la sat anume la Ojogeni, știind din limbă ¹⁾ de gătirea lui Matei Vodă împotriva sa, și cu oști câteva și străine și de țeră, aü făcut sfat acolo la Ojogeni, socotind și trecătorile apelor, și locuri închise cu păduri din tôte părțile, și băhnișuri; înțelegând pre Matei Vodă că a-

¹⁾ Știind din limbă = aflând.

nume locuri ea acele pohtesce să dea răsboiū, fiind oștile mai tari fie-care la locul său și la strîmtori împotriva oștilor celor străine, (fi-când cei de loc sunt mai tari), aū ales cu sfatul să nu trecă Praova, ce să stea acolo la câmp să tragă pre Matei Vodă să iasă cu oștile séle la câmp. Și alegându-se sfatul, aū purces tóte oștile lui Vasilie Vodă în jacuri ¹⁾ în Podgorie, pre subt munți, încotro se bejenise ²⁾ tótă Țera Muntenéscă, de pren tóte acele olate ³⁾, pînă în Praova. Și așa, cu acela sfat (ce sfetnici ar hi fost așa bunī de rěsbóie pre atunci!), rěșchi-rată óstea pe la jacuri, în loc aū priceput Matei Vodă lucrul, și îndată aū purces spre Praova, drept în préjma Ojogenilor, unde era Vasilie Vodă cu corturile, aū stătut la trecétóre, dând scire den câteva puscī ce avea cu sine. Și îndată aū început a trecere ⁴⁾ óstea în vad. Tot călărețul aū trecut câte un pe-destraș după sine. Și aū stătut în tocmală cu oștile dencóce de Praova, tocmind óstea pedéstră, cu focul și cu puscile, între óstea călărăță; și aū purces cu tótă óstea stolită ⁵⁾ asupra taberei lui Vasile Vodă.

N'avea de ce se apuca Vasile Vodă, cu

¹⁾ *Jacuri* = jafuri. — ²⁾ *Bejenită* = refugiată. — ³⁾ *Olate* = regiuni, locuri. — ⁴⁾ *A trecere* = a trece. — ⁵⁾ *Stolită* = masată, strînsă.

rășchirată în toate părțile la așa de grabă venire asupra'i a lui Matei Vodă și întemeiată oște; că oștenii lui Vasilie Vodă, unii venind cu plean¹⁾ îngreuiți, nesciind lucrul ce este, alții spăimați de sosirea oștilor așa de grabă, mai mult de gătirea la fugă îndată au stăcut, nu de război. Și așa spărscuită²⁾ oștea, și fără nice o tocmală au plecat și Vasilie Vodă fuga, și totă oștea, câtă nu era dusă în pradă lăsând și corturile și puscile cu pedestriimea totă pe mâna lui Matei Vodă; și, de grija gonașilor, Vasilie Vodă au lăsat calea pe care venise, și de-a dreptul la Brăila au năzuit.

La Brăila, zăbăvindu-se Vasilie Vodă câteva zile, iară Matei Vodă dedese scire de olac la Pașa, îndată, de isbânda sa asupra lui Vasilie Vodă, așa de sîrg lucrul. Ori cu scirea Pașei, orî dintre sine, Agii din Brăila și din Măcin sfătuia să prință pre Vasilie Vodă, să'l trimiță la Pașa. Și să nu hie dat scire Stamatie, carele mai apoi au căzut Stolnic la Vasilie Vodă, și la alte Domnii pre urmă și Postelnic mare, ar hi încăput Vasilie Vodă la prinsóre. Ce, ședînd séra la masă 'i-a

¹⁾ *Plean* = prinș, prizonier de război, pradă. — ²⁾ *Spărscuită* = risipită.

dat scire și de la bucate s'aũ sculat printr'o grădină peste un gard suind de pe spinarea unuia din slujitori: și acolo 'i-aũ scos calul și aũ eșit cu fuga din Brăila la Galați, lăsând tóte în Brăila, câte nu rămăsese în Ojogeni.

Înțelegând Ión Vodă, feciorul lui Vasilie Vodă, poticala tătâne-seũ în țera Muntenescă, strins'aũ boierii ce erau puși la boierie pre lângă sine, și le-aũ ȝis cum el nefiind de domnie pentru slabă sănătatea ce avea (că era Ión Vodă om slab, și desnodat și de mâni și de picióre, cum nu ar hi fost feciorul lui Vasile Vodă care era ca un leũ și la hire și la trup); iar tătâne-seũ, lăsă scaunul domniei. Și aũ venit Vasilie Vodă iar în scaun.

Iară Matei Vodă, jăluindu-se și la Impărăție de prada ce făcuse oștile lui Vasilie Vodă, și la megieși, să'și întórcă călcătura ce o făcuse Vasilie Vodă Țerei Muntenesci, legase cu Racoți, Kneazul Ardealului, tatăl lui Gheorghe Racoți, lucrul; hiind și Racoți rānit cu nebāgare de sēmă megieșiei lui de Vasilie Vodă, aũ pornit nisce oști asupra lui Vasilie Vodă, cu Ión Vodă Movilă, feciorul lui Simeon Vodă, carele era în Ardeal așeȝat după rēboiul de la Ștefānesci, care era între feciorii lui Simeon Vodă și între feciorii lui Irimia Vodă,

pentru domnia țerei, cum s'a scris mai înapoi. Și amu coborîți pînă în Trotuși Ungurii, și oștile Muntenesci pînă la Milcov sosiți, aũ schimbat sfatul Racoți cu Matei Vodă: ori temându-se de Impărăție, înțelegînd patima Vezirului, ori altă socotélă le-aũ venit, aũ întors și pre Ión Movilă cu oștile înapoi, și s'aũ întors și Muntenii. Eșise casa lui Vasilie Vodă spre Huși, de spaïma acea; și pre vremea coborîtului acestor oști asupra lui Vasilie Vodă, aũ perit și Gorgan și Samachișe, căpitanul, și Cârstea Visternicul, din prepus de viclesug domniei.

După aceste zarve, numai ce 'i-aũ căutat lui Vasilie Vodă a stare¹⁾ la pace, vedînd și primejdia Vezirului curînd după aceea, să nu se mai ațite lucrurile asupra sa; cum n'ar hi fost fără primejdie Vasilie Vodă atunceși, de n'ar hi stătut Impărăția după lucrurile îprotiva Perșilor, care, curînd după aceea, aũ purces cu tótă puterea asupra Bagdatului. Ori de la cei-alți doui megieși n'ar hi fost fără rěscólă, de nu s'ar hi spăimat²⁾ Racoți și Matei Vodă cu mórtea Vezirului. Și sta în cumpănă Sultan Murat asu-

¹⁾ A stare = a sta. — ²⁾ Spăimat = înspăimîntat.

pra Azacului va merge, (că nu'l dedese Muscalii); asupra Bagdatului. Ce viind cu acea veste Isar că or da Azacul Muscalii, aū purces asupra Bagdatului. Iară pînă a se înțelege purcesul, aceste țeri erau sub griji că va veni Impărăția spre aceste părți cu oști. Fost-aū aceste zarve între Matei Vodă și între Vasile Vodă în anul 7144 și 7145¹⁾.

Iară primejdia Vezirului Tabani Buiuk, anume cum aū venit de aū perit de Sultan Murat, așa aū fost: după risipa de la Ojogeni a lui Vasile Vodă, aū făcut Matei Vodă *arzahal*, adecă răvaș de jalobă, la singur Impăratul; și aflând om de acea trebă să dea acea jalobă la singur împăratul, aū purces omul acela cu cărțile; și, sciind rîndul, aū păzit când aū eșit Impăratul la primblare cu vînătórea la cîmp. Atunce s'aū făcut omul acela a mergere de olac²⁾ pre dinaintea Impăratului, anume să'l vađă. Și așa vedēndu-l Impăratul mergēnd tare, aū trimis de 'l-aū oprit, și 'l-aū întreat de unde vine. El aū rēspuns că vine din țera Muntenescă cu cărți la Impărăție de mare pradă și vērsări de sînge ce s'aū făcut în țera Muntenescă, de Vasile Vodă care aū venit cu oști asupra lui

¹⁾ 7144 și 7145=1636 și 1637.—²⁾ *De olac*=în mare grabă.

Matei Vodă. În loc au trimis Impăratul de 'i-au luat cărțile, și au cetit arzahalul cel cu jalobă asupra lui Vasilie Vodă, pomenind că se laudă Vasilie Vodă că are isprăvi de la Vezirul să hie Domn și în țera Muntenescă și în țera Moldovei. Atunce au avut vreme Silihtarul asupra Vezirului, căind țerile cum se strică ele în de sine și se pradă. De care jalobă foc s'au făcut Sultan Murat pre Vezirul, înțelegând că de la Vezirul se coboră acele amestecături. Ce, ântêiū au trimis pre omul acela cu tôte scrisorile acele să le vadă Vezirul; iară Silihtarul au ȝis către Impăratul că omul acela îndată va peri de Vezirul. Deci 'l-au dat Hasikii, și 'i-au învățat singur Impăratul ȝicând: «pre acest om iară să'l aduceți la mine». Și așa au fost; l'au dus Hasikăi la Vezirul, și dacă au înțeles Vizirul, au văȝut că este rău de dînsul, au vrut să oprească pre om; ce Hasikii 'i-au spus porunca Impăratului, că este să ducă pre om iar la Impăratul. Scosese Vezirul daruri Hasikiilor să lase pre om la dînsul; ce nu s'au cutezat Hasikii, de Silihtarul, a facere¹⁾ preste poruncă. Iară să nu hie fost omul de față,

¹⁾ A facere = a face.

putea să tocmească Vezirul, lucrurile séle ȃicând cum că aũ fost un marghiol de cei de Țarigrad, și 'i-aũ spus minciuni, (că de aceste multe se fac la Turci); saũ s'ar hi uĩtat la Impărăție, care de lucrurile a tótã lumea gândește, cele mai mánunte le trece cu gândul. Ce păzia acest lucru Silihtarul, să nu scape vreme ca acea asupra Vezirului; și înnoind scârba Impărăției Silihtarul, aũ chĩemat Impăratul pre Vezirul; și dupã mustrarea ce 'i-aũ dat, căci stricã țerile fără scirea lui, 'l-aũ omorĩt. Și așa aũ eșit Vezirului aceluia zarvele acele între Domni! Aceste am înțeles de la Boieri bãtrĩni de sfat pre acele vremi.

Curênd dupã aceste zarve cu Matei Vodã, pentru să potoléscã Vasilie Vodã zarvele sunate, pre fiul seũ Ión Vodã 'l-aũ trimis în Țarigrad, unde 'și-aũ săvĩrșit și viața, nu peste mulți ani, și, într'acestași an, 'și-aũ sfĩrșit viața și Dómna lui Vasilie Vodã cea de'nteiũ, fata lui Bucioc. Dupã mórtea Dómnei aũ trimis Vasile Vodã pre Catargiul în țera Cerchezéscã, și de acoloa i-aũ adus Dómna, fata unui Mázrac de ai lor, cu care aũ trãit apoi pĩnã la savĩrșitul seũ.

In anul 7146¹⁾, aũ luat Sultan Murat Bag.

¹⁾ 7146 = 1638.

datul, cu mare vërsare de sânge de la Perși, după patru luni din ce și începuse a batere¹⁾ orașul. Spune istoria să hie fost acolo în Vavilon sau Bagdat oșteni 30,000. Ce acea gătire făcuse și Sultan Murat asupra Persilor, cât și singur Bagdatul. Iară tot Misirul²⁾, și Pașii câți sunt peste Arapi, i-aū pornit despre Marea Roșie de aū lovit și dintr'acolo țera Persului; și le-aū luat Turcii și dintr'altă parte o scală fôrte mare, și așa îndoit Persul n'aū putut da nici un ajutor Vavilonului.

Sultan Murat într'acolea zăbăvindu-se cu oștile, iară în părțile aceste sta fericite veacuri și liniște și pace întemeiate din tôte părțile, fiind în pace amu Vasilie Vodă și cu megieșii. Si într'acești ani aū zidit Vasilie Vodă și lăudate monastiri în orașul Iașilor, ântëiū sub nume a trei învëțători a bisericeii, ce se ȃice: *Triehsveatitelei*; mai pre urmă, monastirea a doa, ce se chiamă *Golia*, cu făptură cum se vede peste tôte monastirile aice în țeră mai iscusită. Golia îi ȃice pre numele unui boier anume Golâi, carele într'acela loc aū avut făcută o bisericuța de piatră. Și întru acești ai³⁾ aū adus Vasilie

¹⁾ *Abatere orașul* = a bate orașul cu tunurile. — ²⁾ *Misirul* = Egiptul. — ³⁾ *Ai* = anī.

Vodă și móștele Sfintei Preacuvioasei Parascivei, în anul 7148, a cărei Sfântă viață și de pe ce locuri aũ fost, se citește viața ei petrecută cu mare Dumneșeire, în Octombrie în 14 zile.

Acest Domn aũ făcut ca de iznóvã ¹⁾ și curțile cele domnesci în Iași, casele cele Cucinii, grădini, grajduri de piatră, tóte de dînsul sunt făcute, și multe locuri aũ așezat care multe vremi aũ stătit stătătoare. Că de aũ fost când-va vremi fericite acestor părți de lume, atuncea aũ fost. Plină țera Leșescă, voiũ țice, de aur, la care pre acele vremi curea în Moldova, cu boi de negoț, cu cai, cu miere, și aducea din acea țeră tot aur și argint. Oiũ putea țice că sărac nu se afla pre acele vremi, doar care nu-și vrea să aibă. Țera Leșescă la acea scară de fericire se suise, precum și Leșiĩ țic singuri și scrisorile lor, care nice o Crăie ²⁾ pre acele vremi nu era de protivă-i, în bine și în desmerdăciune pre atuncea Leșiĩ și așa și țera nóstră.

Iară de pre acele vremi se cunósce păharul lui Dumneșeũ aprópe de schimbare, și curênd spre alte mai cumplite vremi. Că erau

¹⁾ *Ca de iznóvã* = ca din nou, — ²⁾ *Crăie* = Regat.

la mare sburdăciune țerile aceste. Și care țeri se suie prea la mari bișuguri¹⁾, sburdăză hirea²⁾ omenescă peste măsură și sburdăciunea³⁾ nasce păcatul, și pre păcat îl urmază mânia lui Dumnezeu. Așa țera Leșescă era la mare sburdăciune, așa și aice țera.

Intr'acești ani, după ce au aședat Sultan Murat Vavilonul spre Impărăția Turcescă, s'au întors în Țarigrad, și se gătia tare asupra Leșilor, să rescumpere⁴⁾ rușinea lui Sultan Osman, deschidându-și calea prin Ardeal să lovască drept peste munți spre Liov. Ce i-au tăiat Țilele atuncea curând puternica mână a lui Dumnezeu. Și după mórtea lui Sultan Murat au stătit în locul lui Sultan Ibraim, fratele seú, om dat cu tótă hirea spre sburdăciune. Și cu Impărăția lui iară au hălăduit⁵⁾ țerile aceste de răscóle.

Incepuse în cești ani Racoți cel bătrîn sfadă cu Nemții, căruia era orânduită óste și de aicea de la noi și din țera Muntenescă. Ce n'au ținut mult acea sfadă; curând au venit la tocmélă cu Impăratul Nemțesc. Iară prădase cât-va loc cu ai noștri în Ungurimea

¹⁾ *Bișuguri* = belșuguri. — ²⁾ *Hirea* = firea. — ³⁾ *Sburdăciunea* = depravarea. — ⁴⁾ *Să rescumpere* = să răsbune. — ⁵⁾ *Ai hălăduit* = au scăpat,

de sus. Apostol de Orheiū aū fost Serdariū cu Racoți într'acea óste.

In anul 7153¹⁾, aū făcut și nunta ficei séle Vasilie Vodă, cei mari, Dómnei Mariei, după Kneazul Razivil, om de casă mare din Knezia ²⁾ Litvei. Numai cu ce inimă și sfat aū făcut acea casă după om de lege Calvinéscă, care este scornită de un mitropolit de Flandra, de sub ascultarea Papei de Rôm, peste legăturile sobórelor cu multe minuni Dumne-deesci legate. Iară calvinul numai prin singure poftele séle trupesci, osebite de sfînta sobornicéscă biserică, aū scornit acea lege, la care, ca la o lege slobodă, în puțină vreme aū curs tótă Flandra și Englitera. De mirat aū rămas vacurilor acéstă casă, cum aū putut suferi inima lui Vasilie Vodă să se facă, și multă vreme s'aū frămîntat acest lucru în sfat, și câți-va boieri pre atunce apăra acest lucru să nu fie, ales Toma Vornicul și Iordake Visternicul, care capete ca acele abia de aū avut acéstă țera, séu de va mai avea! Ei diceaū lui Vasilie Vodă și pentru legea ră-tăcită, și un lucru nu fără de grije, despre Impărăția Turcului. Iară Toderășco Logofétul

¹⁾ 7153 = 1645. — ²⁾ *Knezia* = Principatul.

și Ureche Vornicul sta asupra acestei nunte să se facă.

Avea Vasile Vodă *pozvolenie*¹⁾ de la Turci; însă era acea *pozvolenie* din bani, nu din inima Turcilor. Și așa s'au făcut nunta aice în Iași, la care câți-va Domni din țera Leșcă singuri cu chipurile sele, au fost cu curțile lor, și Petrașco Moghilă Mitropolitul Kievului, feciorul lui Simeon Vodă. Iară solii trimiși era: de la Racoți, Kneazul Ardealului, Kemeni Ianăș, cu daruri; și, de la Matei Vodă, Domnul Muntenesc, singur Stefan Mitropolitul Țerei Muntenesci, și Radul Logofătul, și Dikul Spatariul, că se împăcase Domnii între sine.

N'au lipsit nimică din toate podóbele câte trebuie la o veselie ca aceea, cu atâția Domni și ómeni mari din țeri străine: meșteri de bucate aduși dintr'alte țeri, ȱicături, jocuri și de țera și străine; curtea împodobită totă, și strînși boierii și căpeteniile țerei, feciorii de boieri, ómeni tineri, la alaiuri pre cai turcesci, cu podóbe și cu pețiene la șlice. Și așa cu petrecării trăgându-se veselia câte-va sęptamâni, au purces Kneaz Ragivil

¹⁾ *Pozvolenie* = autorisare.

cu Dómna sa în țera Leșescă cu zestre fórt bogată.

La anul, simțindu-se Crăia Leșescă în vîr-tute, îndemnată de Papa de Rôm și de Ve-nețiani, cari avea dodeială de Turci la Ostro-vul Critului, aș făcut sfat cu senatorii, Craiul Vladislav, numai să începă sfada cu Impărăția Turcului; de care gătire a lui, și la ce aș eșit mai apoi acela sfat, ceti-vei povestea mai jos la rîndul seș. Iară soli trimițend la toți Craii creștinesci, Craiul Leșesc, aice la Vasile Vodă pre Kneazul Ragivil aș lăsat solia cu acéstă trébă, fiind viitor Ragivil, la anul după nuntă, la socrul seș aicea în țeră; care solie aș creșut Vasilie Vodă îndată, și aș primit să fie una cu Leșii; cât și birul oprise a anului ace-luia, și pornise pre Aga birului fără bir, rěspun-đend că nu s'aș putut strînge birul, pentru sărăcia ómenilor. Ce, dacă aș stăcut la vo-róvă ¹⁾ cu boierii pentru opritul birului, și, într'un rînd și într'altul, spun să fie đis Pe-triceico, Vornicul de țera de sus, pre care 'l ținea ei mai prostatic dintre alții, de sfat: «Eș aș đice să nu oprim noi birul, pînă nu vom vedea că trec Leșii Dunărea». Și acela

¹⁾ *Voroavă* = vorbă.

cuvânt aŭ intrat îndată în gândul lui Vasilie Vodă, și aŭ repețit după Aga birului și 'l-aŭ oprit în Galați pînă aŭ gătit birul, și 'l-aŭ încărcat, și 'l-aŭ pornit. Așa feresc pre Domni și țerile voróva cu sfatul de primejdie; că pentru aceea aŭ dat Dumneđeŭ Impărații, Craii și Domni, cârmuitori țerilor, să aibă sfetnici pre lângă sine, cu carii vorovind ¹⁾ o trébă, să frămintă cu voróva lucrul; și unul una, altul alta răspundënd, se lămuresce lucrul care'i mai spre îndemână. Iară ce fac Domni singuri din gândurile séle saŭ din șópte, rar lucrul ese de folos; că încă în lume om n'aŭ născut pînă acum ca acela, să nu'i trebuéscă voróva cu sfat; că deși ghicesce cârmuitorul câte o trébă, încă tot să nu se încréđă că aŭ ghicit, pînă nu se întăresce părerea lui cu voróva și altor păreri. Deci, ce ai gândit că este bine, dacă se mai tocmesc cu gândul téeu ce ai gândit că este cu cale, încă cu a doi saŭ a trei socotéla, fără greș pre acela lucru să stai, că nu te va înșela. Iară ce'ți pare numai a singur că este bine, și alții toți đic că este într'alt chip, să nu cređi acea socotélă, că te amăgesci.

¹⁾ *Vorovind* = vorbind.

Multe lucruri ne par că sunt ghicite ; iar apoi, dacă mai lași vreme socotelei, afli departe mai pre urmă într'alt chip. La mulți Domni mari smintele am vădut din șópte, saũ ne sfătuiți acum în vacul nostru ; fără sfat aũ făcul Vasilie Vodă de aũ lovit pre Tătari la Brătuleni ; apoi prada de Tătari a tótă țera nespusă aũ ajuns, cu câtă robie și plean dintr'acea faptă aũ venit asupra țerei ! Așa și Duca Vodă, sfātuind numai cu unul pentru carte la Hanul, 'și-aũ stricat Domnia ; din care mazilie mare risipă și greutateți asupra țerei aũ venit, carea era în stat bun pre atunce, și gata lucrurile să ridice numai cu o orânduială datoriile țerei tóte. Iară din cea mazilie de 'ntêiũ a Ducăi Vodă, s'aũ prilejit¹⁾ trei înnoituri de domnie : una, la Beligrad, a Dabijeĩ Vodă, după care neplinind anul aũ murit Dabija Vodă ; altă domnie, tot într'acel an, domnia d'ntêiũ a Ducăi Vodă ; a treia domnie, a lui Iiaș Vodă, cu mare risipă. Deci, trei domnii câte 500 saũ 600 de pungĩ de bani la înnoituri, tot într'un an, cum aũ putut hi bine ? Așa, cu șóptele numai cu uniĩ, nu cu sfat, aũ făcut Petreceĩco Vodă de aũ lepădat fără de nici o nevoie Domnia țerei, și

¹⁾ *Prilejit* = întâmplat.

s'aũ dus în țera Leșescă; din care faptă se stinge țera Moldovei astăđi.

Kneazul Ragivil, după zăbava sa peste câteva săptămâni în Suciava, la socrul seũ Vasilie Vodă, pre Dómnă-sa aũ pornit pre la Sniatin spre țera sa, iară el aũ lovit prin Ardeal tot cu acele trebĩ pentru ridicarea lor asupra Impărăției Turcului.

Ințeles'am din boieri bătrini, cum să hie vrënd Vasilie Vodă, în Suciava, atunceși, să'și despartă fata de Domnu-seũ Ragivil; ce n'aũ priimit ea, Dómnă Maria, đicënd tătâni-seũ: «să fi socotit ântéiũ lucrul, numai pre urmă».

Și cu vremile pînă aice am istovit¹⁾ o parte de Domnie a lui Vasilie Vodă că pînă aicea, pre cât aũ fost fericită Domnia acésta, cu atâta mai cumplite vremi s'aũ început de atunci; din care aũ purces din scădere în scădere acéstă țeră, pînă astăđi.

Pentru Căzaci, ce neam sunt, și pentru Hmil Hatman u lor câte prăđi aũ făcut.

De vreme ce scriitoriĩ cei străini, pre lângă povestele séle n'aũ trecut fără de pomenire și

¹⁾ Istovit = sfirșit.

de lucrurile țerei noastre Moldovei, și cât știm de lucruri trecute în țara noastră, mai mult dintru dînșii știm; cu cale este și noă a pomeni de vremile lor ales de povestea lui Hmil, Hatmanului Căzăcesc; de la care vremi, ah! s'aũ început și răul nostru, în care pînă astăzi ne aflăm cu acest pămînt la cumplite vremi, și Dumneșeu știe de nu's și peste vacul nostru trăitoré!...

Isvorul tuturor rēutășilor și pustiirei acestor părți, începutul cãderei și imputinării Craiei Leșesci, risipa și pustietatea și Căzacilor, stingere și țerei noastre.

Iară mai 'nainte de ce om începe a scrie ridicarea Cazacilor cu Hmil Hatmanul lor asupra Leșilor, stăpânilor seși, a pomeni de Căzaci: ce neam sunt, și de când subț acest nume *kozac*, cu cale că va hi am socotit, aușind pre mulți întrebând acest nume a lor, de unde și de când ar fi? Decı, mulți aũ șis că numele lor ar hi de la un neam ce este peste apa Volgăi, anume *Cazak*; ce acele deșerte povestı sunt.

Sunt Căzaci de neamul seș *Ruși*, rēmășișele de oșteni a knezilor Rusesci, pre carii cu îndelungate vremi supuindu Craii Lesesci, și cãdênd și Chiovul, scaunul Rusiei, pre

mâna Leșilor, ei pre Nipru în jos și pre de ceea parte și de cęsta parte trăiaă subt ascultarea Crailor Leșesci, slobodă de vecinătate, în chipul oștenilor, cu hrană slobodă pre Nipru, oră cu vînătoria, oră cu pęcăria, pînă la Pragurile¹⁾ Niprului, unde are Niprul în trei locuri Praguri, așa din hirea locului făcute, de cade apa de pre stânci, ce sunt în fundul apei, la loc mai jos; care locuri nice un felu de vase a trecere²⁾ nu pôte, fără vasele lor; și acele a lor încă cu mare grijă trec; și de multe oră pre uscat trag vasele pînă trec acele Praguri; și așa trăiaă pînă în ęilele lui Avgust Craiu.

Acela Craiu Leșesc, vędędu'i ómeni cu viață diręptă de oșteni, i-aă tras și la lefe, și le-aă făcut și căpitenii cu tocmală, și în rândul seă să fie volnici a se bulucire³⁾ și a se oștire⁴⁾ împrotiva Tătarilor, ca o pază să fie Craiei Leșesci; că dodeiaă Tatarii la marginea ęerilor și pre atunci. Și de pe sprinteneala lor, fiind ómeni sprinteni și sęlbateci, le-aă ęis *Cozac*, adecă *capră sęlbatică*; sau că umblând ei la câmp după capre sęlbatece și

¹⁾ *Pragurile* = cataracte. — ²⁾ *A trecere* = a trece. — ³⁾ *A se bulucire* = a se buluci, a se aduna la un loc. — ⁴⁾ *A se oștire* = a se oști, a se resboi.

în luncele Niprului, le-aŭ venit acest nume de atunci, și le-aŭ ȃis Cozac, adecă *căprași*; care nume și la Leși la o samă de óste, ales steagurilor ce sunt mai sprintene, le ȃic steaguri Căzăcesci și pînă astăđi.

Apoi Stefan Bator, craiul Leșesc, și mai mari aședări aŭ făcut Căzacilor, dându-le și Hatman să aibă, cu steag, cu dobe¹⁾, cu trâmbiță, și după voia lor să'și alégă Hatman; și 'i-aŭ pozvolit²⁾ și 'i-aŭ întărit să facă și vase de marea Négră, și să facă Căzaci *rějstrowy*, adică de Catastive, pînă la 40,000 de ómeni; și loc să aibă scaunul seŭ³⁾ într'un ostrov la Nipru, în care este o monastire mare cu câte-va alte mai mărunte biserici anume Trăhtamirov. Și acésta este începătura oștilor lor, după ce căduse kneziile Rusesci, de 150 ani încoace.

De pre acele vremi multă nevoie făceau Căzaci Crimului și ȃerilor Turcesci; pînă și Anadolul nu hălăduia⁴⁾: Sinopol și Trapezonul, cetăți mari, le-aŭ luat în câte va rânduiri, și alte orașe mai mici, dincolo de marea Négră; și dincóce, Varna, Misavria, Ahilo,

1) *dobe* = tobe. — 2) *Pozvolit* = autorisat. — 3) *Seŭ* = lor. —

4) *Hălăduia* = scăpa.

pînă la Aitos și la Pravadia, pururea prăda; și aș lovit și pînă aprópe de Țarigrad, la Enikioi, pre scursura acea cu carea pe Boaz se scură marea Neagră în marea Albă¹⁾, subt cetatea Țarigradului. Și așa dodeind Impărăției Turcesci, venia de la Turci ponoslu²⁾, pentru prădi ce făceau Căzaci în părțile lor. Acele socotind de la o vreme Leșii, pentru să nu strice pacea cu Impărăția Turcului, făcea Căzacilor mare strînsóre, oprindu'i de pre marea; care hrană o deprinsese ei cu marea dobândă și avuție ce scotea de acolo, și cu acele avuții zidia biserici, monastiri de piatră; cât³⁾ o monastire la Kiev, căreia îi dic Arhangel, stă și pînă astăzi cu o boltă, cea din miđloc, fórte mare, și tótă bolta acoperită cu table galbine de aramă și poleite cu aur. Și pentru să 'i opréscă de tot să nu umble pre mare, aș făcut Leșii o cetate, anume Kodacul, la Pragul cel d'ântéiș a Niprului, și țineaș acolo câte 2000 de Nemți pedestrime, cu puscă, pentru opréla lor, care era fórte cu mare silă Căzacilor, ca unor ómenii carii altă hrană nu știe, fără oștenia⁴⁾;

¹⁾ *Marea Albă* = Mediteranea. — ²⁾ *Ponoslu* = plângere. —

³⁾ *Cât* = precum și. — ⁴⁾ *Oștenia* = meseria de oșteni.

și dintr'acea opreală s'aũ ridicat în câte-vã rânduri în protiva Leșilor, cu Nalivaico Hatmanul, apoi cu Sulima, mai apoi cu Cázima, Hatmanii lor. Ce tot îi risipia Hatmanii Leșesci; pînã, vëdënd neticneala cu dinșii, le ridicase Hatmãniile, sã nu hie, și le trimetea câte doi Domni Comisari mai mari; și acei comisari le făcea județe și'i cârmuiau; și cu vreme și alte volnicii le-aũ stricat tóte, cât nu era Cázacul cu nimic volnic.

Așa s'aũ tras asuprelele lor pînã la Craiũ Vladislav. În anul acela, Vladislav, vëdëndu-se Craia în vîrtute, dupã atîtea isbãnde asupra Moscului, cumuși era așa cã mai fericitã Crãia Leșescã, și în tãrie, și în tot binele și bivșuguri, nice la un Craiũ n'aũ fost cum aũ fost atunci. Pentru aceea, bine ñice un dascal: «*Si qui sunt in superiore validitudinis gradu, dum in eodem permanere non possunt, cadunt in deterius*». «Cei ce sunt în scara vîrtuții acea mai de sus, neputënd a sta tot întru acele stepene¹⁾, cad fôrte la mare slãbãciune». Așa tóte Impãrãțile, când prea se suie la mare tãrie, ne avënd loc sã

1) *Stepene* = trepte.

se mai suie sus, cad și purced îndărăpt, cum vedem și Crăia Leșescă.

Având acela Craiū, Vladislav, și praccis, adică știință, ce sunt Turcii cu răsboiul de la Hotin, cu Sultan Osman, la care răsboiū fusese singur el cu sine trimis de tată-seū Jigmond, Craiul Leșesc, îndemnat de Papa de Rôm și de Venețiani, cu mare făgăduință și cu bani gata de la Papa, de an în an, pre 12,000 de ôste léfă de la sine, și Venețianii având cu Turcii începute răsboie la Crit, aū pus gând Craiul Leșesc numai să începă sfadă cu Turcii. Pentru care trébă și singur Impăratul Nemțesc aū mers de s'aū adunat la Vratislav, în țera Sileziei, care țeră a Impăratului Nemțesc se hotăresce cu Leșii. Și acolo, după asēdată voróvă cu Impăratul, 'i-aū orânduit Neamțul de ôste Nemțescă 12,000, făcând știre și Papa și Impăratul pre la toți Craii creștinesci, cum este Craiul Leșesc ales să hie la tótă creștinătatea ghenereal, adecă purtător de ôste în protiva Turcului.

Deci, ântēiū Hișpanul o sumă de bani 'i-aū orânduit la Crăia sa de la Neapol, că se rudia Vladislav cu Impăratul Nemților, și cu Craiul Hișpaniei, fiind feciori dintr'o nepótă a Impăratului Nemțesc.

Șvedul iarăși făgăduise 6000 de óste, și Impăratul Moschicesc 20,000. Acele tóte vëdënd gata Vladislav, aũ trimis și la Căzaci și aũ chiemat la sine pre un căzac bătrîn, anume Barabaș, și pre Hmil, care era pre atunci diac oștilor, cum đic ei *pisar*. Dacă aũ venit Barabaș și cu Hmil la Craiul, cu dînșii aũ tănuit cu multe voróve Craiul pentru gătirea lor pentru marea Négră, pentru locuri pre lângă marea, și aũ aședat cu aceia amêndoi și dintr'acolo tótă gătirea; dând cu uric, lui Barabaș, hătmănia pre Cazaci cu steag, pre obiceiul vechiũ, și lui Hmil pisăria de óste; dându-le câtáva somă de bani gata să facă vase și ce ar trebui de acea cale. Și așa, găti tóte Craiul, înșelat de Domniĩ carii toți îi făgăduiaũ că vor priimi acela sfat (și óstea Nemțescă amu sosise pîna spre Liov). Iară ascuns județul lui Dumneđeũ tóte gândurile omenesci le strămută. Lipsia numai Sëimul ¹⁾, pre obiceiul Crăiei, să hie cu sfatul tuturor, și pentru cheltuielile, și pentru încălecatul Leșilor. Decĩ, la Sëim aũ stătut Leșii în protiva Craiului, întrebând pre Craiũ ce pricină ar avea începăturii de sfadă cu Turcii, aducëndu'ĩ aminte pri-

¹⁾ *Seimul* = Adunarea polonă.

mejdia strămoșu-seu la Varna ; bănuind pre Craiū că le-aū băgat oști străine în țeră fără știrea lor, și cum acele țeri străine numai de-odată or da ajutor, apoi ar cădea sfada numai pre dînșii. Și se prilejise de murise și Hatmanul lor cel vestit, Conețpolski. Și așa, împedecat Craiul, cu lucrugata, s'aū poftit la Leși să-i posvoléscă cu cheltueala lui, cu óste străină, să mérgă asupra Turcilor. Aū strigat cu toții în gura mare că, cât va trece hotarul, or ridica alt Craiū. Deci, numai ce aū căutat a se surprare ¹⁾ tóte nevoințele lui Craiū și a mergere ²⁾ în vânt.

S'aū tras cuvântul în țera Leșéscă, pînă astăzi, cum Craiul, dacă aū văđut că'i staū Leșii în protivă la acela gând a lui, în pisma lor îndemnat pre Căzaci să se ridice asupra Leșilor, cum 'și-ar putea a'și cercare ³⁾ lucrul. De față am fost la Bar ; umblam la scólă la carte, când aū trecut pre la Bar Canțeliarul cel mare, anume Osolinski, om fórte de la inima lui Craiū, și mare cap, întorcându-se de la Kiev, unde s'aū făcut a mergere la

¹⁾ *A se surprare* = a se surpa. — ²⁾ *A mergere* = a merge. —
A'și cercare = a'și cerca.

móştele sfinţilor ce sunt la Kiev, pentru bóla lui la picíore; şi de la Kiev aú umblat pe la câte-va oraşe Căzăcesci, şi la întors aú venit pre la Bar, unde era scaunul hatmăniei. Era Hatman mare, pe urma lui Conetpolski, Nicolai Potoţki. Aú şedut vr'o trei zile acolo la ospet la Hatmanul; şi se mira ómenii ce era mai căpeteniei, cum nu ţin minte să vie un Cañtelariu să umble prin Ucraină. De este așa, că aú umblat cu acea tréba nu ştiu, iară de acele ce am fost de faţă scriu.

Căzaci, măcar că alte oşti străine, după ce s'aú risipit lucrul, şi gătirea Craiului, cineşi în ţerile séle se întorsese, iar ei tot păzia tréba lor, şi lucra la vase bărbătesce cu banii crăiesci, şi se gătia pre mare; pînă oblicind Hatmanul Potoţki că tot se gătesc Căzaci, şi subt mâna Hatmanilor sunt tóte părţile acele, aú scris la Barabaş să părăsescă acest lucru, şi să'şi aducă aminte de patima lui Pavliuc şi a lui Sulima. Deci, Barabaş, ca un om bătrîn, vędënd cartea Hatmanului, aú lăsat lucru mai în slab, socotind cea de apoi; iară Hmil tot îndemna bărbătesce şi pre Barabaş şi pre alţi polcovnici, pînă aú trimis Hatmanii Leşesci, Potoţki şi Calinovski, de le-aú ars tóte vasele; multe amu gătite de apă. Ş'aú început

a venire¹⁾ de la starostii cei Leșesci, de la margine, pîră la Hatmanî pre Hmil pisariul.

Avea Hmil pisariul danie de la Craiul, langă Ceahrin, un loc de odaie²⁾; acolo făcîndu'și și biserică lângă odaie, și adăogîndu-se ómenî den ȕi în ȕi, s'aũ făcut slobodîe, anume Subotov, loc de o milă de la Ceahrin, în cîmp pe apa Tiasminului, și Stărostia Ceahinului fiind pre sama lui Conetpolski Horunjii, feciorul lui Conetpolski Hatmanul. Ispravnicul lui, anume Ceaplinski, totdeauna pîria pre Hmil pisariul la stăpînul seũ pentru slobodîa acea Subotov, ȕicînd: pentru ce sã ȕie un mujic tîrguri? Și așa prilejindu-se lui Horunjii, stăpînul Ceahrinului, a trecere³⁾ cu oști asupra Orului, unde mult plean⁴⁾ aũ luat de la Tătari; și aũ prădat atuncî pre Nohai, ce era pe lângă Or, și la întorsul lui aũ venit la stărostia sa în Ceahrin. Și acolo șeȕînd, peste cîte-va ȕile, pre gura Ispravnicului seũ, a lui Ceaplinski, aũ închis pre Hmil și i-aũ luat și tîrgușorul care mai sus pomenim și Subotov, și 'l o dat în sama lui Ceaplinski. Și de nu 'l-ar hi scos un Leah din slugile lui Conetpolski, o slugă

1) *A venire* = a veni.—2) *Odaie* = casă.—3) *A trecere* = a trece.
—4) *Plean* = pradă.

bătrână, anume Zahvilikovski, amu îl pusese în próscă să'l omóre. Ce hălăduind Hmil, prin rugămintea lui Zahvilikovski, de mórte, dacã aũ purces Horunjii, feciorul lui Coneţpolski, din Ceahrin în sus, n'aũ răbdat Hmil, ce aũ ȕis : «Luatu-mi-aũ Ceaplinski Subotovul şi tot ce am avut; iarã sabia din mãni nu 'mĩ-aũ luat». Şi peste puţine ȕile aũ lãsat Ceahrinul şi s'aũ dus peste Nipru, în olatul ¹⁾ Perieaslavului. Acolo oblicindu'l Hatmanii Leşesci, aũ scris la polcovnicul de Perieaslav să'l prinȕã. Ce fiindu'i polcovnicul prieten i-aũ dat cale. Şi aşa, neavênd loc nice peste Nipru, aũ scãpat la Cãzacia de la Praguri, şi deacolo fãrã nice o zãbavã s'aũ dus în Crĩm la Hanul; şi la adunarea sa i-aũ ȕis Hanului aceste cuvinte :

«Crãia Leşescã, cãte şi ce slujbe are de la noi, nime cu Crĩmul nu este martur. Cu noi, Leşii 'şi-aũ lãtit Crãia; cu noi, nu bagã în samã nici o Impãrãtie; în nãdejdea nãstrã mãi mult se ridicã asupra Impãrãtiei Turcesci, şi Crĩmul să'l ia de la Turci cãtre crãia lor, amu este lucru gata. Iarã ce bine aũ Cãzacia şi volnicie de la dinşii? Robii în Crĩm

¹⁾ *Olatul* = teritoriul.

aũ mai bunã viațã. Ce'ți adã aminte, luminate Hane, de slujba nãstrã, care am fãcut moșului teũ, lui Șaanghirei Sultan. Nu lepãda de la tine mari isbãnde și în tãtã lumea vestite. Nu te lãsa de mare avuții și dobãnde, care în puținã vreme prin noi, ți-or veni la mãnã. Nu lãsa sã se mai întãrcã neprietenul teũ și cãlcãtoriul de volniciile nãstre, Leahul. Aũ nu vedeți cã aũ început a vã cãlcare ¹⁾ și pre voi Leșii? Cãmpii între Nipru și între Nistru, ei cu cetele lor stãpãnesc. Bugeacul cu ómenii sãi în tãte țilele 'l pradã. Conețpolski Horunjii v'aũ prãdat pînã în Or în aceste țile. Aceste tãte începãturi sunt. Iatã cãrțile Craiului, cetiți-le, ce ne scrie: sã lovim Crîmul, sã cuprindem marea. Iarã de te vei îndoii, Hane, și nu voiũ avea la tine credințã, feciorul meũ la curtea ta zãlog voiũ pune».

Mult aũ stãtut Hanul îndoit dupã aceste cuvinte a lui Hmil, și'i cãuta la ce va eși solia acea. La Hmil erau cãrțile Crãiesci cele ce le dedese Cãzacilor prin Barabaș și pre dînsul, la Varșav, subt vremea gãtirii Leșilor asupra Turcilor, precum s'aũ po-

¹⁾ *A vã cãlcare* = a vã cãlca.

menit mai sus, și le furase Hmil de la Barabaș. Iară tot nu'l priimia Hanul. Ce Togai Bei, care era pre atunci la Or, aŭ luat asupra sa lucrul, ȃicȃnd Hanului: «ȃi cȃ fȃrȃ știrea ta aŭ fugit nisce Nohai.» Și așȃ așeȃȃnd Hanul și Hmil tȃte legȃturile, aŭ purces ȃmpreunȃ cu Togai Bei de odatȃ cu oște ca 7000 de Tȃtari, tot ȃntr'ales oșteni.

Potoȃki, Hatmanul Leșesc, ȃnșelegȃnd de scȃparea lui Hmil la Praguri, și de turburȃri cari aŭ ȃnceput a face¹⁾ ȃntre Cȃzaci, pȃnȃ nu s'ar ȃngloti Cȃzaci, sȃ se lȃșeșcȃ ȃn amestecȃturi, aŭ purces din Bar și cu al doile Hatman, Calinovski, spre Cerchaz, pre Nipru ȃicȃnd acest cuvȃnt: «Șarpele pȃnȃ nu ridicȃ capul din iarbȃ, sȃ'l lovesci.» Ce acea iarnȃ 'i-aŭ apucat acolo, cȃt n'a putut a trage²⁾ oștile nice ȃntr'o parte. Ce aŭ cȃutat a ierna pre Nipru, prin olatele Cerchazului și a Caniovului, pȃnȃ ȃn primȃvarȃ; și cȃt s'aŭ desvȃrat³⁾, ȃndatȃ din 8000 de omeni ce aveaŭ Hatmanii Leșesci intr'ales, aŭ orȃnduit 3000 cu feciorul sȃu, Ștefan Potoȃki, pe uscat, și cu 1000 de Nemȃi, și 3000 de Cȃzaci de

¹⁾ *A face* = a face. — ²⁾ *A trage* = a trage. — ³⁾ *Și cȃt s'aŭ desvȃrat* = și ȃndatȃ ce vȃni vara.

prin oraşele Niprului, cu Barabaş, pre apă Niprului în vase, asupra Pragurilor, să strângă pre Căzacii de la Praguri să dea pre Hmil, care amu era bulucit cu 8000 de Căzaci de prin ostróve şi cu 7000 de Tătari cu Togai Bei.

Vedënd Hmil cu Togai Bei că vine Stefan Potočki in puțină óste asupra lor, aũ sfătuit ânteiũ pre cei de pre uscat să'i lovéscă. Şi așa aũ făcut: la un loc, ce se chiamă Jolta Voda, aũ dat rêsboiũ Leşilor; carii, fiind în număr cu mult mai puțini și în locuri depărtate în câmpii de la temeiul seũ, și Tătarii în călăria, iară Căzacii cu pedestria din sinețe ¹⁾ împresurându'i, aũ slăbit în loc Leşii: și să se apere de năvala lor, s'aũ pedestrit ²⁾ tótă óstea. Iară puțin loc aũ ținut de mulțimea ce era, cincii părți mai mult de cât dinșii.

Totă acea óste Leşescă, și singur Stefan Potočki, Sapiha și Bălăban, carii erau capete, toți acolo în câmp s'aũ topit. Stefan Potočki rănit aũ murit în rêsboiũ; Sapiha și Balaban aũ căduť la robia Tătarilor.

¹⁾ *Sinețe* = puscă. — ²⁾ *S'aũ pedestrit tótă óstea* = tótă óstea a descălecat.

Hatmanii Leșesci, auđind de nevoia celor 3000 de óste ale lor, ales Potočki avênd de fecior grijă, aũ purces într'ajutor cu cele 5000 de óste ce mai rêmăsese. Ce, a doua ți după ce aũ eșit la câmp, 'i-aũ tîmpinat veste de ómenii din rêsboiũ scăpați, de risipa oștii séle și de perirea în rêsboiũ a lui Stefan Potočki. Și înțelegênd și de puterea lui Hmil, la carele cureaũ de prin tóte ostróvele Cázacii, ca la Mesia Jidovii, și se adăogea și Tătarii, aũ sfătuit ca să se întórcă înapoi. Ce Hmil știind de putera Hatmanilor slabă, și îndrăsneț după isbânda d'ântéiũ, în loc aũ purces în urma oștii Leșesci; și la un oraș, anume Corsun, ajungênd pre Hatmanĩ, aũ săritũ tóte satele Cázăcesci, unii adăogandu-se la Hmil, alții țind trecătórilor și sãpând drumurile pre la strîmtorĩ, aũ venit și cea óste a Hatmanilor în primejdie, din care puțini Leși aũ scăpat. Hatmanii amêndoĩ aũ căđut la robie, Sinavski cu alte tóte capete. Glóta, câtă n'aũ căđut pre mâna Tătarilor, aũ perit de țărănime.

Iară óstea ce era trimisă pre apa Niprului dacã aũ înțeles de peirea oștii cei pre uscat, cu Stefan Potočki, s'aũ burzuluiit ¹⁾ pre

¹⁾ S'aũ burzuluiit = s'aũ resculat.

bietul Barabaş, capul lor, vrând să ție credința sa că era Căzac bătrîn și vestit Barabaş și de mirat, și Nemții cu Cazaci aũ viclenit, însă era Nemții ceia numai cu numai cu numele de Nemți, iară toți din Cazaci erau făcuți. Aũ legat o piatră de grumazii lui Barabaş, și 'l-aũ aruncat în Nipru, și câteva capete Nemțesci mai era cu dinsul; și, după acea faptă, s'aũ dus toți și s'aũ închinat la Hmil.

Să scrie de amu Leșii ce pojar¹⁾ aũ purces d'într'acéstă scântee în multe părți de lume? ce vărsare de sânge? ce pustietate țărilor? ce surpare și slăbiciune puterei Crăiei Leșesci? ce risipă amară și nedobândite cetăți? ce robie și plian de creștini în mânilor păgănesci?

Noi să ne întorcem iar la ale noastre: și de aș avea la cineva pentru acest lucru vre o hulă, că acest Letopiseț mai mult de lucruri străine pomenesce de cât de loc, de țără, răspund că am făcut acest curs²⁾ pentru să se deslege mai bine lucrurile țerei noastre, care la acea vreme s'aũ prilejit. Și acela să știe că țera acésta, fiind mai mică,

¹⁾ *Pojar* = foc, nenorocire. — ²⁾ *Curs* = digresiune.

nice un lucru singură de sine fără adunare și amestecă cu alte țeri n'aũ făcut.

S'aũ cutremurat tóte țerile aceste pen pre-juri de năprasnica tulburare Crăiei Leșesci. Inșă țera cu norocul, cu cârma și vâlfă vestitei Domnii a lui Vasilie Vodă, câțiva ani, și după ce se rădicase Hmil, aũ stătit neclătítă¹⁾ de nimea, pînă la anul In-tr'acest an începător spre marea scădere țerei, întorcându-se Tătarii din țera Leșescă cu robî și cu plean, Bugegenii și o sémă de Crîmeni aũ lovit la întorsul prin țeră, și ca o óste ce trece nu póte fi să nu și strice ceva. Aũ venit Prutenii, și de pre alte vâi de pre lângă Prut, cu jalobă la Vasilie Vodă, jăluind că'i pradă Tătarii și le strică pânile²⁾. Și întru una de zile, prilejindu-se Vasilie Vodă la masă vesel, și viind jalobă iar pentru Tătari că strică țera, cum era la masă vesel, aũ chîemat îndată Căpitani, dându-le poruncă să purcédă, într'acea dată, cu toți slujitorii, și din slugi boieresci, și din tîrg cine-și va vrea în dobândă să lovescă pre Tătari. Aũ făcut îndată porunca Căpi-

¹⁾ *Neclătítă* = neclintită. — ²⁾ *Pânile* = recoltele.

tanii; și neamul din firea sa a Moldovenilor lacomi la dobândă, care cum aș putut și din oraș a dobândi cai, fiind orașul plin de totă sama de ómeni pre atunci, și din slugi boieresci mulțime, și aș mers de preună cu slujitorii de aș lovit pre Tătari fără veste, negândind Tătarii de una ca aceea.

Era descălecată órda cu temeiul la un sat anume Brătulenii, la Răzina, încărcați Tătarii de robi și de plean din țera Leșescă. Nefiind gata, aș intrat ai nostri îndată cu sabiile într'înșii. Perit-aș mulți Tătari, și le-aș luat ai nostri și robii și pleanul, carii numai cu fuga aș putut hălădui dintr'acela feredeu, spre Bugeac. Ce și pre cale multe locuri, pe la Lăpușna, le-aș ținut calea ai nostri.

Mult aș stătat boierii carii se prilejise la aceea masă, mai vîrtos Catargiul, să nu se facă cu grabă acel lucru, și din socotéla de la masă; iară ce este să nu trecă, anevoie se mută cu sfatul! Tătarii, dacă aș scăpat la Bugeac, îndată prin câteva capete aș făcut știre la Hanul cu mare jalobă, cum 'i-aș lovit Moldovenii fără veste, trecênd ei spre locurile lor, fără de nice o stricăciune a țerei, și le-aș luat atîta plean și atăția robi.

S'aũ umplut îndată și Hanul și tóte capetele a Crîmului de mare vrăjmășie, fiind și semeți pre acele vremi de isbândeale asupra Leșilor. Indată aũ dat știre la Impărăție ¹⁾, pentru Vasilie Vodă și pre tótă țera, cu pîră că este haină; și Turcilor la mare socotélă era Domniile acestor țeri așa de tari și de temeínice. Ce îndată aũ pozvolit Hanului să hie volnic a prăda țera Moldovei pentru acea faptă.

Vasilie Vodă, după acea faptă, se pădia fórte cu grije și la Impărăție și la curtea Hanului. Ce de la ambe curțile i-aũ venit înșelăciunea, ales de la Sefer Gazi Aga, Veziurul Hanului. Așa 'l aședase pre Vasilie Vodă prin cărți cu cuvinte blânde, cât se pare că nice în gând nu are Hanul, nice alte capete a lor pentru acea patimă a Tătarilor ce petrecuse aicea în țera. Iară vrăjmășia acopeřită ²⁾ mai mult rău aduce.

În anul 7158 ³⁾, sfātuind Crîmul să răscumpere paguba făcută de Vasilie Vodă ordelor lor la Brătulenii, și să curmeze și semeția pînă în câtă era în Vasilie Vodă, aũ pornit

¹⁾ *La Impărăție* = la Poartă. — ²⁾ *Acopeřită* = ascunsă, ipocrită. — ³⁾ 7158 = 1656.

pre Calga Soltan cu oști cu acela glas să mērgă să lovēscă țēra Moschicēscă; și Hanul dedese știre și la Hmil, singur să fie gata să purcēdă asupra lui Vasilie Vodă. Și cât aū sosit Sultanul, amu mai nainte Hmil cu oștile gata era, anume spre părțile Moscului. Aū purces ambe oștile cu mare taină spre Nistru; sosind îndată aū împărțit óstea: o samă de la Soroca drept spre părțile Sucievei; iară altă samă spre Orheiū și Lăpușna, pînă în Prut, óste Tătărăscă cu Căzaci amestecată. Nespusă pradă acēsta este țērei, și de prada de la Ioan Vodă cu puțin mai mică, alegēnd de aceste cumplite vremi de acmu cu cari tóte primejdiile acestui pămēnt covîrșite sunt.

Nu știa nimic Vasilie Vodă; seșēnd la Divan, una după altă veste viind cum pradă Tătarii țēra, aū vēđut atunce la ce aū eșit sfatul de la masă; și în deșert procitind cărțile lui Sefer Gazi Aga, în nădejdea căroră cărți se lāsase Vasilie Vodă.

Drâmba acea de oști care era orânduită spre Suciavă aū cuprins cât ține Soroca și ținutul Iașilor pînă în tîrg în Iași, Hotinul, Dorohoiul, Hărlăul și Cernăuții pînă în cetatea Sucievei, temeiul; iară aripile pînă în

munte ajungând. Cetatea Sucievei o apucas
 Gavrilaş Logofêtul, și câți-va boieri de l
 țeră se închisese acolo; aũ dat Căzacilo
 și Tătarilor o sumă de bani. Iară din afar
 la țeră, aũ aflat tótă țera pre acasă, cu do
 bitoc¹⁾, cu hergeli, de care era pre atunce
 plină țera. Robi, plean, aũ luat-fără nume
 mulți, și case de boieri aũ robit; atunci a
 luat pre jupânésa lui Miron Ciogole Stoin
 cul cu o cucónă a lui, care n'aũ mai eș
 din robie în veci. Și aũ perit și Stefan Mur
 guleți, la Cernăuți, pămêntean vestit într
 curte. Satele, orașele, tóte arđând și pă
 dând; cu acea vrăjmășie erau Tătarii asupr
 țerei. Iară cea-altă drămbă de óste aũ lov
 Orheiul, și Lăpușna, și Fălciul pînă în Prut
 atunci aũ robit casa Sturzei Jitnicerului, c
 rele apoi aũ căđut și Visternic mare; și mult
 case întemeiete le-aũ dus în robie. Iară c
 drului Chigeciului, la Fălciũ, fórte puți
 pagubă aũ făcut Tătarii atunci, că îndar
 aũ năzuit la codrișorul lor, anume Chigeci
 padure nu așa înaltă în copaci, că copa
 fórte puțini sunt, cum este désă și rîpósă,
 de spină mai mult de cât alt lemn crescut

¹⁾ *Dobitoc* = vitele.

și de acolo Ghigecenii s'au apărat de nu e-au putut strica nimic Tătarii.

Calga Soltanul singur cu coșurile, și Hmil Hatmanul cu tabăra de la Soroca, drept au tras la Țuțora, unde sultanul cu coșurile Tătărăscii au descălicat; iară Hmil cu tabăra Căzăcescă au stănut pre Vlamnic.

Vasilie Vodă vedându-se la grijă și spaimă ca acea, că luase Tătarii pînă subt tîrg hergheliile, și a slujitorilor cai au apucat, au pornit pre Dómna de preună cu casele boierilor prin frânturile codrilor, pre la Căpotesci spre cetatea Neamțului; iar și singur Vasilie Vodă n'au ținut multe zile scaunul, ce s'au mutat din Iași în nesce poeni a codrului ce 'i dic codrii Căpotescilor; și s'au aședat acoloa în codru cu curtea, lăsând puțini dărăbani de apărarea curții; carii, dacă au vedut mulțimea de Tătari din ceas în ceas adăugându-se, și cu Căzaccii amestecați, au lăsat cu nóptea curtea pustie, și au ars atunci tot orasul; unde și unde au rămas câte o dugheniță; curtea cea domnescă, casele boierilor, și tot orașul, într'o mică de ceas ¹⁾ cenușe au stănut; iară monastirile au

¹⁾ *Intr'o mică de ceas* = într'un moment,

hălăduit, că n'aũ vrut Căzaciĩ să dodeĩască din porunca lui Hmil Hatmanul, și Tătarii n'aũ putut, că erau ómenii cu sinețe închiși pren mónăstiri. Numai la mónăstirea Treisfetitelei, ómenii ce aũ fost acolo închiși aũ avut primejdie, că arđend tĩrgul, din para focului s'aũ aprins și mónăstirea. Dece, aũ căutat o samă de ómeni de arșiță și de gróza focului, a eși pre o portiță ce este în zid spre heleșteul orașului, și acolo aũ luat pre mulți ómeni în robie, Tătarii, și mulți și în heleșteu s'aũ înecat de gróza robiei.

Aũ oblicit Sultanul și Hmil Hatmanul de fuga lui Vasilie Vodă, și aũ trimis un Mârzac ¹⁾ la Vasilie Vodă întrebându'l, că ce aũ fugit din scaun? De șagă ²⁾ lucru este întrebarea ca acésta pe vreme ca aceea. Deci, și Vasilie Vodă, dăruind bine pre Mârzacul acela, aũ trimis de la sine boieri la Sultanul, pe Ghica, Vornicul de țera de jos, iară la Hmil pre Ciogolea Vel Spătar; și aũ tocmit lucrul cu Sultanul cu daruri, și nu cu puțină cheltuială. Și de atunci aũ legat Vasilie Vodă banii ce se dau Sultanilor din an în an, și cabaniță. Iară lui Hmil Hatmanul, mai

¹⁾ *Mârzac* = capetenie de Tătari. — *De șagă* = de glumă.

nainte de aceste vremi întrase în gând cuscria cu Vasilie Vodă, pomenind și mai nainte, pren Ciogolesci, cu solie, pentru fata lui Vasilie Vodă, dómna Rucsanda. Numai ce i-aú căutat lui Vasilie Vodă a aședare ¹⁾ atunci și logodna fetei séle Rucsandei după Timuș, feciorul lui Hmil Hatmanului, cu câte-va daruri și lui.

Atunci aú purces și Sultanul și Hmil de la Țuțora spre locurile séle; iară țera aú rămas prădătă și pre multe locuri pustie, schimbată din fericirea acea de'ntéiú. Aú eșit și Vasilie Vodă din codru în scaun. S'aú prilejit atunce în bejeniile acele și mórtea lui Toderașco Logofétul. Făcut-aú Vasilie Vodă câteva jalobe la Impărăție pre Tătari pentru stricăciunea țerei, ce nice un folos n'aú făcut.

Dărăbanii, la acea fugă a lui Vasilie Vodă din scaun, era gata să jăcuiască carele cele domnesci; ce după ce s'aú aședat Vasilie Vodă în scaun, s'aú făcut a le facere căutare ²⁾, încins cu sabie, și Nemții ce aveaú gata cu sinețele pline. Ântéiú aú luat Dără-

¹⁾ *A aședare* = a aședa. — ²⁾ *A le facere căutare* = a le trece în revistă.

banilor armele, apoi pe toți cu capetele lor de preună i-aŭ închis pre unii prin temniță, pre alții 'i-aŭ trimis la ocnă, și cu alte pedepse 'i-aŭ certat. Și de atunce aŭ purces țera tot spre rău, din an în an, pînă astăzi.

Nu cu o certare numai certy dirępta mânia a lui Dumneșeu, dacă se pornesce spre vre o țeră; că după eșitul Tătarilor aŭ lovit mare omor în ómenii, și aicea în oraș și pren țera tótă.

La anul, Hmil Hatmanul cu mare mulțime de oști căzăcesci, și singur Hanul pînă cu 70,000 de Tătari, strânse óste și de pre la Cerchezi și de la tótă Dobrogea, aŭ purces asupra Craiului Leșesc, căroră oști Craiul Leșesc, Cazimir, le-aŭ eșit înainte la un tirgușor, anume Beresticico, cale de trei țile de la Cameniță în sus cu 40,000 de óste Leșescă, în care óste m'am prilejit și eu.

Nu era tóte Voevođiile sosite, nice Litfa, pentru că Litfa avea de Căzacii de peste Nistru mare dodăială; și aŭ eșit Craiul, cu acela răsboiŭ, biruitoriŭ și asupra Tătarilor și asupra Căzacilor, cât aŭ căutat Hanului, a luare fuga și lui Hmil Hatmanul, și a'și lăsare tabăra cu tótă óstea. De care isbândă a Leșilor dacă aŭ înteles Vasilie Vodă

din Ionăscuță, Părcălabul de Hotin, 'l-aŭ îmbrăcat cu haină cu soboli, având nădejde că cu acea isbândă a Leșilor va hălădui de cuscria lui Hmil. Iară nu s'aŭ curmat cu atâta reŭtățile țerei Leșesci, că iar, la anul după isbânda de la Beresticico, așa reŭ aŭ perit óstea Leșescă de Căzaci și de Tătari, lăsați Leșii în nădejdea păcei ce se făcuse la Biserica albă (Bela-Țercov), cât nice Hatmanul, nice un cap, nice un suflet oiŭ dice, din 8000 de óste pedestră ce era, n'aŭ hălăduit; și din óstea călărétă, ce erau pînă la 12,000 de ómeni, fórte puțini. Incă de cei de jos de or hi scăpat cine-va încunjurați de Tătari de tóte părțile; iară ce era frunte, tot sub sabie aŭ mers. Că așa aședase Hmil cu Sultanii, cum la acela răsboiŭ un rob să nu ia Tătarii, ce tot sub sabie să puie, să se mai împuțineze oamenii de oaste din țera Leșescă. Și acolo aŭ perit și singur Hatmanul Calinovski, și cu feciorul lui carele numai pre acela avea. Și într'acest an aŭ căutat a face lui Vasilie Vodă și veselia ficei séle Rucsandei după Timuș, feciorul lui Hmil Hatmanul Căzăcesc. Mare netocmală în de potriva caselor și firilor! Acéstă parte era o domnie de 18 ani, și Impărăției cu

birșiugul și cu cinstea semănătoare; iară cea-altă parte de doi ani eșită din țerănie. Rus-cile cu Lado ¹⁾, Lado pren tóte unghiurile. Ginerele singur, față numai de om, iară tótă firea de héra ²⁾.

Insă, câte trebuiaă la o nuntă domnăscă, nimică n'aū lipsit; și după câte-va săptămâni ce-aū ședut Timuș aicea în Iași cu asaulii, polcovnicii și atamanii sei, și nepoții lui Vasiliie Vodă, feciorii lui Gavril Hatmanul, și a lui Georgi Hatmanul și din feciorii de boieri de țeră, Neculai Buhuș și Ion Prăjescul, acolo în Ceahrin pentru Timuș zălog purces'aū cu Dómna'si; iară Vasilie Vodă aū rămas îndată la prepusurii la Turci pentru urit numele Căzacilor de dînșii; și la megieși îndată la zarve, ales la Matei Vodă neprietenul vechiū, care siindu-se de unirea lui Vasilie Vodă cu Căzacia, și la Turci amesteca domnia lui Vasile Vodă; și cu Racoți au stă-tut îndată în sfaturii, că amânduror era în-vrăjbit Vasilie Vodă, și amândoi se siiaū ³⁾ de acea unire, ales când auđia Racoți solii ca acele de la Vasilie Vodă, cum 'i aū trimis pre Stefan Gheorghe Logofetul, într'un

¹⁾ Lado = divinitate slavă. — ²⁾ Héra = fiară. — ³⁾ Se siiaū = se feriău.

rând poruncindu-i să șeză molcom¹⁾ Racoti, că'l va face de va vërșa nesce galbeni Tătarilor, și la ce va sosi lucrul el va vedea. Și prilejise și solul unul ca acela, care, neavând coconi, de atunci luase gând spre domnie și mai multe adăogea spre vrajbă și în locul trebilor stăpănu-seu, în solie, așezat tréba spre domnie și la Racoti și la Matei Vodă.

Precum munții cei înalți și malurile cele înalte, când se năruesc de vr'o parte, pre cât sunt mai înalți, pre atâta și durăt²⁾ fac mai mare când se pornesc, și copacii cei mai nalți mai mare sunet fac când se obóră³⁾, așa și casele cele nalte și întemeiate cu îndelungate vremi, cu mare risipă purced la cădere, când cad. Intr'acela chip și casa lui Vasilie Vodă, de atâția ani întemeiată, cu mare cădere și risipă, și apoi și la deplină stîngere aș purces de atuncea.

Stefan Gheorghe Logofétul, ce era la Vasilie Vodă Logofét mare, după mórtea lui Toderășco Logofétul, știind Vasilie Vodă pre tatu-seu, Dumitrașco Logofétul, la atâtea domnii boier vestit, cu ocine întemeiate, care

¹⁾ *Să șeză molcom* = Să stea liniștit. — ²⁾ *Durăt* = sgomot. —

³⁾ *Obóră* = dobóră,

nice o casă în țară moșii ca acele, ocine, sate, curți n'aū avut, după ce 'și-aū gătit lucrurile spre domnie, precum s'aū pomenit mai sus; la Racoți și la Matei Vodă, aū legat voróva și cu o samă de boieri de țeră, și cu Ciogolescii anume și cu Stefan Sėrdariul, cuprinđendu'i cu jurămėnt să ție taină, aū ales cu sfatul lor numai să aducă oști Unguresci și Muntenesci asupra lui Vasilie Vodă. Sunase amu de la căți-va la urechile lui Vasilie Vodă acestea, și ăntėiū de la un Turc de la Focșeni, și de la Munteni încă 'i-aū scris; ce n'aū cređut Vasilie Vodă.

Spun istoriile de Pir, Impăratul Epiroților, că fiind într'un rėsboiū la țera Italiei în pro-tiva Rőmlenilor¹⁾, umblând Pir Impăratul în fruntea oștilor séle, tocmindu-și óstea și mutându-se și într'o aripă și într'alta, unul din copiii lui ce păđia s'aū apropiat și 'i-aū đis: «Să ieı aminte, Impărate, pre cel Rőmlean pre un cal negru, din toți oșteniı; altă nimică nu păđesce, numai 'și-aū pus ochii pre Impărăția ta: orı încotro te întorci, el tot aceea păđesce, și cėrcă, când-de-când să vie asupra-ți cu sulița gata». Aū rėspuns Pir co-

¹⁾ *Rőmlenilor* = Romanilor,

pilului: «Cu anevoie este fie-căruî a se ferire de ce este să hie!» Aşa se pôte dice şi de Vasilie Vodă: Domn cu pază şi pre la tôte porţile şi în tôte părţile, nu s'aũ putut feri de ce era să'i vie asupra; şi mai ales de primejdia din casă, fôrte cu anevoie a se ferire fie-căruia. Măcar că intrase la un sfat ca acela şi Ciogolescii, şi Stefan Sêrdariul, iară şagă le părea a sfātuire nesce lucruri ca acelea; ce şedea uitaţi, gândind că nu va nasce nimică dintr'acele sfaturi. Iară Stefan Gheorghe Logofêtul vèdènd ce soţii aũ dobândit la acel sfat, aştepta din ãi în ãi să se vādescă sfatul lor despre Ciogolea Spătariul, la beţie; că la câte-va mese bat mai vèdea lucrul; ce nime nu lua aminte un lucru ce nice în gând nu încăpea. Decî, aũ păzit singur Stefan Gheorghe Logofêtul treaba care o luase, şi însemnase ãioa oştiilor Ungurescî şi Muntenescî, să iasă în țerà tocma în sêrbătorile Pascilor.

Când 'şî-aũ luat ãioa bună Stefan Gheorghe Logofêtul de la Vasilie Vodă, şi apoi aũ venit cu oşti asupra'î.

Işi trimisese Stefan Gheorghe Logofêtul jupânésa la țerà, în pildă că o trimite pentru

trebile casei; iară el, tocma în ȕioa când¹⁾ se cântă în biserică canonul Sfântului Andreiŭ de la Crit, la 8 ceasuri de nópte, gătindu-se Vasile Vodă de biserică, încă nime din boieri nu venise la curte, aŭ mânecat să'şi ia ȕioa bună, dându'i ŕtire de acasă că'i este jupâneŕa despre mórte, cu hârtie scornită. ŕi întrebând Vasilie Vodă de Postelniceii cine din boieri este afară, i-aŭ spus Postelniceii ca este Logofetul cel mare, dvoresce să ia ȕioa bună, că 'i-a venit veste de bólă fórte grea a jupâneŕei. Să fie ȕis Vasilie Vodă: «Ce om fără cale Logofetul: ŕtiindu'ŕi jupâneŕa bolécă²⁾ ŕi a nu o ŕtinere aice cu sine». ŕi aŭ ȕis să intre să'ŕi ia ȕioa bună. Intrat'aŭ Stefan Gheorghe Logofetul cu faȕa scornită³⁾ de mare mähni-ciune, ŕi ŕi-aŭ luat voie să mérégă spre casa'ŕi. Spun să fie ȕis Vasilie Vodă: «Să afle lucrul pre voia sa». Nesciutor gândul omului spre ce menesce. Indată, fără nimică zăbavă, ca cela cu grijă, (ŕi nu cu fie-ce grijă!) aŭ purces îndată de olac; ŕi într'aceiaŕi ȕi aŭ sosit la Bogdana, la satul seŭ, sub munȕi; ŕi amu era ŕi óste Unguréscă, tótă cu Ke-

¹⁾ *In ȕioa când* = Miercuri 23 Martie 1653. — ²⁾ *Bolécă* = bolnavă, suferindă. — ³⁾ *Scornită* = prefăcută.

meni Ianoș, pren potăci, și óste Muntenéscă la Rôma, cu Diicul Spătariul.

Spun de Vasilie Vodă că din Biserică l-au lovit gânduri de purcesul Logofêtului așa fără nădejde. Și așa'și, a doua și după purcesul lui, a început a suna aieve glas de Unguri și de Munteni; la care sunet, vechându-se Ciogolescii cuprinși și lăsați de Logofêtul cu care'și știa voróva, a început la grijă ca aceea cât pre pășitul lor și pre căutătură, cine le-ar hi luat sama, le-ar hi cunoscut îndată vina. Ce, mirându-se cum or face? să fugă să'și lase casele cari era cu totul aice în Iași, greú, și a doua mórte este! și și-lele lor sfirșite póte hi, cum se dice: s'aú apucat de altă îndreptătură, scriind un răvaș Ciogolea Spatariul, la Vasilie Vodă, într'acesta chip :

Milostive Dómne!

«Eú, unul din slujitorii Măriei tale cei străini, mândând pânea și sarea Măriei tale de atâția ani, ferindu-mă de osândă să nu'mi vie asupra pentru pânea și sarea Măriei tale care o mândnc dintr'atâția ani, îți fac știre Măriei tale pentru Stefan Gheorghe, Logofêtul

cel mare, că'ți este adevărat viclean, și s'aũ ajuns cu Racoți și cu Domnul Muntenesc, și sunt gata oștile și a lui Racoți și a lui Matei Vodă să vie asupra Măriei tale; de care lucru adevărat, adevărat să cređi Măria ta că nu este într'alt chip.

Și dacă aũ scris răvașul într'acesta chip, Ciogolea Spătariul aũ chiebat la sine pre Iosaf, Egumenul de la Aron Vodă, care era pre acele vremi tuturor boierilor duhovnic, și cu ispovedanie jurând pre Egumenul să nu'l vădescă cine este, și ânteiũ să arate răvașul la Iordaki vel Visternic, apoi la Domnie, l'aũ legat cu mare jurământ așa să facă. Mîrîndu-se călugărul de un lucru ca acela, aũ mers cu răvașul acela la Iordaki Visternicul, care, dacă aũ înțeles, și știind cum s'aũ sunat aceste și în alte părți, îndată aũ stă-tut la mare voie rea, ca un om întreg ce era la tótă firea. S'aũ lepădat îndată de răvaș, și aũ đis Egumenului numai să mERGă să dea răvașul la Domnie; și aũ mers și l'aũ dat la Vasile Vodă. Și îndată ce l'aũ în-țeles, s'aũ simțit cuprins de primejdie, și aũ stă-tut cu mare strînsóre¹⁾ asupra Egume-

1) *Strînsóre*=stăruință.

nului să'i spuie de la cine aŭ eșit acela răvaș. Aŭ stătit călugărul d'ântêiŭ fôrte tare, primind și môrtea, iară a vădire¹⁾ nu pôte, că era dat cu taină de ispovedanie răvașul. Iară dacă s'aŭ strâns boierii la sfat, și arătând călugărului și munca, Vasilie Vodă, ca pentru un lucru ca acela ce se atinge de domnie și de atâte case, deci, luându'și Egumenul și de la Vlădica Varlaam, ce era pre atunci Mitropolit, deslegare, aŭ spus călugărul anume cine aŭ dat răvașul. Și îndată chiemând Vasilie Vodă pre Ciogolea Spătarul, i-aŭ spus tôte deamă-nuntul, și cum este și Stefan Serdariul tot într'acela gând și la acela sfat.

Cu puține cuvinte i-aŭ muștrat Vasilie Vodă pre amândoi Ciogolescii. Ce ei amêndoi se apăra toți că n'aŭ primit aceste, ce i'aŭ fost tot cu credință, și de i-ar trimite măcar pre unul dintre dinșii să aducă de grumazi pre Stefan Gheorghe Logofêtul. Să fie ȃis Vasilie Vodă: «In zădar acéstă slujbă acum; să-mi fiți spus aceste pînă era în Iași Logofêtul». Deci, pre Ciogolesci i-aŭ pus la închisóre; iară în urma Logofêtului aŭ răpeđit pre Sculi, apoi pre Iacomi, ce era vătav de Aprođi, și pre Ale-

¹⁾ A vădire = a vėdi.

xandru Costin, cu carte la Stefan Gheorghe Logofetul, numai să vie cum mai curând la Curte, pentru mari trebî ce aũ nemerit de la Impărăție. Incã la mai mari griji aũ stãtut Vasilie Vodã de Serdariul, fiind atâtea oști, pre acele vremi, și marginea tótã pre sama lui. Și îndatã aũ scris cãrți și la Stefan Serdariul să vie cât mai de sîrg la curte.

Se prilejise mai nainte de aceste începuturi o trebã de care învêțase Vasile Vodã pre Stefan Serdariul se gãteze nesce steaguri de slujitori să fie gata, și când i-ar da știre să purcãdã cu o samã de ómeni la cãmpii peste Nistru, cã-și deschisese calea neguțitorii Greci care umblãu la Mosc pentru soboli pre la Tighinea, pentru greul vãmei, și făcea scãdere vãmei aici în țerã. Ce pusese gãnd Vasilie Vodã să-i sperie de pre acela drum de peste cãmpie. Cu prilegiul acei trebî, scriind Vasilie Vodã la Serdariul să vie cum mai de sîrg la curte, și pornind cãrțile, dederã știre cã iatã și Serdariul aũ sosit la curte. Spun cã dacã s'aũ apropiat de oraș Stefan Serdariul, și l'aũ tîmpinat o slugã a lui, i-aũ spus de tóte ce se sunase în tîrg și la curte, și cum aũ purces Logofetul cel mare din Iași, și multe amestecãturi sunt și cuvinte de Unguri.

Să fie stătut mult în gânduri Serdariul, intra-va în tîrg aŭ¹⁾ întórce-se-va înapoi. Și-i dîcea o slugă a lui: «Intórce-te, jupâne, că nice la un bine nu mergi!» Iară osânda trage la plată; aŭ biruit gîndul să intre în tîrg; și îndată cum aŭ sosit la gazdă, nimică zăbăvind, aŭ mers la curte.

Vasilie Vodă, cum aŭ înțeleș de venirea Serdariului, nu s'aŭ încređut de-odată, ce în douë-trei rînduri aŭ trimis să véđă sosit-aŭ adevěrat? Ce dacă aŭ știut că este în Divan, adevěrat, îndată aŭ eșit în Spătărie și l'aŭ chîemat la sine la adunare, și i-aŭ spus Vasilie Vodă cum aŭ fost scris și cărți să vie pentru tréba acea care s'aŭ pomenit mai sus. Ce bine este că aŭ venit singur. 'L-aŭ întrebat după aceste și de lucrurile ce se vėdesc despre Unguri, cu amestecăturile lui Stefan Gheorghe Logofětul, știe ceva ori ba? Tare s'aŭ apucat Serdariul că nu știe nimică, cu mare jurămēturi; și cum să fie el amestecat la unele ca acele spre rēul stăpânului seŭ, dîcēnd cu glas: «Dómne, cine aŭ fost mai cređut la Măria ta și cinstit ca mine, și m'ai scos din obiale, și din sărac m'ai îmbogățit?»

¹⁾ Aŭ = saŭ.

Și i-aŭ ȕis Vasilie Vodă: «Așa știŭ și eŭ». După aceea i-aŭ ȕis să mērgă să grăéscă cu Ciogolea, să auȕă ce spune Ciogolea Spătariul.

Cum aŭ intrat Sērdariul in Visterie, și aŭ vēȕut pază de Seimeni, s'aŭ spăimat știutórea de vina sa, și îndată aŭ început a'ı spunere ¹⁾ tóte de față Ciogolea Spătariul. Se apăra Sērdariul de tóte acele. Ce, ca un vinovat într'acele sfaturi, se apăra slab. Decı, aŭ cunoscut Vasilie Vodă tot lucrul; iară n'aŭ vrut să 'ı omóre îndată, așteptând ce s'ar mai înnoi despre Trotuș, unde aŭ mers Logofētul. Ce, neapestită vreme, sosi din fugă și Alecsandru Costin, dând știre de peirea lui Iacomi, vătavul de Aproȕi, de străjile unguresci și de oști unguresci trecute în țēră. Atunce aŭ vēȕut Vasilie Vodă tótă cumpăna ²⁾ ce venia asupra sa, nefiind gata de nemică la o primejdie de sirg ca acea.

Iacomi vătavul de Aproȕi, dacă aŭ sosit la Roman, n'aŭ mers pre caii sei, cari avea și buni și de ajuns; ce s'aŭ lăsat caii sei la Roman la hrană, și aŭ luat cai de olac, ca un om deșteptat tot în bine, și ce póte pri-

¹⁾ *A'ı spunere* = a 'ı spune. — ²⁾ *Cumpăna* = primejdia.

mejdia neștiutor. Și i-aŭ ȃis Alecsandru Costin sã nu-și lase caii de lângã sine. Ce n'aŭ vrut sã asculte prietenescu sfat, ce aŭ purces pre cai proști; și la Bacãu îndatã s'aŭ timpinat cu strãjile unguresci, care strãji cãt 'l-aŭ zãrit 'l-aŭ luat în gónã, și îndatã 'l-aŭ ajuns; și așa-și gonindu-l 'l-aŭ omorit din pistóle. Iarã Alecsandru Costin, și cine aŭ fost pre cai mai buni, aŭ scãpat de perire.

Amu ajungea fruntea oștilor unguresci la Roman; și de la Focșani aŭ dat știre de Diicul Spãtariul cum aŭ trecut și el cu oștile Muntenesci Focșanii. Și atuncea aŭ dat pre amẽdoi Ciogolescii și pre Stefan Sãrdariul pre sama Seimenilor, de i-aŭ omorit nóptea dínaintea jítniței ce este in curte in luntru. Adusese și pre Mogãldea fiindu-i unchiũ lui Stefan Vodã, ce nu 'l-aŭ omorit, numai ce 'l-aŭ legat la puscã pínã la Hotin cu sine.

Mult aŭ stãtut boierii, mai vîrtos Iordaki Visternicul cel mare, sã nu pieie Ciogolescii și Stefan Sãrdariul. Ce, temẽdu-se Vasilie Vodã cã, dupã apropiatul oștilor Unguresci, sã nu facã și ei vre-o zarvã in curte, i-aŭ omorit. Eram pururea in casã eũ la Iordaki Visternicul, și adormise fórte cu greũ Ior-

daki Visternicul de mare scârbă ce avea, când
aŭ fost pre la meadă nópte s'aŭ deșteptat, dându-
i știre de la curte de perirea Ciogolescilor
și a Sêrdariului. Și dacă i-aŭ spus, aŭ sus-
pinat greŭ, ȃicând: «Aŭ perit boierii?» Și
dacă aŭ știut de perirea boierilor, aŭ ȃis:
«Oh, ce s'aŭ făcut!»

Se mira Vasilie Vodă unde va năzui: la
Turci? se temea de pîra țerei și de lunecósa
fire a Turcilor, și cu grije; la Căzaci? se feria
să nu'și mai strice numele de la Turci; nice
a stare în protiva oștilor ce'i venia asupra,
nu era cum, neavênd nici óste gata, și țera
tótă cu ură, și gata la lucru nou; că Or-
heiul, ce era capete, era tot de a lui Ste-
fan Vodă. Ce aŭ ales cu sfatul să năzuiască
la cetatea Hotinului, răpeȃind îndată la cus-
crul seŭ, la Hmil, Hatmanul Căzăcesc, dându-
i știre de tóte aceste începuturi, pre Sta-
matie Hadâmbul, Postelnicul cel mare.

Le cetatea Neamțului era tótă inima avu-
ției lui Vasilie Vodă; deci, acolo aŭ răpeȃit
Vasilie Vodă pre Stefăniță Păharnicul, ne-
potu-seŭ, să apuce averea; și, orí că n'aŭ
știut Stefan Gheorghe Logofêtul de averea
acea în cetatea Neamțului, orí aŭ stătut după
lucrurile ce începuse, și n'aŭ socotit aceia

bani; iară era mai aprópe de dînsul decît de Vasilie Vodă acea avuție.

Amu era oștile unguresci cu Kemini Ianoș, Hatmanul lui Racoți, și cu Stefan Gheorghe Logofétul, la Roman, când și Vasilie Vodă sculându-se cu tótă casa și curtea, și cu boierii de curte, aũ purces din Iași spre Hotin. Atuncea ce slujbă am făcut lui Iordaki Visternicul, prin multe cuvinte nu lungesc; iară inima agonisitei lui am trecut'o la Cameniță și o am dat la un prieten a tătâne meũ, anume Mihai Stegariul. Și deplin acele tot mai apoi, la mânia lui Iordaki Visternicului aũ venit.

Solul pe care 'l trimisese Vasilie Vodă la Hmil Hatmanul, precum s'aũ pomenit, Hadâmbul Postelnicul, orĩ că 'l-aũ împedecat Logofétul Stefan, Pârcălabul de Soroca pre acele vremi, orĩ din blăstemata și lipsită hire a hadâmbului s'aũ întors înapoi; și aflând pre Vasilie Vodă amu in calea Hotinului, aũ pîrit la Vasilie Vodă pre Stefan Pârcălabul de Soroca, de viclean. Decĩ, 'i-aũ căutat a trimite di iznoavă ¹⁾ pre alții de la Hotin, iar la Hmil Hatmanul, 'i-aũ trimes cu al doilea rînd pre Grigorie Comisul, și pre Stefăniță Păharnicul,

¹⁾ De iznoavă = din noũ.

nepotu-seu, și pre Neculai Buhuș Jitniceriu, și lor le aŭ dat pentru Stefan, Părcălabul de Soroca învățătură să'l prinđă și să'l trimiță legat pe la Soroca la Hotin; și așa aŭ făcut. Ei singuri aŭ trecut Nistrul la Hmil Hatmanul; iară pre Părcălabul Stefan 'l-aŭ dat pre sama unora de Hăncesci, cari se ținea pre lângă Stefăniță Paharnicul, să'l ducă la Vasilie Vodă. Ce, pentru lăcomia sa, aducătorii să fie a lor ce luase și ce mai era pre lângă dînsul, 'l-aŭ omorit pre cale.

Om de mirat la întregimea lui de sfaturi și de înțelepciune, cât pre acele vremi abia de era pămêntean de potrivea lui, cu carele și Vasilie Vodă singur, deosebî de boieri, făcea sfaturi și multe ceasuri vorová; așa era de deplin la fire. Iară la statul trupului seŭ era gârbov, ghebos, și la cap cucuiat, cât puteai să ȃci că este adevărat Isop, la chip.

Dacă aŭ sosit Vasilie Vodă la Hotin, s'aŭ aședat cu tabăra sa aprópe de cetate, deasupra.

Iară Stefan Gheorghe Logofetul cu Kemeni Ianoș și cu Diicul, Spătariul lui Matei Vodă, cuprindênd scaunul țerei la Iași, îndată aŭ alergat mulți de tóte părțile de la țără la Iași, și înglotindu-se aŭ mersl a Kemeni Ianoș strigând: «Să ne fie Domn Stefan Gheorghe

Logofêtul ! » Le-a răspuns Kemeni Ianoș : « Prevoia să le fie precum poftesc ! » Spun de Diicul, spătariul Muntenesc, că se ispitia, și cu acea nădejde era să fie el Domn.

Deci, după obicei, aș mers Stefan Gheorghe Logofêtul în biserica Sfete Niculae cu cătăva glótă, și i-aș cetit molitva de Domnie Gedeon, Vlădica de Huși, fiind Varlaam Mitropolitul eșit la munte. Aș stătut Domn Gheorghe Stefan Vodă în anul 7161 ¹⁾.

Domnia lui Gheorghe Stefan Vodă.

Din cincî simțiri ce are omul, anume : vederea, auđirea, mirosirea, gustul și pipăitul, mai adevărat de tóte simțirile este vederea : că prin aud, căte aude omul nu se póte așeđa deplin gândul, este așa ce se aude, aș nu este ? căci nu tóte sunt adevărate căte vin pren auđul nostru. Așa și mirosul, de multe ori înșală, fiind multe mirodenii de'n-tăi grele, iară apoi mare și iscusit miros fac. Gustul încă este așa, că multe ne par că sunt dulci, apoi simțim amărăciune și în pro-

¹⁾ 7161 = 1653.

tivă multe amare că sunt ne pare, și sunt dulci. Pipăitul iarăși: multe pipăim in chip de unele, și sunt altele, și nu le putem cunoște pre singur pipăitul, fără vederea. Iară vederea însăși din toate aședă in adevăr gândul nostru, și ce se vede cu ochii nu încape să fie îndoială in cunoscință. Așa și noă, iubite cetitoriule, cu mult mai pré lesne a scriere de aceste vremi, in cari mai la toate ne-am prilejit singuri. Și pentru lungimea capetelor ce s'aũ scris din îndelungată domnia lui Vasilie Vodă mai sus, din eșitul cel de'nteiũ din scaunul țerei a lui Vasilie Vodă. Incepem a scriere de domnia lui Gheorghe Stefan Vodă, care, ori cu diréptă cale, ori cu nedirepte mijlóce, ridicându-se asupra domnului seũ, i-aũ luat domnia, toate unele ca acestea din orânduiala lui Dumneđeu că sunt, se cred.

Indată ce s'aũ aședat Gheorghe Stefan Vodă in scaunul domniei, cu sfatul lui Kemeni Ianoș, Hatmanul lui Racoți, și a Diicului, Spătariul lui Matei Vodă Domnul Muntenesc, aũ ales și din óste Unguréscă și din Munteni, și aũ ales și o samă de ómeni și din țeră, cu Pătrașco Moreanul Hatmanul, și aũ trimis spre Hotin in urma lui Vasilie Vodă.

Știa și Vasilie Vodă de toate ce se lucra în Iași pe urma lui; și trimisese și al doile rând de la Hotin soli la cuscru-seu, la Hmil Hatmanul Căzăcesc, și la ginere-seu Timuș, cerând ajutor cum mai de sîrg. La Leși încă m'aŭ trimis pre mine la Starostele de Cameniță, la Petru Potočki, la eșitul căruia din robia Crîmului mare ajiutor îi dedese Vasilie Vodă cu banii săi. Aceste aducându'i aminte, îl poftia să se afle de ajutor la primeddia lui. Și cu acea solie aflând pre Starostele, cale de trei zile mai sus de Cameniță, la nesce ocine a lui, îndată aŭ lăsat toate trebile séle, și aŭ purces spre Cameniță. Iară pînă a sosire Starostele la Cameniță, la Hotin într'o zi daŭ știre lui Vasilie Vodă că iată sosesc oștile lui Stefan Vodă asupra'i. Aŭ stătut în gânduri de'ntéiŭ, să stea să dea răsboiŭ cu câți ómeni avea pre lângă sine, că încă erau toți boierii cei de scaun cu glótele séle cu Vasilie Vodă și Boj, Căpitanul cu Lefecii, și Cara, Căpitanul de Dărăbani, și avea și Seimeni vr'o 60, și Nemți vr'o 100 fórte buni. Iară dacá aŭ vëđut rēcéla tuturorora, și a căpitanilor și a slujitorilor, pre carii avea mare nădejde pentru mila ce le făcuse cu multe vremi mai nainte, s'aŭ

apucat de trecătórea Nistrului, suspinând pre Boj Căpitanul, și pre Cara Căpitanul.

Aice s'aũ căđut a pomenire pentru avuția lui Vasilie Vodă ce era la cetatea Neamțului, la care trimisese pre nepotu-seũ, Ștefăniță Păharnicul, Vasilie Vodă. Acolo, pînă a se clătire Vasilie Vodă, de la Hotin, aũ sosit și Ștefăniță Păharnicul cu tóte deplin la Vasilie Vodă; de care, dacă aũ dat știre că sosese și Ștefăniță Păharnicul cu tóte deplin, s'aũ bucurat Vasilie Vodă, đicend: «*De acum înainte pînă la cămeșă-mi oiũ da, și n'or rîde neprietenii.*» Și așa Vasilie Vodă, trecend Nistrul cu o samă de boieri, anume Toma Cantacuzino Vornicul, Gheorghe Hatmanul, Iordaki Visternicuĩ, și cu câți boieri ce mai erau strânși, de casa lui, boierii cei-alți toți, și cu slujitorii cu puscile, s'aũ întors spre Iași la domn tîner. Și tîmpinându-se cu oștile lui Ștefan Vodă în Dumbrăvi, aprópe de Hotin, pînă a se încredere unii cu alții, aũ trecut câte-va ceasuri, subt care zăbavă aũ trecut Vasilie Vodă Nistrul cu tóte casele boierilor; însă, nu fără mare pagubă în casele boierilor, la trecătóre, și mai mult de tîrgoveții de Hotin, carii, vedend spaima și graba la trecătóre, (precum face

vreme ca aceea), aũ dat jae în rãmãșița cã-
relor, și multe haïne scumpe și arginturi aũ
apucat, cãt de atunci știũ îmbogãțiți cãți-va
Hotinceni.

Apucase oștile lui Stefan Vodã pre o samã
de Nemți netrecuți încã; și dând și din cetate
Mogâldea Pãharnicul (de care s'aũ pomenit
mai sus cã 'l-aũ legat la puscii), din sãcã-
lușe ¹⁾, și nãvãlind și slujitorii de a lui Stefan
Vodã, aũ perit puținei Nemți la trecãtore cu po-
dul. Iarã da și Seimenii lui Vasilie Vodã
de peste Nistru, din sinețe cãt nu se putea
cobori nime la vad.

Nu am fost într'acea datã la trecãtore acea,
cã trecusem Nistru mai nainte, precum am po-
menit. Iar am înțeles de cea ce aũ fost
acolo de fața, cum singur Vasilie Vodã aũ
fost ședẽnd de cea parte de Nistru pre un
scãueș. Aũ slobođit tãrgoveții un sacaluș, și
spun cã cu invetãtura Mogâldei Pãharnicul,
din care sãcãluș glonțul fõrte pre aprõpe de
Vasilie Vodã aũ lovit. Scãrnãvã și nebunescã
faptã, și nu fãrã osãndã cãt de tãrđiũ.

Nu pociũ tãcea aice pentru cetatea Hoti-
nului, ce nesocotelã a o lãsare îndatã pre mãna

¹⁾ Sãcãlușe = tun mãi mic.

altuia: de nu de altă nădejde încăi pentru trecătoarea, să hie fără de grije, s'aũ căđut să se puie ómeni sinețași; și ce ómeni? trei-deci de Nemți să fie pus să o ție despre óstea Moldovei, și despre Ungurĩ cu aii¹⁾. Aũ n'aũ fost hrană? Pânea unui sat de la Hotin o ar hi putut ține un an, saũ câtă era numai în tĩrg. Și acea cetate ori cine va vre să socotescă, va afla că aũ fost a risipei casei lui Vasilie Vodă pricină; și de mi-i intreba: cum? tot îți rěspund: că de ar hi fost dómna lui Vasilie Vodă in cetatea Hotinul, nu la Suciava, n'aũ fost in puterea lui Stefan Vodă a batere cetatea Hotinului, cum aũ bătut fără grijă cetatea Sucievei. Că și așa venise Vasilie Vodă cu Sultaniĩ pĩnă in Prut, cu oști Tătăresci; ce 'i-aũ intors Hanul, că sosia Craiul Leșesc. Saũ cum ar hi bătut Stefan Vodă cetatea Hotinului, și Hmil era la Husetin, cale de o ți de la Hotin! Ce, multe ar hi putut lucra Vasilie Vodă, și domnia tot neclătita'i sta la Pórtă, pĩnă târđiũ după luatul cetăței Sucievei de Stefan Vodă.

Nime, dară, să nu vinuiască sfaturile de acmu. Veđi ce greșelă s'aũ făcut la acești

¹⁾ *Cu aii* = cu anii.

vestiți sfetnici! Și acela lucru era în putere a face ; iară vremile de acmu nu sunt în putere, și nice un sfat nu incape la greu ca acesta ; fără de mărturie că este sosită perirea. Țicem că, de ar hi cutare și cutare, ar hi într'alt chip ; iară nu sunt vremile subt cârma omului, ce bietul om subt vremi ! Multe și mari smintele am apucat din Țilele celor mai bătrîni. Iară îți ajungă acéstă una cu lăsare fără oșteni a cetății Hotinului, din care lăsare este risipa tótă avuției lui Vasilie Vodă cu casa.

Pentru cetatea Hotinului tîmpinându-mă în cale cu Cotnarski, credincios pisar a lui Vasilie Vodă, (că el venia de la Craiul trimis pînă la rěscóle de Vasilie Vodă, și eũ mergeam în sus la Staroste de Cameniță) m'aũ întrebat, ca un om deplin ce era : «Grijit'aũ bine cetatea Hotinului Vasilie Vodă ? Pus'aũ ómenii sei și puscile, aũ ba » ? Am rěspuns că nice un semn la purcesul meũ să se grijěscă cetatea n'am vėđut. Aũ suspinat Cotnarski cum ar hi știut că se va lăsa ne socotită cetatea acea. Iară póte hi că județul lui Dumneđeũ spre ce trage cu anevoie se mută cu sfatul omenesc.

Intra Vasilie Vodă în Cameniță, când am

sosit și eu cu veste că iată sosesc și Starostele de Cameniță, cu mare făgăduință și cu căldură să se afle la acea vreme, precum au fost așa.

Pentru venirea Căzacilor cu Timuș asupra lui Stefan Vodă Gheorghe și l-au scos din țară.

N'au implut Vasilie Vodă o lună de zile cu pribegia sa în Cameniță, și au venit știre cum Timuș, feciorul Hatmanului Hmil, cu 8000 de óste într'ales, Căzácescă, trece pe la Soroca Nistrul. Acmu caută firea de prieten Leșescă! măcar că Căzaci pînă la inima Leșilor intrase cu sabia, și Vasilie Vodă o casă fiind cu capul lor, și în nădejdea lor de a și răscumpăra Domnia, nice o oprélă sau vr'un bănat¹⁾ despre cineva n'au avut; ce cum au venit fără grije, așa când i-au fost voia au eșit, fără numai de un Polcovnic, anume Codrațki, ce era cu o mie de Leși de paza marginei, avea sieală Vasilie Vodă. Ce pre-punea ca nisce ómeni străini, de sieală ai

¹⁾ Bănat = supărare.

noștri; iară nice acela nice un gând rău, nice putere acea să strice lui Vasilie Vodă ceva n'aũ avut. Timuș cu óstea, cum aũ trecut Nistrul, n'aũ mai așteptat să se adune cu socru-seũ, Vasilie Vodă, ce de la Soroca întins la Coiceni aũ tras cu óstea, și acolo aũ trecut Prutul.

Luând veste Stefan Vodă de Timuș că vine întins asupra Leșilor, Diicul, Spatariul Domnului Muntenesc, pre porunca Domnu-seũ, să nu se sune de tot lucrul că aũ intrat cu oștile séle în raiaoa Impăratului, se întorsese cu câteva ȕile mai 'nainte. Așijderea și Kemeni Ianoș, orı temându-se de vr'o smintélă oștilor de vr'un vicleșug de țéră, orı știind soliile stăpănu-seũ, lui Racoți, la Hmil, pentru crăia Leșescă, (că se ajungea Racoți cu Hmil pentru crăia la Leși de atunci); și aũ pornit și el tótă pedestrima ce avea de Nemți, și cu pușcile, pre la codrul Căpotescilor, pre Cobălea, drept la potica Oituzului. Numai el singur cu călărimea rămăsese, prin rugămintea lui Stefan Vodă, în Iași. Și aũ strâns și Stefan Vodă óste de țéră câteva, ca la 12000 de ómeni, și aũ eșit deasupra Popricanilor în protiva Cazacilor.

Timuș, dacă aũ trecut Prutul, aũ purces

la Jijie spre Popricani, cu tabăra bogată. Eșise o samă de oșteni de a lui Stefan Vodă înainte peste Jijia, în chip de harț, și aș coborit Stefan Vodă cu dărăbani la Jijia la Vad. Iară puțin lucru aș ținut harțul oștenii lui Stefan Vodă i-aș împins îndată călăreții lui Timuș; și era și de ai noștrii carii ținea cu Vasilie Vodă; pre lângă Stefăniță Paharnicul din Hăncesci, și din Hăntesci o sémă, și câți-va Cerkezi de a lui Vasilie Vodă; carii toți mersese cu boierii cei trimiși de Vasilie Vodă la Hmil Hatmanul.

Căzaci, cum aș împins pre călăreții ce le eșise înainte din óstea lui Stefan Vodă, aș purces orbî la vad cu tótă tabăra; și unii pre pod, mai mulți pre lângă pod, (că era Jijia mică), aș dat cu tabăra. Care năvală vedënd dărăbani, aș plecat fuga de la vad la deal, spre Rediũ; și óstea cea-altă ce sta deasupra culmei, nedându-le nice un ajutor, i-aș ajuns pre cósta Popricanilor călăreții lui Timuș și el singur, și aș cădut acolo multe trupuri din bieții dărăbani; alții, carii aș hălăduit pîna în Rediũ, 'și-aș scutit viața cu pădurea.

Vedënd acea primejdie a dărăbanilor, Stefan Vodă și Kemeni Ianoș, aș tras óstea

mai spre Iași, și aș tocmit de ambe părțile de drum călărimea; și era acea oște și de țără și de a lui Kemeni Ianoș, cât se putea ca la 24000 fără greș să se socotescă. De are hi fost la un gând, ce era? Nedând războiul Căzacilor, hrana să le închiidă și drumurile din toate părțile, ce ar hi făcut cu tabăra Timuș?

La suitul taberei Căzăcesci pe costă la deal, sărise o samă de oșteni de țără și înfrânsese pre călăreții lui Timuș de i-aș băgat pînă în tabără. Și acolo în deal, dacă s'aș suit totă tabăra, că era în desără, s'aș aședat pe mas, și acolo aș mas peste nopte. Iară din oștea lui Stefan Vodă, într'acea nopte mulți lăsând oștenia aș mers pre la casele lor.

A doua și Timuș, cu tabăra legată, aș purces drept asupra oștilor lui Stefan Vodă spre oraș, fără de nice o sieală, dodeindu'i Moldovenii câte ore-ce pre-de-latură. Ce, vedënd Stefan Vodă și Kemeni Ianoș că se împuțineză oștea, și într'acea nopte s'aș scurs în jumătate, pînă între vii aș ținut drumul orașului; iară de'ntre vii aș luat Bahluil în sus, și câți-va boieri de casa lui Stefan Vodă, cu totul.

Timuș într'acea ȃi, după ce aũ împins pre oștile lui Ștefan Vodă, aũ intrat în țirg, și aũ descălecat în curțile cele Domnesci, și tabăra ezise¹⁾ tótă înaintea curții și pren prejur; și aũ stăcut așa cu tabăra ezită pînă la venirea socrului seũ, lui Vasilie Vodă, în Iași, de la Camenița. Și, pînă a sosire Vasilie Vodă, aũ prădat Căzaciĩ pren Codrii Iașilor, de la drumul Căpotescilor pînă aprópe de Huși; și scosese Căzaciĩ fără număr vite; cari apoi, dacă aũ sosit Vasilie Vodă, pre cãte aũ aflat nemăncate tot cãte un zlot de vită aũ dat Căzaciilor; și aũ dat știre ómenilor de aũ venit de 'și-aũ luat vita cine o aũ cunoscut.

Mulți aũ perit aice de Căzaci, ómenii neștiutori cine sunt Căzaciĩ, oploșiți²⁾ în țirg; alții mergeaũ să se închine la Ștefănița Păharnicul, carele era cu Timuș. Ce nu ajungeaũ pînă la Ștefănița, cã îi tîmpinaũ Căzaciĩ, și'i omoriaũ; între cariĩ și Tăutul Armașul, și alții mulți aũ perit de Căzaci.

Pre Vasilie Vodă, vestea de isbânda lui Timuș 'l-aũ tîmpinat la Zvancea; cu care veste, Grigorie Comisul singur mersese, și 'l-aũ îmbrăcat cu haină de soboli; și îndată

1) *Esise* = umpluse cu tóful. — 2) *Oplosiți* = adăpostii.

aŭ trecut Nistrul la Zvancea, că cetatea Hotinului nice într'un chip n'aŭ vrut să o dea tîrgoveții, cu Hăjdeu Pârcălabul lor; ori că aŭ vrut așa de credincioși să hie lui Stefan Vodă; care lucru n'aș da să hie între ai noștri pînă într'atâta nevointă pentru singura credință; ori că s'aŭ siit pentru jacuri ce făcuse tîrgoveții în carele boierilor, precum s'aŭ pomenit, și slobođise câte-va săcălușe in singur Vasilie Vodă. Și acésta este pricina, nu alta; și în câte-va rînduri aŭ trimis Vasilie Vodă la Hăjdeu, carele era pus de Stefan Vodă, și la tîrgoveți, cu mari jurămînturi. Ce nice într'un chip n'aŭ vrut să dea cetatea; și aŭ ținut vr'o lună, pînă la a doua venire a lui Stefan Vodă din țera Muntenescă. 'L încunjurase Vasilie Vodă cu nesce Nemți ai sei, și tot aŭ ținut cetatea tótă vara închisă. Așa cu anevoie se agoniscesce, ce se perde odată.

Vasilie Vodă, dacă aŭ sosit la Iași, după sfat ce aŭ făcut cu ginere-seu cu Timuș, s'a mutat Timuș cu tabăra sa la Galata; iară Vasilie Vodă aŭ rămas în curte, gătindu-se asupra lui Matei Vodă cu mare gătire, dând știre țerei să incalece tot omul, iertând pre

toți de toate vinelele, măcar și în protriva Domniei de ar hi greșit cine-va.

Aice caută cum nu se pôte trece ceea ce este să hie ; că, după isbânda acea a lui Vasilie Vodă, să hie întors pre ginere-seu înapoi, și să se hi aședat cu paza trebilor la Impărăție, întărindu-se cu slujitoriî străini, cum avea avuție, nime nu ar hi mai venit asupra-î. Și așa 'l sfātuiaū pre Vasilie Vodă și o samă de boieri. Ce, în nădejde neîndoită pre oști căzăcesci, ce avea Vasilie Vodă să-și răscumpere strîmbătatea despre Matei Vodă ântêiū, și mai pre urmă despre Racoți, cum și dicea Timuș : că din țera Muntenescă pren Ardeal se va întorce. Aū biruit sfatul, numai să mērgă asupra lui Matei Vodă în țera Muntenescă. Iară nu omul, ce Dumne-đeū sfărîmă resbóiele, precum dice scriptura : Госѡдѣ съкрушиетъ бранѣ.

Nu se cade să trecem poticala¹⁾ Nemților de Șangăii țerei nóstre la munți pre Oituz, de care Nemți s'aū pomenit că-i pornise Kemeni Ianoș din Iași înainte pren strimtori deadireptul, și apoi amu în munți s'aū în-

¹⁾ Poticală = înfrîngere.

demnat Şangăii de la Ocnă, şi aŭ ținut calea pedestrimei acea a lui Racoți; şi, cu sfatul a unuia din Şangăi, dacă se vor apropia de Nemți, să cadă toți la pământ pînă va trece focul sinețelor, cum dau Nemții toți odată. Aşa aŭ făcut; cădënd toți la pământ, după ce s'aŭ stêmpărat sinețele; pînă a gătire al doile dires Nemții, aŭ intrat Şangăii într'inșii cu cöse și cu topóre ce aŭ ei lungi în códă, și aŭ perit câți-va Nemți acolo de acei Şangăi, cât aŭ căutat acea pedestrime a lăsare și puscile în munți; și de-abia s'aŭ desbărat de Şangăi cele alte bulucuri de Nemți. Pentru care faptă a Şangăilor, apoi, Alexandru Costin, fiind povață dată din Iași acelor Nemți, aŭ ședut un an închieiat în temniță la Făgărași în obeđi.

Stefan Vodă pînă în Trotuși au mers cu Kemeni Ianoș; iară, de acolo, avënd nădejde pre Matei Vodă de ajutor mai de sirg, și trăgea și boierii în țera Muntenescă, și pôte să hie ca și perirea Morenului, Hatmanului lui Stefan Vodă, ce l-aŭ ucis țeranii ce se strînsese la Stefăniță Păharnicul, nepotul lui Vasilie Vodă, și patima Nemților de Şangăi, făcea óre-ce sieală. S'aŭ despărțit de Kemeni

Ianoș, și aŭ luat în jos pre Trotuș, prin Focșeni în țera Muntenescă.

Pentru a duoa venire a lui Vasilie Vodă
în Moldova.

Aice în Iași, pînă la purcesul lui Vasilie Vodă în țera Muntenescă, aŭ perit Cotnarski, pisarul Leșesc, de credință a lui Vasilie Vodă, om deplin la tóte trebile, de Timuș, ginerile lui Vasilie Vodă, din firea lui acea de tiran ce era, și de om sêlbatic, și fără nice o frică de Dumneđeŭ, scornind pricină că este Leah, și cum că el opria pre Vasilie Vodă să nu-și dea fata după el. Deci, într'o ȃi, aŭ trimis la Vasilie Vodă, postind să-l trimiță că-i este de trebă. Negândind Vasilie Vodă de una ca aceea, 'l-aŭ trimis la dînsul în Mônăstire la Galata, și acolo, dacă aŭ mers Cotnarski Pisarul, Timuș aŭ învățat pre Căzaci de ai sei cu săbiile gata să stea; și după voróva ce aŭ avut scornită cu dînsul, la eșitul lui de la voróvă, aŭ dat Căzaci, ce erau gata de acea faptă, cu sa-
biile într'însul și 'l-aŭ omorít cu mare tirănie,

fără de nice o vină; de care faptă a lui Timuș, dacă aū auđit Vasilie Vodă, numai nu se otrăvi de voie rea; și umbla Timuș cu acela gând și asupra Tomei Vornicul, și a lui Iordaki Visternicul, tot dintru acea pricină, ȃicând că acești doi și cu Cotnarski opriă pre Vasilie Vodă să nu dea pre Dómna Rucsanda după dînsul. Deci umbla și ei cu ȃilele a-mână¹⁾, și s'aū cerșut de la Vasilie Vodă să-i lase să mérgă la țéră. Ce Vasilie Vodă nu-i lăsa; și aū poroncit la ginere-seū, că mai bine mort să hie, de cât să hie boierii cari îi are el la inima sa cu tótă credința, la grijea ca acea; saū cu ce inimă vor veni cei alți boieri de la țéră la dînsul. Deci, 'l aū mai mutat de la gândul lui; însă, acești doi boieri tot cu ferelă umbla, și tot pre ascuns nóptea. Pre la pórtă despre casele despre Dómna venia la Vasilie Vodă; de care Vasilie Vodă suspina cu greū, și 'și frîngea mânele de ginere ca acela.

Aū purces Vasilie Vodă din lași în țéra Muntenéscă cu al treile rând asupra lui Matei Vodă; și ântéiū Timuș cu tabăra Că-

¹⁾ *Umbla și ȃ cu ȃilele a-mâna* = erau cu frica în sîn.

zăcăscă, cu al doilea conac, aŭ stătuț la podul înalt, pre Bărlad, și acolo aŭ făcut Timuș oștilor séle căutare ; și le-aŭ împărțit de la Vasilie Vodă lefe, și căpeteniilor și oștilor tuturoră. Era din capete Căzăcesci cu acea óste polcovnici Bohun anume și altul Nosaci, vestiți, și vechi Căzaci. Și tot acolo, fără de nice o vină, Timuș, pentru un cuvînt ce aŭ đis în sfat Bohun, aŭ scos sabia și aŭ lovit pre Bohun într'un umăr, de care rană în tótă calea acea aŭ umblat Bohun cu mîna legată. Acela om cu firea de hiară sêlbatecă era Timuș! Nime dintre Polcovnici nu cuteza un cuvînt să đică să indirepteze lucrurile oștilor. Ce de-'ndată, pre purtatul trebilor ce era din Timuș, om tînăr și fără de nice o socotélă, se cunoscea că nice la un folos nu vor eși lucrurile. De acoloa aŭ purces oștile în jos ; și amu Vasilie Vodă în frunte cu óste de țéră ; și i se adăogea din đi în đi óstea de țéră de pretutinderea, și pînă la marginea țerei s'aŭ strins óstea de țéră la 8000.

Matei Vodă, Domnul Muntenesc, luând veste de scosul lui Stefan Vodă din Moldova de oști Căzăcesci, trimisese pre Diicul, spătarul seŭ, să stringă tótă óstea de pre

marginea țerei séle, să hie la hotar între țeri de straje și cu dînsul și Stefan Vodă ciracul lui. Avea și Stefan Vodă 300 de ómeni într'ales călăreți, și câți-va feciori de boieri tineri cu sine. Și ântéiú straja lor pentru limbă, ce trimisese, s'aú ivit în gura Berheciului, mai sus de Tecuciú, pre care o aú gonit ómenii lui Vasilie Vodă cât-va loc. Ce sârind târđiú le-aú pierdut urma.

Venise apele Siretului mare, pentru care aú căutat oștilor câteva ȓile a facere zăbavă, pînă aú făcut pod peste vase. Și așa, trecênd óstea a doua-ȓi de la Siret, aú intrat pre la Focșeni în țera Muntenéscă. Și îndată, fără de nice o milă, aú dat foc și orașului; și orî pre unde'și ajungea Căzaciî fuma a bieților locuitori nevinovați locașurile, odăile și hrana.

Sta în tocmală cu oștile séle și Diicul, spătarul lui Matei Vodă, nu departe de oraș de Focșeni, la o vale căreia-i ȓic Milcovul cel mare. Ripile aceluî pîrău pusesese despre oștile lui Vasilie Vodă, și óstea sa tocmise de cea-l'altă parte stol, tótă óstea într'un șirag tocmită, ca 9000 de ómeni; că și din lefecii lui Matei Vodă era o samă cu dînsul și óstea de țeră, câtă era țera Muntenéscă de la Bucuresci dincóce pînă la

margine, tótă era acolo adunată ; și acole și Ștefan Vodă cu vr'o 300 de Moldoveni. Și așa în rând tocmită óstea Muntenescă, aștepta pre Vasilie Vodă și pre Timuș. Ântêiũ li s'aũ aratat Vasilie Vodă cu oștile séle, și aũ stătu frunte și Moldovenii ; iară Căzacia își tocmişă tabara mai pre urmă ; și atâta aũ stătu Muntenii la răsboiũ, cât aũ făcu óre ce harțuri cu Moldovenii peste pîrăũ, trecênd Moldovenii, apoi trecêndu'i Muntenii iar dincóce ; așa, în două-trei rânduri, pînă aũ trimis Vasilie Vodă Nemții ce avea, și s'aũ supus pre sub maluri. Deci aũ luat călărimea Moldovenilor și malul dincolo. Iară cât aũ vëduț Muntenii tabăra Căzăcescă apropiată de pîrăũ, aũ purces în risipă cine încotro 'i-aũ părut. Gonit-aũ Moldovenii și o samă de Căzaci călări pînă la Rômnic. Iară n'aũ perit oșteni așa mulți din Munteni, că aũ luat de vreme fuga.

După acea risipă a oștilor Muntenesci, care s'aũ făcu mai mult din prostia Diicului Spătarului, ca nice trebuia să aștepte el pînă într'atâta pe óstea ce era cu foc, și el numai cu călărimea, aũ purces Vasilie Vodă cu Timuș spre Tîrgoviște, stricând și ardênd ce le și sta înainte. Iară Matei Vodă, Domnul Muntenesc,

luând veste și de risipa oștilor lui la margine, și cum că vine asupra lui întins Vasilie Vodă cu Timuș, nimică cu acea smintelă a oștilor d'ânteiu nu s'aũ spăimîntat. Ce, strîngendu'si óstea de țeră și lefecii ce avea, aũ purces și el din Tirgoviște, și 'și-aũ ales loc fórte bun de dinsul, la o poiană între Ialomița, apă curgătoare, și 'ntre un pîrău fórte tinos, și de trecătoare rėu, la un sat anume Hinta. Și acolo aũ stătut cu mare inimă, nu așa oștile séle cum el singur, așteptând pre Vasilie Vodă. Trimisese Matei Vodă și altă samă de óste, Seimeni și Lefecii o samă, într'ajutor Diicului Spătarului, la margine. Ce, dacă s'aũ tîmpinat cu veste că s'aũ risipit óstea acea cu Diicul Spătarul, s'aũ întors óstea, aceea înapoi, și 'i-aũ ajuns la Teléjina fruntea oștii lui Vasilie Vodă. Aũ stătut Muntenii călări la vad, pentru să se mai depărteze pedestrimea.

Părut'aũ și lui Vasilie Vodă și lui Timuș că va fi acolo Matei Vodă singur, cu tótă óstea, la Teléjina ; apoi dacă s'aũ vedut că este óste puțină, aũ dat oștenii lui Vasilie Vodă pe trei locuri peste apă, ce n'aũ stătut Muntenii, ce s'aũ dat înapoi. Iară gonașii îndată aũ ajuns și pre Seimeni, și aceia, dãn-

du-se înapoi, s'aũ apãrat pen nesce dumbrãvi ce sunt acoloa. Și dând știre lui Vasilie Vodã de Seimenii aceia, aũ purces și singur Timuș cu o samã de óste cãlare cãzãcãscã, lãsând tabãra pre urmã cu Vasilie Vodã. Și dacã aũ ajuns Timuș, aũ pedestrit pe Cãzaci jos la nãvalã asupra Seimenilor. Ce tot aũ mers apãrãndu-se fórte tare din foc Seimenii, pîna aũ intrat într'altã pãdure, ce era lunca Praovei, și nu le-aũ stricat nimicã Cãzaci, pîna în nópte bãtẽdu-se din foc, fãrã ce aũ picat din Seimeni și din Cãzaci. Din Cãzaci aũ perit și doi sotnici atunci.

Vesel Matei Vodã cã i-aũ hãlãduit Seimenii, și cã aũ putut da rãspuns focului cãzãcilor, luãnd mare inimã și nãdejde dintru acea tîmpinare a Seimenilor cu Cãzaci, iarã Timuș, dupã acea gónã, n'aũ vrut sã se întórcã la tabãrã, pre care l'aũ apucat nóptea cãt aũ trecut apa Telãjinei, ce aũ rãmas cu masul la un sat, anume Cucorescii, la nesce case boieresci, aflãnd casele pline de tóte bucatele. Singur aũ pus de aũ dat foc caselor, dacã s'aũ sculat de la masã amẽtit de vin.

A doua-đi, óstea truditã de cale și obositã tabãra, necercãnd ce loc este înainte, unde cum stã și în ce loc este neprietenul, și cum de de-

parte, de abia de aũ îngăduit vre-o două-trei ceasuri, aũ și ȃis trîmbiȃile de purcesul oștii. Mult aũ stătuț Vasilie Vodă sfătuindu' l să rămăie acea ȃi ca să se resufle óstea, să se strîngă bine tótă, și să se cerce locurile, și pre alt loc, nu pre acolo, pre unde alesese Matei Vodă, să' i hie îndămăna a stare în protivă. Ce cui să ȃici aceste? saũ cu cine se sfătuia? Cu un om în hirea hiarelor? Polcovnicii cari era, unul un cuvînt nu cuteza să ȃică că numai pentru un cuvênt, cu sabia smulsă da ca într'un dulău într'insul. Și Bohun Polcovnicul cu mânia legată de rană de sabie, făcută de Timuș, umbla ca fără sine.

Aice caută acéstă izbândă, din ce, și cum s'aũ prilejit lui Matei Vodă, și ca acea izbândă, care nu se va fi prilejit alta ca acea în tótă viaȃa lui, cîte aũ avut din rěsbóie în ȃilele séle; că cine ar putea să créȃă in socotélă să se înfrîngă óste căzăcěscă cu tabăra, de óste cum este óstea Munteněscă? Nu să defaím, ce orí pedestrașul, orí călăreȃul vei socoti, nu vei afla să hie de protivă sinetașiuului căzăcesc. Ce, vei ȃice: fost'aũ acolo Sěrbi, Unguri, Leși, nu numai Munteni. Așa este: Leși aũ fost puȃini; ce are hi făcut ei, numai de are hi fost toc-

mală în 0stea căzăcescă pre obiceiul lor? Iară pre Sêrbi sau Unguri, nu'i aleg din Munteni, nici sunt Seimeni Sêrbi sau Unguri atocma cu focul Căzacilor, cum nice dărăbanțul Muntenesc. Eă, ce este partea mea, t0tă izbânda acêsta a lui Matei Vodă de la Hintă, (alegând deosebi voia și orânduêla lui Dumneđeu), numai pre socotêla omenescă grăind, este din nebunia lui Timuș, ântêiă, și din bărbăția și a lui Matei Vodă, al doilea. Inșă, din nebunia lui Timuș, cu câțva mai mult; că socotind vitezia lui Matei Vodă de atunci, cum umbla pe dinaintea oștii sêle îmbărbătând în frunte, să se hie apropiat 0stea căzăcescă cu tabăra legată, nu ruptă cum o aă rupt'o Timuș în trei părți, să se hie lipit a dare la țenchiă, nice ar hi scăpat Matei Vodă fără primejdia sau morții sau răni, mai grele de cum i s'au prilejit tot atunci, nice Seimenii ar hi ținut mult în protiva focului lor. Ce t0tă pricina izbândeii acêia, nebunia lui Timuș, care nici vorovia cu nimea, nici întreba de Polcovnicii sêi sau de cine-va. Ostea obosită cu atâta cale, tot într'acea ți, cu tabăra ruptă în trei părți, precum este mersul și toc-mala în rêsboiă, socotesce! Ce dacă aă vêđut Vasilie Vodă că cu sfatul nu face nimică,

aă suspinat, și lăsând tóte in voia lui Timuș aă purces cu óstea sa iar in frunte și pre urmă Timuș cu tabăra, scârșnind în dinți, cum că se laudă Moldovenii că ei aă făcut izbânda de la Focșeni și de la Teléjina. Mergea óstea, ales tabăra căzăcescă, cu greū pren locuri strimte și tinóse, și pre pîrâul Hintei numai un podeț. Și ântêiū, dacă aă trecut óstea lui Vasilie Vodă in poiană, aă luat aripa in a stânga, și s'aă pus șirag in rând in potriva aripei lui Matei Vodă cei drepte; iară in dreapta și singur mijlocul, aă lăsat Vasilie Vodă taberei căzăcesci, in protiva mijlocului și aripei cei din a stânga a lui Matei Vodă. Inșă tabăra căzăcescă, dacă aă venit pînă la un loc, aă stănut, și n'aă vrut Timuș să o aducă aprópe in rând, alătura cu óstea Moldovenescă, đicênd: «Lasă, vitezii Moldoveni vor bate ei pre Munteni și singuri fără de noi!» Aice caută că ajungea acéstă una ne-bunie la întréga smintélă! Iară Matei Vodă in tocmală sta într'acesta chip: aruncase un șanț pren prejurul taberei séle, din apa Ialomiței din sus de o parte pînă din jos, și aă scos óstea din afară de acel șanț. Din dreapta aă pus curtea, ce se đice la dînșii *Roșii*, și altă óste de țéră; și aă pus o samă

de pedestrime Seimeni, și acea aripă era în protiva Moldovenilor. Iară el singur aștătat în mijloc cu Livenții și cu Dărăbanții, și cu o samă de Seimeni cu puști tocmite pentru pedestrimea. Iară din a stânga, ce se prindea în potriva Căzacilor, aș pus Leși, Lefecii și Unguri; și așa, cu óstea scósă din șanțuri, nu departe aștătat și aș așteptat pre Căzaci și óstea Moldovei.

Câte-va ceasuri aștătat oștile Moldovenești, așteptând să se apropie Căzaci cu tabăra, și trimitând rând după rând Vasilie Vodă la Timuș să se apropie tabăra, n'aș vrut să vie, ce aș răspuns: *«Incépă Dumniilor răsboiul, și oiă veni și eu!»* N'aș avut ce face Vasilie Vodă, aș mai clătit cu tótă óstea, și aș început Moldovenii hartul cu Muntenii. Da Seimenii lui Matei Vodă în Moldoveni cu foc. Ce și Vasilie Vodă, o sută de Nemți ce avea fórte buni i-aș trimis să sprijinésca călărimea Moldovei. Aștătat Nemții în protiva focului Șeimenilor, și, pre obiceiul lor, cum slobod odată focul, s'aș îndemnat mai mult de jumătata óstea Moldovei, și aș făcut acea năvală cu steaguri asupra Muntenilor, cât tótă curtea ce să chiamă Roșii aș dat dos, și amu unii și peste Ialomița dedese, neso-

cotind vadul. Pînă în corturile Muntenilor aŭ mers Moldovenii cu acea năvală; și nime nu putea dice că nu era acea năvală a mari vitezi. Și să hie fost și tabăra Căzacilor odată alătura cu focul asupra mijlocului și aripei cei de-a-stînga lui Matei Vodă, s'ar fi ales lucrul. Ce, neavînd Matei Vodă nici o trébă la mijlocul unde era el și aripa lui cea-l-altă, s'aŭ mutat singur cu capul seŭ în aripa din dirépta, unde era infrîntă de Moldoveni óstea lui, și aŭ dat îndărăpt pre călărimea Moldovei, întorcînd tóte puscile in Moldoveni, și tótă pedestrimea. Și amu viind mai des focul, s'aŭ dat Moldovenii încet iar inapoî; și într'acea desime a focului picând câți-va din Moldoveni, aŭ perit și căpitanul de Nemți a lui Vasilie Vodă, om oștean drept, de neamul seŭ Leah. Pușcile nepărăsit da in Moldoveni. Și așa, puind Matei Vodă răsboiul érá la loc, la aripa sa din dirépta, Timuș, cu nebunia sa, aŭ rupt numai o samă de pedestrime Căzácescă cu o samă de puscî, fără tabără, fără altă tărie, și i-aŭ apropiat de mijlocul oștii Muntenesci, unde venise iar la loc Matei Vodă și sta îndemnând óstea sa asupra Căzacilor. Inșă, era atáta loc, cât abia se ajungeaŭ cu glonțurile unii pre alții;

și lucra pușcile de ambe părțile. Căzacia prencet ¹⁾ tot se apropia de óstea Munteńsca pre furiș, că este locul acela fórte spinos, și când da pușcile lui Matei Vodă, toți cădea la pământ. Iar aripa din a stânga a lui Matei Vodă unde era și Leșii, sta plecați pre cai neclătiți, deprinși și știutori firei Căzăcesci; vechându'i fără tabără, pedestriimea gólă singură în câmp, aștepta cu inima să se mai apropie Căzacia. Timuș sta înapoi cu tabăra, despărțind'o în două părți, fără de nice o socotelă, pînă s'aũ scornit chiotul între Căzacia cei din frunte, și aũ slobođit focul; din care foc aũ nemerit un glonț din sineța pre Matei Vodă, aprópe de încheetura genunchiului; și 'l-aũ priceput îndată un Paic ²⁾, și aũ năvălit la scara lui Matei Vodă, să nu cumva cađă. 'L-aũ gonit pre Paicul acela de lângă sine cu sudalmă ³⁾ Matei Vodă, și nearătându-se nimică de rană, aũ îndemnat óstea sa ca un deplin oștean. Și atuncea aũ sărit Leșii drept asupra pedestriimei Căzăcesci, și îndată aũ intrat într'înșii cu săbiile, și într'un ceas stătură câte-va trupuri de Căzaci, și răniți fórte mulți, că i-aũ călcat

¹⁾ *Prencet* = cu incetul. — ²⁾ *Paic* = Slugă domńescă. — ³⁾ *Sudalmă* = ocară.

călăreții pînă aprópe de tabără. Și după acesta a doua îndărăptătură a oștilor lui Vasilie Vodă, ales a Căzacilor, în cari era nădejdea și ochii tuturor, căđut'aũ inimile tuturor jos, cãt nime nu avea nãdejde de izbãndã; ce mãhniți toți și spãimați!...

Nebunul Timuș, ce sã facã nu știa; fãrã de nici o tocmalã și rea orãnduelã, striga Căzacia: *«Diceți-ne în vr'o parte, ori sã mergem, ori sã ne aruncãm în șanțuri, pre obiceiul nostru!»* Nu era amu nice sfat nice orãnduealã; și tot-odatã cu aceste, se scornise din sus un viŃor cu plóie drept în fața oștii lui Vasilie Vodã; și ca acea furtunã, cu sunetul copacilor și cu plóie rãpede, cãt se pãrea cã este anume urgia lui Dumnezeu sositã asupra cestia oști cãtã era despre Vasilie Vodã; și Matei Vodã cu tunuri adãogea grósa oștii, și semeți amu oștenii lui. Decĩ, ãntẽie aripa oștii nóstre, a Moldovei, aũ purces în risipã. Vasilie Vodã, vẽđẽnd aieve risipa oștii sale, s'aũ mutat de cãtre tabãra la Timuș, cãzãcescã, carele încã cãznia cu tabãra ce o rupsese ãntẽiũ sã o ãmpreune la loc, pe o plóie și furtunã ca acea. Nici de un spor nu era; ce cãți laũ putut a se ãncãlãrare ¹⁾ dintre Cã-

¹⁾ *A se ãncãlãrare* = a se ãncãlara,

zaci s'aũ încălărat, și aũ plecat și Timuș cu Vasilie Vodă fuga, lăsând tótă tabăra și bieții pedestrași în perire.

Perit'aũ în acest răsboiũ ómeni însemnați din boierii Moldovei, Bucium Stolnicul, lovit din tun, și Hristodul Căminarul, și din slujitori puțini; din pedestrima Căzácescă câțiva, din cei ce aũ fost în frunte, precum s'aũ scris, din Nemții lui Vasilie Vodă pre jiumătate. Vii mulți și din oștenii de țéră și din Căzaci aũ căđut pe mâna lui Matei Vodă. Iară și din Munteni, nu fără scădere în ómeni aũ fost, și mai vîrtos primejia lui Matei Vodă cu rana ce i s'aũ prilejit, din care cu adevărat și brânt aũ fost; iară cât ar hi mai putut trăi, rana acea 'i-aũ scurtat rēmășița ȓilelor; că pînă la anul, netămăduit de acea rană, aũ murit; că, să nu să hie fost rănit, abia cine-va de ar hi putut hălădui din Moldoveni și Căzaci, unde intrase și cu ce tommală!

Așa sfirșind și acest răsboiũ Vasilie Vodă cu Matei Vodă, pre urma și norocul celoralte răsboie ce-aũ avut mai ânteiũ, aũ luat cu Timuș câmpii pre la Grădiște; trecênd Siretul la Vădeni, aũ venit în Iași la scaunul sêu cu mare mähniciune tuturor lucrărilor sale.

Nime n'a gândit pentru pedestrirea căzacăscă să iasă cine-va vii, din câți rămăsese, după fuga oștii cei călări. (De mirat hirea Căzacilor la nevoie!) După ce le-aū fugit tóte capetele și Hatmanul lor, ei în de sine în loc aū ridicat cap, și aū legat¹⁾, tabăra și s'aū apărat pînă în nópte; și apoi nóptea aū făcut focuri din carele lor și din spini. Iară singuri aū purces cu tocmală, fără tabără, numai pedestri, și aū eșit toți pînă la unul fără nice o dodeială, aice în țeră.

Pentru Stefan Vodă cum aū venit al doile rând cu oști Muntenesci și Unguresci asupra lui Vasilie Vodă, și s'aū lovit cu oștile la Sirca, și aū perdut Vasilie Vodă răsboiul.

Aice în Iași, Timuș odihnind, după ospețul de la Matei Vodă, dece zile, aū purces spre țera sa; iară Vasilie Vodă s'aū aședat în scaun, că la Pórtă îi sta domnia nestricată. Însă nu îndelung cu pace. Că cerënd Stefan Vodă de la Matei Vodă ajutor să mérgă în Moldova, 'i-a dat 400 de Seimeni, și din Dărăbanții sei cine aū vrut din bună voie, în léfa lui Stefan Vodă, și din Livenți o samă. Și aū intrat Stefan Vodă iar în țeră

¹⁾ Aū legat = aū tocmit.

cu acel ajutor de la Matei Vodă prin Focșeni, și s'aŭ aședat in Răcăciuni, la un sat al seŭ, de-odată așteptând și alt ajutor de la Racoți Kneazul Ardealului.

Cu anevoie se tocmeșc doi Domni într'o țeră; așa și Vasilie Vodă, pînă a nu se mai înglotire și a se întărire partea lui Ștefan Vodă, aŭ ales 500 de oșteni într'ales, Orheeni și Lăpușneni, și 'i-aŭ trimis asupra lui Ștefan Vodă cu nepotu-seŭ Ștefăniță Păharnicul, și din sate boieresci câtă va samă de ómeni, care ținuse calea lui Ștefan Vodă la fuga de la Popricani, și omorise țeranii aceia și pre Moreanul, Hatmanul lui Ștefan Vodă.

Straja lui Ștefan Vodă era la Bacău, 400 de ómeni Călărași și Seimeni câțiva; și amu, câți-va boieri și feciori de boieri, adunați la Ștefan Vodă: Andronic Sărdariul, Darie Spătariul, Antiohie Aga, și alți boieri de mai 'nainte cu dînsul, și cu straja lui Ștefan Vodă din boieri aŭ fost Mogâlde Păharnicul și Sturza Visternicul. Dacă aŭ înțeles pentru venirea lui Ștefăniță Păharnicul asupra sa cu oștile lui Vasilie Vodă, s'aŭ dat la o rîpă, ce este aprópe de sat de Faraóni, anume Valea-Sacă, si s'aŭ tocmnit acolo stol pre un pisc, alăturând lângă sine și Dărăbanții ce era Mun-

teni. Și cum venia întins Orheenii la dinșii, împedecați cu trecătorea rîpei aceia, ce s'aũ pomenit, nu trecuți bine toți, aũ sărit călăreții lui Ștefan Vodă, și în loc i-aũ înfrânt pre Orheenii; aũ plecat fuga și Sărdariul lor, Ștefanuța Păharnicul, și Hăncescii, și i-aũ gonit straja aceea a lui Ștefan Vodă, pînă i-aũ trecut fără vad apa Bistriței; pre alții, cari aũ luat spre Roman, 'i-aũ gonit pînă în Roman, și aũ cuprins și pre țerănimea aceea, pre cari Ștefan Vodă 'i-aũ omorît pre unii iară altora le-aũ tăiat urechile.

După aceea izbândă, straja lui Ștefan Vodă s'aũ mutat la Săboani, mai sus de Roman; iară Ștefan Vodă de la Răcăciuni s'aũ mutat la Bacău, adăogându-i-se din ți în ți omeni de țera de sus totă, și din joseni mulți, și acolo i-aũ venit ajutor și de la Racoți, Kneazul Ardealului, 1000 de omeni, cu Borș Ianaș.

Vasilie Vodă, vechându-se iară la cumpănă grea, și țera îndoită cu uriciune spre dinsul, și Dómna sa în Suciavă cu totă averea, cetatea Hotinului era eșită de sub ascultarea lui, că era închisă, și tóte se ținea pre numele lui Ștefan Vodă; unde era să mai năzuască, nu avea: Căzacia înfrunțați și rușinați cu Timuș în țera Muntenescă, și doi neprieteni

marî și tari pre acele vremi, și Racoți și Matei Vodă!... Se mira ce va face? Iară tot nelăsându-se, scria slujitorii: și aũ tras și pre Orheenii și pre Lăpușnenii la sine, și aũ repeđit și la Căzaci, și-ı lăsase și Timuș, vr'o 200 de Căzaci, cu Hluh Polcovnicul. Aũ făcut și el de tótă óstea vr'o 4000 de ómenii; și aũ eșit d'ânteiũ la Movile, pre Bahluiũ; apoi, dacã aũ lovit și al doile rând straja lui, ce era cu Grigorie Paharnicul, iarã straja lui Stefan Vodã aũ purces spre Tîrgul-Frumos și acoloa din cóce de tîrgul la Sirca, s'aũ tîmpinat cu Stefan Vodã.

Acest rêsboiũ, cum aũ fost și cum s'aũ tîmplat, nice unei părți nefãțãrind, cã nimicã nu stricã credința așã acelora ce scriũ Letopisețele, ca fãțãria, când veghe voia unuia, și cobórá lucrul cu hulã altuia. Noi, mãcar am fi datori cu pomenire lãudatã mai mult lui Stefan Vodã, de la carele multã milã am avut, decãt lui Vasilie Vodã, de la carele multã urgie pãrinții noștri aũ petrecut; iarã dreptatea socotind, nu pociũ scrie într'alt chip.

Deci din hãrnicia Domnilor, departe, mai înfrunte Vasilie Vodã; cã s'aũ aflat pururea in fruntea oștii sale, învêțãnd singur, mutãnd steagurile și îndemnãnd; iarã Ste-

fan Vodă în óstea sa de față n'aú fost, ce aú stătat departe de la óste înapoi. Iară numărul oștii și hirea, și cu acele tot era Vasilie Vodă mai tare : că și mai buni oșteni, și mai mulți călăreți la Vasilie Vodă, însă toți îndoșiți, și hirea neamului lacomă la înnoituri. La Stefan Vodă era 1000 de Unguri călări, pre atâția era și Moldoveni, și era 500 de pedestrași Munteni, și alte strânsóre. Iară la Vasilie Vodă era 3000 de Călăreți, 400 de Căzaci, 200 Seimeni cu Dărăbani. Ce aieve aú fost voia lui Dumnezeu spre stingerea casei lui!

Tocmise óstea sa Vasilie Vodă, cuprinđend drumul care vine de la Tîrgul-Frumos peste Sîrca; însă Boroș Ianoș, oblicind că pre la pod este loc rîpos, aú lăsat drumul, aú luat în sus pre costișe, alătura cu pîrâul. Vasilie Vodă încă aú purces în sus pre culme în protiva lor și aú stătat așteptând rêsboiul. Din óstea lui Vasilie Vodă aú eșit harțul; iară Boroș Ianoș din óstea sa n'aú lăsat, ce s'aú arătat mai îndrăsneț cu óstea lui Stefan Vodă, de cât Vasilie Vodă, că aú trecut pîrâul; și lui Vasilie Vodă s'aú căđut, nu harțul, ce cu tótă óstea se mérgă asupra, încet, cu tocmală, alătura cu pedestrimea. Ce, așteptând Vasile Vodă din loc

neclătit, cei-alți încă stătuse; și deprinși cu izbănde în câteva rânduri, ei au sărit ântâi Moldovenii în frunte și Ungurii după dânșii. De acea săritură a oștenilor lui Ștefan Vodă, cum s'au și dat harțul lui Vasilie Vodă înapoi, cum este dedina¹⁾ harțului, cum au plecat și steagurile lui Vasilie Vodă fuga, fără de nice o nevoie, carii încotro au stătut cu ochii: oilor nu oștenilor semănătoare óstea! Bieții pedestrași n'au apucat nice focul să slobódă deplin, ce îndată într'o clipală, cum s'ar dice, a ochiului, s'au înșirat steagurile lui Vasilie Vodă pre Bahluiú în jos cu fuga; iară pedestreimea au luat peste Bahlueț la Cărligăturá; și Cázacii, cu puțină scáderea sa, iar au háladuit pre la Braníște și au názuit la Nistru. Iară Vasilie Vodă, vedénd risipa oștii séle, au purces și el deodată fórte cu puținii pre lângá sine; apoi s'au strâns pe dânsul din capitele slujitorilor și din Hâncescii unii, și l-au luat între sine, aparându'l cu mare lauda sa și veste și pomenire cinsteși. La vreme ca aceea să stai la nevoia Domnului, cu cinsteși vecinicá hie-cáruia este.

Gonit-au gonașii pre Vasilie Vodă pîná

¹⁾ *Dedina* — datina, obiceiul.

apropo de Prut, și 'l-au tot apărat carii era pre lângă dînsul, precum s'au pomenit și trupuri așa multe n'au cădut; din ómeni mai însemnați: Nichita Vameșul și Isar Clucerul, și viū au prins pre George Hatmanul, fratele lui Vasilie Vodă, cădut cu calul la pogoriș.

Vasilie Vodă, după acest răsboiū, au trecut Nistrul la Rașcov, și acolo petrecînd câteva zile, s'au mutat la Volodijin, un oraș Cazăcesc, și de acolo au trimis pre Iordaki Visternicul sol la Hmil Hatmanul, cuscru-sēu. Iară Stefan Vodă, lăsând Iașii, numai ce au venit pînă la pod; și de acolo, orânduind la scaunul Iașilor Caïmacami, singur au purces cu oștile sale la Suciava, unde era casa lui Vasilie Vodă, cu tótă avuția lui, închisă în cetatea Sucievei, cu Toma Vornicul din boieri, avînd 80 de Seimeni, și cu pușcari¹⁾ de loc, și Nemți 60 lefecii în cetate.

Stefan Vodă, dacă au sosit la Suciavă, au descălecat la un sat aproape de Suciava; anume Șcheia, în casele lui Tuderașco Logofetul; iară împrejurul cetății s'au îngro-

¹⁾ Pușcari = artileriști.

pat Seimenii sei cu o samă de Unguri, și aũ adus și pușcile, și de la Hotin și de la Iași, și aũ început a batere cetatea; ce nimicã nu'i strica.

Se adãogea țera de-pretutinderea la Domn de iznóvã nou; iarã și Vasilie Vodã, unde era nu dormia; ce ori-ce nevoință pune omul, sorocul lui Dumneđeũ cum este orãnduit, a' clãtire nime nu'l póte!

Peste scurte țile sosi vestea cum Timuș cu 9000 de ómeni întrã pre la Soroca în țerã; și amu lovise ómenii lui Vasilie Vodã și pre Grumezea Cãpitanul, carele era în câmpii Sorocei cu straje, și știa Stefan Vodã cã nu s'a lãsat cu atãta Vasilie Vodã asupra lui. Ce ajunsese și el la Racoți, Kneazul Ardealului și la Cazimir, Craiul Leșesc, cãrora amẽndurora era urit Vasilie Vodã, pentru legãtura cu Cãzacia. Decii, de la Racoți îndatã i-aũ orãnduit pre Petki Istioan cu toți Sãcuii ca pe 4000 de ómeni, iarã Craiul Leșesc, un Polcovnic ce avea la Cameniță, anume Condrațki, cu 1000 de Leși cãlãri, 'i-aũ trimis porunca acẽsta: de ar veni vr'o óste cãzãcẽscã asupra Moldovei, sã nevoescã cu tótã osirdia, adunãndu-se cu Moldovenii sã'i smin-tescã; care lucru așã aũ și fost.

Dacă aŭ simțit Stefan Vodă óstea căzácscă apropiată amu către Prut, și aŭ oblicit că Tătari nu sunt, nu spre Roman, ce spre Cotnari aŭ purces, știind, că sosesc Petki Istioan cu óste Ungurésccă. Vrea sa ție calea Cázacilor la loc larg undeva pre Jijia; și la Cotnari s'aŭ împreunat cu Ungurii, și aŭ purces spre Stefanesci, așeptând și pre Leși. Iară mai zăbăvind Leșii, n'aŭ îndrăsnit Ungurii a se tîmpina cu Cázacii; și așa Ungurii aŭ trecut codrul pre la Cocoreni, spre Suciava; iară Stefan Vodă aŭ rămas pre șleahul lor despre Prut, și a treia-đi aŭ sosit Condrațki cu 1000 de Leși.

Timuș, cum aŭ sosit la cetate, de a doua-đi s'aŭ desfrénat la jacurile ¹⁾ Monăstirilor; și ántéiŭ asupra Dragumirnei, cu pușci aŭ mers și aŭ bătut'o, și dacă i s'aŭ închinat, tóte odórele și veșmintele în jac aŭ dat; și câți bieți neguțitori erau închiși acolo, și mulți din boieri, rușinând Cázacii femeii și fete; și nu ca creștini, ce mai rău de cât ca păgâni s'aŭ purtat la acea Monăstire; și să hie mai avut cevași vreme Timuș, nice o Monăstire n'ar fi rămas neprădată.

¹⁾ *Jacurile* — jafurile.

Oștile ce venise într'ajutor lui Ștefan Vodă, și Leșesci și Unguresci, după ce s'au adunat la un loc, au mers îndată Leșii în frunte; și dacă au trecut toate oștile codrul, au stătut pre Siret, la un sat anume Grigoresci, și au făcut sfat împreună Ștefan Vodă cu Petki Istioan, Sărdariul lui Racoți, și cu Condrațki, Polcovnicul Craiului Leșesc. Sfatul alegea din loc câtă osebire este între om și om. Antăi Ștefan Vodă au postit pre Condrațki să primescă această cinste de către dânșii: cum i-ar părea cu ce tocmală, și cu ce socotelă, și cu ce rând s'ar cădea să meargă cu toții asupra aceluși neprieten? Să hie toate pre sfatul lui, ca unui vestit slujitor și știutor obiceiului și hirei aceluși feliu de oște a Cazacilor. Au mulțămît Condrațki de acea cinste ce'l întâmpina de la Ștefan Vodă, și antăi aceste cuvinte au ținut către Ștefan Vodă și către Petki Istioan, — eu, carele scriu aceste, m'am prilejit la acest tâlmăcit și la altele mai pre urmă:

Împărații între împărați, Craii între Crai, Domnii între Domni, boierii între boieri, slugile între slugi, au osebire unii de către alții, cu scaune mai sus; și slugile între sine unii decât alții cu cinstea se oselesc.

Craiul, stăpănu-meu, cu scaunul seü măcar că este mai sus de cât luminatul Kneazul de Ardeal, iară Dumniului Petki Istioan este mai mare de cinste la stăpănu seü; eü la stăpănu seü sunt mai de jos. Dumisale se va cădea să ia cărma asupra noastră, și noi după porunca Dumisale om face.»

Aceste dacă aü spus către Stefan Vodă și către Petki Istioan, aü răspuns Petki Istioan cum măcar că este la stăpănu-seü Sërdar, va și pohtesce se hie tóte pre sfatul lui Condrațki, ca unuia carele pîna acum atâtea rësboie aü avut cu Căzaciü, și știe rândul și hirea lor. Dacă aü înțeles răspunsul (cum are hi știut că nu or face așa amîndoi cum va sfătui el) aü đis: «De vreme ce mă aleg Măriile séle, să se facă pre sfatul și socotéla mea, pohtesc, dară pre Dumniilor să înțelégă hirea acelui feliü de óste, cum este? și ce sunt Căzaciü? Și în ce loc sunt, unde sunt acmu?»

«Óstea Căzácéscă, dacă apucă să se îngrópe, să arunce șanțuri prejur sine, nu la loc, subt cetate, ca acésta, ce hie la ce pîrăü, nedobândită este. Acmu, vedem că încă șanțuri n'aü, nice bine cred de numele nostru, că sunt și Leși aice. Pîna mâine de

or și oblici, tot nu or crede. Cap cine le este, este tîner și nebun. Trebuesce, de vom să ne mîntuim într'un ceas de acest neprieten, pre lângă voia lui Dumneḑeu, însă să facem așa :

«Óstea din loc de aice, cât va trece pîrâul, îndată să se tocmescă stoluri, să'și știe cine-și bulucul, rîndul care după cari va merge, și'și va ține locul. Noi, Leșii vom ține fruntea ; după noi, oștile Măriei séle Knézului din Ardeal ; după oștile Unguresci, Măria sa Stefan Vodă cu óstea sa ; că hie când, capetele și mai pe urmă a hire ¹⁾ se cade. Este, cum înțeleg, de aice o dumbravă de ține cât-va. Deci, pînă vom trece dumbrava, va merge încet óstea ; iară cum om trece și or eși la vedere cu oștile, nemică neoprindu-se să purcédă, rînd după rînd, în trépădul cailor cel mare ; ca să nu hie grije de vre o óste în cîmp să ne stea înainte, acea grijă nu este ; ce cum ne vor vedea, de altă nu s'or apuca, ce îndată de șanțuri să facă. Să facem, dară, cu toții năvală pînă n'aũ șanțuri ; și la grabă așa de sîrg nice sinețele nu se slobod tóte ; iară

1) *A hire* = a fi.

cetatea, care va da cu puscă ori cu sacalușe, acele puțină pagubă fac în óste, ales care mișcă și la un loc nu stă. Nu tóte câte se slobod glonțurile nemeresc : mai larg este pre delaturi decât omul. La noi este o poveste, că cine piere de glonț de tun, tot era de fulger să móră. Mică țintă este omul cu sabia smultă ; și mai lesne'i sinețașului a nemeri o vrabie, decât pre un om călare cu arme. Graba perde, adevărat, de multe ori ; iară de multe ori izbândesce. Aice anume graba trebuesce ; cu dînsa să ne mântuim de acest fel de neprieten ; că într'alt chip de nu om nevoi să'i spargem pînă nu se întăresc cu șanțuri, nici noi câți suntem, nice de ar veni singur Craiul, stăpânul meū, și Măria sa Knézul de Ardeal, nemică nu le vom face. La ce zăbavă va veni apoi lucrul, să se socotéscă ; și noi aice fără care, fără hrană, țerei aceste va aduce zăbava nóstră cu acest neprieten mare scădere. »

○ Aceste sfātuia Condrațki, carele tóte priimind și Stefan Vodă și Petki Istioan, s'aū slobodit sfatul : și a doua și de nópte, cum aū trecut Siretul în vad óstea, așa aū purces de-odată, precum se alesese la sfat de-cuséră. Iară numai de-odată s'aū ținut Ungurii

de acea socotélă, pînă aũ trecut dumbrava. Iară cãt aũ trecut dumbrava, Leşii îndată aũ purces în biciũ spre cetate, pre la Ioşcani ; iarã Ungurii, cãt aũ eşit din dumbravã la vedere, şi aũ zãrit harţul Cãzacilor tîmpinat cu fruntea Leşilor, cã avea Timuş cu sine şi 300 de Tãtari, în loc aũ stãtut Petki Iş-tioan şi Stefan Vodã. Leşii, cum s'aũ tîmpinat cu Tãtarii şi cu Cãzaciĩ cãlãri, îndată 'i aũ împins, şi aũ stãtut în tocmalã pre culme, asupra taberei Cãzãcesci, aşteptãnd pre óstea Ungurésã şi pre Stefan Vodã cu óste de tãrã, tot-deauna trimiţend, rãnduri dupã rãnduri, sã vie mai curẽnd ; ce nu avea cui ñice. Aũ aşteptat Condraţki douã césuri aprópe, sã vie Ungurii. Ce dacã aũ vëduť cã nu folosesce, aũ suduit în gura mare pre Petki Iştioan, Sërdarul lui Racoţi, şi pre Stefan Vodã, şi aũ învăţat sã ñicã trãmbiţa de rësboiũ. Se rupsesse din catane din óstea lui Petki Iştioan 200 de cãtane fórtede de trébã ómeni, şi din Moldoveni pre acea sémã, şi aũ purces asupra Cãzacilor drept sub cetate.

Cãzaciĩ, cum aũ simţit pe Leşi cã sunt, cum aũ început a sãpare ¹⁾ şanţuri împreju-

¹⁾ A sãpare = a sãpa.

rul taberei séle; unii se apărau de Leși, alții săpau bărbătesce de aruncau pământ pre căruțe; și într'o mică de cés ¹⁾ au ridicat șanț, de-odată mic, cât era amu piedică cailor.

Leșii cu năvala de'ntâiu au mers pînă în tabără. Ce, dacă au vădut că nu vin cele-alte oști, s'au dat înapoi cu steagurile pre după casele Tătărășilor, și pre după biserica de acolo, și prin nisce pomeți ce era, și au stătut pînă în-deseră; și de acolo apoi s'au mutat în prejma cetății, despre Ipotesci, peste un dâmb, aprópe de cetate cât covîrșiau glonțurile din cetate. Au venit în-de-seră și Petki Iștioan cu óstea sa, și au descălecat pre dâmbul, despre Ioșcani; iară Stefan Vodă au venit și au descălecat aprópe de Leși. Și aceste tóte nu scriu lăudând vre o parte, ce tocma cum au fost, nu să fac laudă oștii Leșesci, am pre mulți de țeră marturi.

Peste nópte au făcut Căzaci șanțuri, și 'și-au întărit tabăra, cât nu era a gândi să'i mai dobândească. Și așa s'au plinit tóte cu-

¹⁾ *Intr'o mică de ceas* = într'o clipă.

vintele lui Condrațki, grăite mai 'nainte ; nice mai navălia nime la tabăra lor, ce umbla numai cu harturi, și din Tătari și din slugile lui Timuș eșia din afară. Inșă, Tătarii aũ stătat pînă a treia-đi ; și fiind peste hirea lor a fire ¹⁾ închiși, s'aũ cerșut ²⁾ Mârzacul carele era cu dînșii să hie cu voie lui Timuș, să 'i slobóđa pînă nu 'și pierd caii. Ce, trăgându-se Mârzacul să mérgă, iară Timuș de mânia dobitocéscă aũ tăiat capul Mârzacului ; iară Tătarii tot într'acea nópte aũ plecat din tabără, și aũ luat d'ântéiũ în sus pre la Cernăuți, apoi pre la Hotin spre Movilă ; acolo la ținutul Hotinului le-aũ eșit Părcălabul Jora, de Hotin, să le ție calea cu o sémă de ómeni. Ci s'aũ supus Tătarii într'o vale, și s'aũ întors cu toții asupra Părcălabului ; și 'ndată aũ plecat fuga Părcălabul cu ómenii sêi gonindu-i Tătarii cât-va loc ; aũ pierit câți-va de ai noștri la acel rêsboiũ, fără ispravă.

S'aũ pomenit de sosirea lui Timuș la Suciava ; cum aũ sosit, el singur aũ și mers la monăstirea Dragomirna ; iară alte cete pre la tóte monăstirile aũ purces în jac. Ce

¹⁾ *A fire* = a scăpa. — ²⁾ *S'aũ cerșut* = s'aũ cerut.

Timuş aŭ apucat cu o ȕi mai 'nainte de aŭ intrat în tabără; iară celor-alte cete de sîrg le-aŭ plătit Dumneđeŭ plata pentru jacurile caselor séle: că aŭ mers óstea lui Stefan Vodă de le aŭ eșit înainte de le aŭ ținut calea, și s'aŭ topit câte-va cete cu totul.

Stefan Vodă, după ce s'aŭ așeđat cu oștile împrejurul cetăței și taberei Căzăcesci aŭ pus puscile ¹⁾ câte avea, și bătea în tabăra Căzăcescă, cu puțină stricăciune Căzacylor, că și făcuse ei găuri în pămînt; apoi, și pentru spaîma și cetății, aŭ mutat puscile în tîrg, și din tîrg aŭ bătut și alătore cu ce ratea și în tabără. Eșia d'ânteiŭ Căzacy și călări cu harțuri, însă puține ȕile; și, după obiceiul seŭ, într'o ȕi aŭ dat năvală în tîrg la puscă, și venise aprópe de puscă, cât una ce era mai aprópe o apucase. Ce și atunci îndărăptându-i ²⁾ Leșii, s'aŭ întors Căzacy în tabăra lor, și de atunci numai ce ținea șanțurile séle, și fura hrană de cai și apă despre apa Sucievei, din vale, pînă ce-aŭ mutat Condrațki și dintr'acole 4 stéguri de Leși, și i-aŭ închis și dintr'acolea cu acea strajă;

¹⁾ *Пушч* = tunuri. — ²⁾ *Indărăptându-i* = dându-i înapoi, respingându-i.

apoi aŭ mutat și Unguriŭ o sémă de ómeni, și așa aŭ rēmas Căzaciŭ închiși și strînși din tóte părțile.

Când se lucra aceste la Suciava Cazimir, Craiul Leșesc, cu 40,000 de ómeni, coborîa asupra Căzacilor; de care coborîtul Craiului știind Stefan Vodă, aŭ trimis la craiul cerēnd ajutor din óstea sa, să îi pótă sparge pre Căzaci de sub cetate; și tot într'acea dată și la Racoți, Knézul Ardealului; de la amîndoi, fără zăbavă i-aŭ venit ajutor; că pre Craiul tîmpinându'l solia la Halici, pe Nistru, îndată aŭ pornit pre Dinof Polcovnicul cu 600 de Nemți, cu 4 pușci, și o pivă; iară de la Racoți singur Hatmanul lui, Kemini Ianõș, aŭ coborît cu vr'o 6000 de ómeni. Inșă ântēiũ de la Craiul Leșesc sosind Nemții. s'aŭ pus în deal drept asupra cetăței, preste drumul care vine din tîrg pe sub cetate, și aŭ tocmiț pușcile și pioa drept deasupra taberei, și i bâtea fórte tare, cât și prin găuri îi nēmeria den pușcile și pioa; și acele pușci apoi curēnd aŭ scurtat și đilele lui Timuș, cu drept județul lui Dumneđeũ pentru prada care făcu bisericilor.

După aceea, Kemini Ianõși dacă aŭ sosit cu óstea Unguréscă, aŭ trecut spre locul unde

stătuse și Petki Istioan aședând totă tabăra Ungurască încă mai aproape de șanțurile Căzăcesci.

Căzaci, amu fiind în mare strînsore de hrană, închiși din toate părțile, pieile de pre cai morți lua și le fierbea, și opincele și rădăcine mânca, obosiți de străji tot-d'auna și străbătuți din puști. Timuș, rănit de glonț de tun, cum dormia sub cortul seǔ măcar că era în pămînt întins, l-aǔ nimerit într'un picior glonțul, după care lovitură pînă a treia și aǔ stătut mort. Ridicase Hatman pre unul anume Fedorovici, după mórtea lui Timuș, ce aveaǔ nice o putere amu Căzaci, numai era de perire spăimați; și într'o nópte făcendu-se spaimă în tabăra lor, aǔ dat toți ca oile, de la șanțuri la podul cetății, și acolo împigënd cei de pre urmă pre cei denainte, aǔ cădut de pre pod în șanțuri, fărămîndu-se, alții pe întuneric sārind de bună voie în șanț; și aǔ pierit mulți din Căzaci într'acea nópte de spaima acea; și să hie sciut la cei dinafară spaima ce se făcuse la Căzaci, luată era tabăra atunce.

Făcuse o năvală Nemții Craiului Leșesc asupra șanțului Căzăcesc, cu trei zile mai nainte de ce se rănise Timuș. Pre amedă-și

era, când Dinot, Polcovnicul de Nemți, socotind fără grije pre Căzaci, aū dat știre și la Leși și la Unguri, la vremea ce vor aūdi doba lui să dea din tóte părțile năvală, făcēnd el cu ómenii sei la șanțuri năvală. Și așa aū fost : că aū mers Nemții, și cu năvală d'ântēiū luase de la Căzaci o bucată bună de șanț ; iară nesărind Ungurii și ai noștri de pe alte locuri să facă Cazacilor spaimă, s'aū pornit tótă Căzácimea cu singur Timuș, la locul unde cuprinsese Nemții, și nu din sinețe, ce apucând drugi, hlóbe¹⁾, cu sinețe de țiiși aū împins pre Nemți de la șanțuri ; și sārind după dînșii asupra unei rîpi, cum se suia drumul de la tîrg pre sub cetate, aū pierit Nemți la acea rîpă câți-va, cât zăcea ticsite trupurile de Nemți dintr'acea năvală la rîpă.

Craiul Leșesc sosise la Cameniță, improtiva căruia și Hmil Hatmanul, adunat cu Hanul, purcesese ; însă, neștiind încă de sosirea Craiului la Cameniță, aū pohtit Hmil pre Hanul să alégă o sémă de óste Tătărăscă, să răpédă cu Vasilie Vodă să 'i scóță pre Dómna lui, și averea, și pre feciorul lui de 'nchisóre. Aū dat Hanul pre séma lui Șerim-

¹⁾ *Hlóbe* = hlube.

Beî pre Vasilie Vodă, și 'l-aŭ pornit pre la Soroca. Ce într'acele zile ne mai putând a mai trăire¹⁾ Căzaccii de sub cetate, flamândiți și străbătuți, aŭ legat tocmală cu Stefan Vodă și Kemini Ianăș, că Condrațki pusesese bolnav la Cameniță, din care bôlă îi s'aŭ prilejit mórtea; și aŭ dat cetatea Căzaccii pre séma lui Stefan Vodă cu Dómna și tótă averea lui Vasilie Vodă; și ei, pre câți rămăsese, aŭ purces cu tabără puțină, cineși cumpăraseră cai de la Unguri, de la ai nostri și de la Leși; de sub cetate dindată s'aŭ tras pren târg, apoi pre apa Sucevei în jos spre Siret, cu ómeni de zălog de la Stefan Vodă să mérgă cu pace. Și așa s'aŭ sfirșit răsboiul Căzaccilor de sub cetatea Sucievei.

Domnia lui Ștefan Vodă Gheorghe, când s'aŭ aședat al doile rând la domnie.

În mică cumpănă staŭ lucrurile omenesci și risipele a mari case și domnii; și bine aŭ dis un dascăl că lucrurile răsboielor în clipala ochiului staŭ. Amu Vasilie Vodă era

¹⁾ A trăire = a trăi.

sosit cu órdele Tătăresci la Prut, la Stefănesci, când l'aũ timpinat vestea cum amucetatea Sucievei aũ căzut pre sēma lui Stefan Vodă; și cum aũ pierit și Timuș, și Căzácii, câți aũ rămas puțini, și în jumătate morți și hămnisiți¹⁾; și oblicise și Șerim Beiũ, ce era cu Vasilie Vodă. Aũ stătat o ȃi pre sfat ce ar face cu un lucru ca acesta? Știind că acolo sub Suciava era oști câteva, și Leșesci și Unguresci. Aũ ales, cu sfatul Mărzacilor, o sēmă de Tătari să lovescă d'a dreptul la Roman; iară altă drâmbă²⁾ să lovescă drept sub cetate; că umbla Vasilie Vodă cu lacrimi, cădênd la piciorerele lui Șerim Bei, și cu multe daruri. Ce când sta lucrurile gata, și sfatul numai să purcêdă în ceambulurĩ Tătariĩ, sosesc de la Hanul olăcarĩ la Șerim Bei, orĩ unde 'l-ar ajunge într'acel loc să lase tóte, măcar de ar hi și asupra vre-unei trebĩ, și îndată să purcêdă îndărăpt, dându'ĩ știre că iată că a treia ȃi are rēsboiũ cu Craiul Leșesc.

Dacă aũ ințeles Șerim Bei porunca Hanului de întors, și cum era de aprópe Hanul de Craiul Leșesc, aũ lăsat trēba lui Vasilie Vodă,

¹⁾ *Hămnisiți* = hămisiți, ligniți de fόμε. — ²⁾ *Drâmbă* = cėtă.

și s'aũ întors într'aceasi și cu oștile spre Hanul. Iară Ștefan Vodă, luând pre dómna lui Vasilie Vodă cu tótă averea și cu feciorul lui Vasilie Vodă, Ștefăniță Vodă, aũ purces de la Suciava spre Roman, în mare grije de Tătari, de care amu scia din străjile séle că aũ ajuns Șerim-Beiu cu Vasilie Vodă la Prut. Iară luând veste de întorsul órdelor Tătărăscı, singur s'a așeđat la Roman în Episcopie; iară dómna lui Vasilie Vodă și cu Ștefăniță Vodă o aũ trimis la un sat al séu cu pază, anume la Buciulescı, pe Bistriță. Kemini Ianöș, din conacul d'antéiũ de la Suciavă, pe Moldova, de la Răciuleni, aũ ales 800 de catane, și Ștefan Vodă 300 de Moldoveni, și îi aũ trimis într'ajutor la Camenița Craiului Leșesc, și după ce aũ pornit acest ajutor, Kemini Ianöș cu Ștefan Vodă, în loc de mulțamită Craiului pentru ajutorul lui carele trimisese și el asupra Căzacilor, iară cu cele-alte oști, aũ trecut în țera sa la Ardeal cu isbândă, la stăpănu-seũ la Racoți; iară Ștefan Vodă s'aũ așeđat la Roman, precum s'aũ pomenit.

Aice pre scurt ni se cade a pomenire ¹⁾ de Condrațki Leahul, Polcovnicul Craiului Le-

¹⁾ A pomenire = a pomeni.

șesc, carele s'aũ pomenit cã aũ fost venit în-
tr'ajutor lui Ștefan Vodã asupra lui Timuș;
cã măcar cã aũ fost om străin, cade-se sã
nu se tacã hãrnicia lui și hirea deplin ce avea:
om ales la lucrurile rãsbõielor! Cã cine se
va îndemna la bunãtãți, de nu se vor lãuda
ómenii harnici în lume, din carí era ales acest
om. Tãcut, îți pãrea cã nu scie nimicã. Iarã
unde trebuia sã sfãtuéscã izvor, și tóte cu
mare inimã; și pre cale treaz, neînspãimat la
rãsbõie; cap oștenilor deplin, singur unde
trebuia în frunte, cu plinã tocmalã învêțator;
de-multe-orí cu o mie de ómeni ce avea sub
mãna sa, pre trei mií de Tãtari aũ bătut, și
pre Cãzaci cu miile, orí unde'i și tîmpina îi
înfrãngea.

Nu s'aũ pomenit pentru semnele ceriului
carele s'aũ prilejit mai înainte de tóte rëutãți
și crãiei Leșesci și țerei nóstre, și casei acestei
domniei lui Vasilie Vodã la rãndul seũ, cã
era sã se pomenéscã la domnia lui Vasilie
Vodã pentru cometa, adecã stea cu códã,
care s'aũ prilejit cu câți-va ani mai 'nainte
de acésta așa de grea primenélã a acestei
domnii, și întunecarea sórelui în anul acela
în care s'aũ ridicat Hmil Hatmanul cu Cã-
zacia asupra Leșilor, fórte gróznicã întunecare,

în postul mare, înaintea Pascelor în anul 1648, într'o Vineri; și tot într'acelaș an lăcustele, neauđite vécurilor; care tóte semnele, în loc ¹⁾ bătrîni și astronomii în țera Leșescă, a mari răutăți că sunt acestor țeri, menia.

Mă vei ierta, iubite cetitorule, că nu'ti-am scris aceste semne la locul seú ²⁾; crede neputinței omenesci; crede valurilor și cumplitelor vremi; întreabă pre ce vreme am scris și cât am scris? Aș fi lipit aceste semne la randul seú; ce, amu era trecut rëndul la izvodul ³⁾ cel curat; și scriitorii cari izvodesc, puțin se află, *iară tipariú nu e*. Deci, aice de aceste semne îți dau știre, și ales povestea lăcustelor, cari cu ochii cum venia am privit.

Cu un an mai 'nainte de ce s'aú ridicat Hmil, Hătmanul Căzăcesc, asupra Leșilor, aprópe de secere, eram pre atunci la școlă în Bar, în Podolia; pre cale fiind, de la sat spre oraș numai ce véđuiú despre amédăđi un nor cum se ridică de o parte de cer, un nor saú o negură; ne-am gândit că vine o furtună cu plóie de o-dată, pînă ne-am tím-pinat cu norul acela de lăcuste, cum vine o óste stol. In loç ni s'aú luat sórele de de-

¹⁾ *In loc* = pe loc, îndată. — ²⁾ *Seú* = lor. — ³⁾ *Izvodul* = copia.

simea muscelor cele ce sbura mai sus: ca de trei sau patru sulițe nu era mai sus; iară carele era mai jos de un stat de om, și mai jos sbura de la pământ. Urlet, întunecare, asupra omului sosind se ridica óre-ce mai sus, iară multe trecea alături cu omul, fără sială de sunet, de ceva; se ridica în sus de la om o bucată mare de acea poeadă, și așa mergea pre d'asupra pământului ca de doi coți pînă în trei sulițe în sus, tot într'o desime, și într'un chip. Un stol ținea un ceas bun, și dacă trecea acela stol, ca un ceas și jumătate sosia altul; și așa, stol după stol cât ținea de la prânț pînă indiséră. Unde cădea la mas, ca albinele de gróse zăcea; nice cădea stol preste stol, ce trecea stol de stol, și nu se pornia pînă nu se încalđia bine sórele spre prânț; și călătoria pînă în de-séră, și pînă la cădere de mas cădea și la popasuri. Inșă, unde mânia, rămânia numai pământul negru, imputit; nice frunze, nice paie, orî de iarbă. orî de semănatură, nu rămânia; și se cunoscea și unde poposia, că era locul nu așa negru la popos ¹⁾ ca la masul acea mânia a lui Dumneđu. Câte-va țile aũ fost acea urgie; din părțile din jos mergea

¹⁾ *Popos* = Popaz.

în sus. Și tot atunce aũ fost și aice în țără locuste; și dupa acest an și la al doile, însă mai puține. Și apoi, în zilele lui Stefan Vodă, aũ fost locuste, însă pre unele-locuri, și nu ca acea desime ca în acel an, de care s'aũ scris; iarna se găsi în pământ îngropate pe multe locuri.

Ne întórcem acum iar la povestea de unde am părăsit; și fiind aceste tóte tot pre acea vreme cu lucruri străine, ales cu lucrurile crăiei Leșesci, și împreunate, cum ai înțeles la rėsboiele Sucievei, nu ni se cade să trecem ce s'aũ lucrat între Craiul Leșesc, Cazimir, și între Hanul Crîmului, și Hatmanul Căzăcesc, Hmil, atingându-se tóte aceste și de țără. Sta Craiul Leșesc cu oștile séle sub Cameniță; și dacă i-aũ venit și de la Unguri acel ajutor de care s'aũ scris, luase sfat să purcedă la Cameniță împrotiva Hanului și lui Hmil, unde se va tîmpina să le dea rėsboiũ. Ce luând veste din limbă că aũ tras tóte órdele Hanului către sine, și pre Șerim-Bei, carele îl despărțise și îl trimisese în Moldova să nu flămândească undeva în jos óstea, aũ socotit să se lipescă de Moldova, pentru hrana oștii, la Nistru, și acolo să aștepte pre Tătarí și pre Căzací. Și așa aũ făcut; s'aũ mutat

de sub Camența, și 'și-aŭ pus tabăra la Zvancea; și îndată aŭ făcut pod mereŭ¹⁾ pre coșuri peste Nistru, peste carele trecea óstea Leșescă pînă peste Prut la pâne²⁾ și la fînuri; strica și prisăcile ómenilor. Și era la Hotin pâne în stoguri cu mare bișug într'acela an; iară mulți din Leși aŭ plătit și cu capetele hrana aceea, de ómenii de țeră, durrându-i inima pentru munca sa.

Hanul cu Hmil, dacă aŭ vęđut că-i trag Leșii la loc tare să le hie a dare³⁾ rėsboiŭ numai din frunte, s'aŭ siit a mergere⁴⁾ asupra Leșilor, aducęndu-și aminte de rėsboiul de la Berestecica. Ce Hmil s'aŭ suit în sus, și aŭ stătut cu tabăra la Husatin; iară Hanul aŭ cuprins câmpii Cameniței în sus cu órdele sele; însă, nu avea cum să-i flămândescă pre Leși, ca-i hrănia Moldova. A merge iarăși asupra lor la strîmtóre, nu vrea; nice Leșii la larg de tot nu vrea să iasă. Ce iară Hanul aŭ trimis pre Sefer Gazi agă, Vezirul seŭ, și Craiul pre canțeleriul seŭ sub cetatea Cameniței, și acolo s'aŭ legat pace, și s'aŭ întors oștile cinesi la locurile sele. Și de a-

¹⁾ *Pod mereŭ* = pod stătător. — ²⁾ *Pâne* = cereale. — ³⁾ *A dare* = a da. — ⁴⁾ *A mergere* = a merge.

tunce Hmil a început a stricare¹⁾ legătura ce avea cu Tătarii, și se cerca la Mosc.

Vasilie Vodă, vedându-se în țera Căzăcască căduț de domnie, despărțit de Dómna sa și de cuconii²⁾, și de avere (caută la ce aduce róta lumei mari case! că ce póte hi mai greú de cât aceste? Dicit că nici mórtea!) și nici o nădejde nu i-aú mai rămas în prieteșugul Căzacilor, singur s'aú tras cu Hanul la Crim să mérgă și acolo ședénd pre obrocul³⁾ de la Hanul, în cetatea Giozlăului câte-va luni, apoi de acolo, cu porunca împărăției, l'aú trimis Hanul în Țarigrad.

Iară Sfefan Vodă, cu așezată domnie la Roman, tot acolo aú ședut pînă i-aú venit și steagul de domnie de la Impărăție, cu care trebă trimisese boieri pre Stamatie Postelnicul încă din Suciava. Aú venit și un Agă mare cu caftan de domnie și cu steagul de la Impărăție, în Roman. (Caută aici la ce voie aú fost domniile țerei pînă nu de mult, și la ce sunt acmu!)

La Roman petrecénd. Stefan Vodă, cerca în tóte părțile și acmu unele, apoi altele de a lui Vasilie Vodă tupilate; ori odóre, ori

¹⁾ *A stricare* = a strica. — ²⁾ *Cuconii* = copii. — ³⁾ *Obrocul* = mercicul.

banî; din Ți în Ți se vădia unele la un loc, altele la alt loc. S'aũ oblicit și la sluga lui încă din boieria lui, anume Gătoce, un surguciu¹⁾ de a lui Vasilie Vodă la dînsul, de cât-va preț, trimițendu-l pre dînsul la tóte câte se luaũ din casa lui Vasile Vodă: pentru credință, și spre sama lui era odórele câte se lua. Mult aũ stătut în gînd Stefan Vodă, cu ce gînd aũ făcut acel furțișag acea slugă a lui? Nu sciũ ce i-aũ părut pre dînsul, și dintr'alte semne de mai nainte, și din fapta acésta cu surguciul; i-aũ tăiat capul în Roman, ȡicînd că: «de ar hi oprit un lucru ce i s'ar hi cuvenit lui, 'l-aș fi iertat eũ; el aũ furat un lucru ce se cuvine unui Domn».

A privire²⁾ era aieve și pedépsa și stingerea casei lui Vasilie Vodă, și póte osânda pre ómenii de casa lui, ales nepoții lui Vasilie Vodă, pentru multe dóră câte aũ făcut și ei în vremile séle sile și scárnăvii. Și antéiũ pre Stefăniță Păharnicul, feciorul lui Gheorghe Hatmanul, încă la Suciavă i-aũ tăiat capul; apoi pre Alecsandru Păharnicul, și pre Ianachi comisul, feciorii lui Gavril Hatmanul, nepoții lui Vasilie Vodă, cu mari munci i-aũ omorit în Buciulescî.

¹⁾ *Surguciu* = penaj împodobit cu pietre scumpe. — ²⁾ *A privire* = a privi.

După ce a luat steag și caftan de domnie Stefan Vodă în Roman, și cu același Agă carele i-ar adus steag a pornit birul și ploconele Impărețesci. A venit în Iași în scaun, și s'așezat cu întemeietă de atunci domnie, fără grijă; că împărăția ¹⁾ era tînără, copil încă. Vezirii erau bucuroși să hie lucrurile cu pace de toate părțile. Ce domnia Stefan Vodă fără de grijă; numai o sémă de Lăpușneni, ales Hâncescii, nu era de-odată așezați, și fugise Mihalcea Hâncul la Turci. Ce ajungînd Stefan Vodă cu bani la Pașa de Silistra, 'l-a prins Pașa și 'l-a trimis în obeși la Stefan Vodă; și 'l-a iertat, și 'l-a pus Armaș al doile.

Preste scurtă vreme după așezarea domniei lui Stefan Vodă, și-a sfîrșit zilele vieții séle și Matei Vodă, Domnul Muntenesc, om fericit peste toate domniile acei țeri, nemândru, blând, drept om de țeră, harnic la răspoiie, așa neînfrânt și neînspăimat, cât poți să 'l asemeni cu mari oșteni a lumii.

După mórtea lui a ales țera Muntenescă pe Constantin Vodă, feciorul lui Șerban. Și năcar că era fecior de Domn, știut și lui

¹⁾ *Impărăția* = Sultanul.

Matei Vodă și altor Domni mai-nainte, tot aũ fost ferit, numai la nas puținel lucru era însemnat.

Incã nu eșise deplin sufletul din Matei Vodă, când Siimenii și Dărăbanții (carii la acea se-meție se suise din isbãnde cu Matei Vodă, cât nice domnia, nice pre boieri întru nimicã nu-ı băga în sémã, precum s'aũ arãtat apoi și aievea fapta lor), aũ ridicat pre Constantin Vodă Domn și aũ dat cu pușcile și cu sinețele de veselie. Și acea domnie a lui Constantin Vodă aũ dat ȃile Tomii Vornicului și lui Iorgachi Visternicul. Toma Vornicul cãduse pre mâna lui Stefan Vodă la cetatea Sucievei, iarã Iordachi Visternicu aũ venit singur ca un miel spre junghiare din țera Cãzãcescã, cã fusese cu Vasilie Vodă scãpat acolo. Era numai de perire amẽdoi frații în Buciulessi, la închisóre amẽdoi, și porunci mergeã una dupã alta sã'i omóre. Iarã cum aũ aũdit Stefan Vodă cã aũ stãtut Constantin Vodã la Domnia Țerei Muntenesci în loc ¹⁾ aũ rãpeđit sã nu-i omóre, cã fratele lor, Constantin, Postelnicu mare în țera Muntenescã era cumnat lui Constantin Vodă. Și așa aũ hãlã-

¹⁾ *In loc* = pe loc, îndatã.

duit ¹⁾ Toma Vornicul și cu frate seü Iordachi Visternicul atunce de primejdia morții. Singur Dumneșeu peste nădejdea omenescă feresce pre cei direpți de primejdie; că ce ómeni aü acești doi aice în țera acésta, ales Iordachi Visternicul, fără scrisórea mea cređ că va trăi numele lor în veci într'acéstă țéră de pomenirea omenilor din om în om.

Constantin Vodă, Domnul Muntenesc, cu Ștefan Vodă acmu nu era în viața acee cum era Matei Vodă; însă, era bucuroși amêndoï de aședarea sa, ca nisce domniï nouë. Aici în țéră la noi s'aü aședat pace; numai pre la margine umbla oști Căzăcesci și Tătăresci, dodeindu-se cu Leșii: însă acmu mai slabe rêsboïe de cât cele de'ntêiü; și curênd după aceea s'aü lăsat Căzaciï de Tătari, și s'aü legat cu Împărăția Moscului. Și era aice în țéră acmu mai greü de dări, pentru mulțimea lefeciilor ce ținea Ștefan Vodă, pre pilda ²⁾ lui Matei Vodă, din carii nu fu mult și facură o zarvă aice în Iași mare între sine slujitorii.

Era Siïmeni de toți, cu cei din țera Muntenescă și cu cei de loc de aice, carii fusese în slujbă și la Vasilie Vodă, 1000; și Nemți, cu Lonceski Polcovnicul, 400; și Leși călăreți 200, cu Voïcekovski Căpitanul de Le-

¹⁾ *Aü hălăduït* = aü scăpat. — ²⁾ *Prepilda* = după exemplul.

fecii; și Moldovenii cu Leși amestecați 300, cu Rușut Căpitanul; și Lefecii de țeră, cu Grumazea Căpitanul, 400. Atâta sémă de slujitori fiind Ștefan Vodă, nice de la unii zarva n'au început, numai de la Muntenii Siiimeni și capetele lor; și luase în vorová cu sine și pre Siiimenii cesti de loc asupra Nemților.

Nemții era pre jumătate aice în Iași, iară 200 de Nemți, cu Polcovnicul lor, îi ținea Ștefan Vodă la Suciava. In postul mare era, când Siiimenii, din nebunia căpitanilor săi, și din semeția ce se umpluse încă din țera Munte-nescă, 'și-aũ dat cuvânt, în de sine¹⁾, și aũ purces bulucuri pre tîrg; și pre câți Nemți aũ aflat la ulițe 'i-aũ omorît. Făcutu-s'aũ îndată spaimă și zarvă în tîrg. Nemții, unii răniți, scăpați la curte, Căpitanul lor abia hălăduit de la gazdă, câți aũ putut strânge din ómenii sei, și cu aceia ce era la paza curții într'acea ȕi, aũ apucat în curte cerdacul cel de pétra și s'aũ orânduit de aparare acolea. Aũ stătit în mare zarvă și spaimă tótă curtea; și singur Ștefan Vodă la mare spaimă; altor slujitori caili mai mulți pre la odaï²⁾. Un noroc aũ fost, că bulucbașii și Căpitanii Siiimenilor

¹⁾ *In de sine* = între ei. ²⁾ *Odaï* = grajduri.

celor Muntenesci s'aũ înşelat şi aũ venit la Stefan-Vodă, chiemându'i cu blândeţe. Ce cum aũ venit înaintea lui Stefan Vodă, şi Siimenii se bulucia ¹⁾ atunci toţi la un loc în préjma curţii, îndată aũ învăţat de le-aũ tăiat capetele şi Căpitanului şi a trei bulucbaşi; şi acésta aũ fost potolitul zarvei Siimenilor acelora, cum aũ înţeles că le-a perit capetele, aũ şi purces spre fugă. Acoperise iazul desimea; apoi aũ luat spre Socola, în şes la ceair ²⁾; la pîrâul ce vine pre acoloa stătuse, şi eşise óstea asupra lor, tótă curtea, şi slujitorii, şi Nemţii, peste porunca lui Stefan Vodă acmu cu steaguri, cu dobe, cât ce putea venia să'i ajungă, să-şi răscumpere ³⁾ sângele lor, ce le făcuse lor Siimenii. Ce aũ trimis poruncă tare Stefan Vodă pre la Căpitani, cine ar cuteza a facere vre-un răsboiũ, cu capul va plăti; numai să se răspunđă Siimenilor celor Muntenesci să-şi mérgă la ţera lor, iară cei de loc să rămâie iertaţi de acea faptă. Deci, aũ purces Muntenii spre codru, cam cu fuga, şi de ceşti de loc o samă; iară o samă ce aũ rămas, 'i-aũ iertat Stefan Vodă.

¹⁾ *Se buluciatũ* = se adunaũ. — ²⁾ *Ceair.* = liveşũ. — ³⁾ *Rescumpere* = resbune.

Nu era o nemică zarva acésta de aice împrotiva faptei care s'aũ făcut curênd, apoi, după acésta de aice, în țera Muntenéscă, de Siiimeni și Dărăbanți; faptă care abia de se va afla în vr'o țeră ca acea.

S'aũ ridicat Siiimenii cu Dărăbanții, și toți peste țera lor, și aũ abătut la casele boierești, cu arme, fărămându'i înaintea ochilor jupâneselor lor și a cuconilor lor, făcênd rîs pre multe locuri de jupânesele lor, jăcuind casele și averea; și nu numai în București, ci și la țeră la multe case. Perit'aũ mulți boieri și neguțitori jăcuiți de dênșii. Ce Dumnezeu n'aũ rabdat acea faptă îndelung; ce la ce certare aũ sosit și ei, ceti-vei la rîndul seũ.

De semeția acea a acelor slujitori, și faptă așa scarnavă și de abia auđită într'alte țeri, sub mare grije, și ca într'o robie fiind Constantin Vodă la slujitorii seĩ, nu ce poruncia el, ci cum vrea ei a face¹⁾ făceau. Aũ ajuns pre taină la Racoți, Knézul de Ardeal, și aice la Stefan Vodă, Domnul de Moldova, cerênd ajutor la mare nevoia sa de slujitori. Racoți, om tîner, în bine și în mare avuție, sbura cu gîndul în tóte părțile a'și face ceva

¹⁾ *A facere* = să facă.

veste. Bucuros acestui prilej, îndată s'aŭ gătit cu oști în țera Muntenescă, dând știre și la Stefan Vodă aice, numai să purcedă să se adune cu el la apa Teleajinului. Numai ce i-aŭ căutat și lui Stefan Vodă a purcedere de aicea cu oștile sale; și aŭ intrat Stefan Vodă în țera Muntenescă pe din sus de Focșani, și Racoți s'aŭ pogorît din țera sa pre apa Teléjinului.

Dacă s'aŭ oblicit aevea la curtea lui Constantin Vodă că se coboră și Knézul și Stefan Vodă cu oști, aŭ strâns căpeteniile slujitorilor și le-aŭ dat știre de neprieteșugul lui Racoți, cum vine asupra scaunului lui. «Ce, să fiți gata și nespăimați¹⁾, precum ați fost la atâte răsbóie tot cu isbânde, — ales acei slujitori fiind, carii vestite oști Căzăcesci ați înfrânt». Acele auđind, strigaŭ toți pînă'ntru unul: *«la ei! la ei! numai să ni'i arăți»*. Și așa gătindu-se Constantin Vodă, aŭ purces din Bucuresci; și din al doile conac aŭ fugit de la dênșii spre Dristov, către Pașa din Silistra, că se ajunsese și cu Pașa, dându'i scire de tóte de aceste.

¹⁾ *Spăymaŭ* = spăimêntaŭ.

Vedându-se Sîimenii și Dărăbanții înșelați de Constantin Vodă, nimică din nebunia sa ¹⁾ nu s'aũ scãdut, ce îndată aũ rădicat domn pre unul anume Hrizica, și 'i-aũ pus surguciũ în cap. Indată Hrizica Vodă aũ răpedit cãrți în tótã Țera Muntenescă, dând scire cã din mila lui Dumneđeũ aũ stãtut Domn Țerei Romãnesci, de sîrg sã se strîngã țera la dinsul la Teleajin. Un aprod de aceluĩ domnișor cu cãrți cãdẽnd pre mãna lui Stefan Vodă, — cã nesciind nimicã de oști, mergea la slujitorii de județul (cum đic la dẽnșii) Buzẽului sã încalece cu toții, — aũ dat în strãjile nỏstre; și dintr'acele cãrți și din gura Aprodului, aũ înțeles Stefan Vodă tótã povestea, și de fuga lui Constantin Vodă și de rãdicarea ca domnie a lui Hrizica Vodă.

Stefan Vodă cu oștile sële amu era la Sãrata; iarã Racoți încã din munți nu se coborise. Ce nu era fãrã grije la noi, sã nu vie ãnteiũ la noi sã ne lovescã acel domnișor pînã a coborî Racoți cu oștile sële. Decĩ neștiind nimicã de Racoți la ce loc este, nu s'aũ suit mai sus Stefan Vodă, ce aũ stãtut

¹⁾ Sa = lor.

pre câmpii Buzeului preste trei ȃile, și într'același ȃile s'aũ coborît Racoți cu oștile séle în sus la Teleajin; și nedescălecat bine încă cu tótă tabăra, 'i-aũ și dat știre strajile lui cum sosise Sîimenii la vad, pedestrime și pus-cile. La mare tulbure și spaimă căduse Racoți; așa de grabă óstea séméță apropiată, și cu Stefan Vodă âncă neîmpreunat; că acolo era să se împreune oștile. Să nu hie fost Gaudi, căpitanul de Nemți a lui Racoți, la cumpănă, era să hie făcut Sîimenii o poznă oștilor Unguresci.

Că, cum aũ auđit de la Gherghiță unde rădicase pre acel domnișor capetele Sîimenilor și a Dărăbanților, de Racoți, că este mai aprópe cu oștile lui, și încă cu Moldovenii nu este împreunat, aũ sfátuit să mérgă să lovéscă ântéiũ pre Racoți. Cum le-aũ spus capetele sfatul, aũ și început a strigare ¹⁾ toți în tóte părțile: «*haida, haida! la ei, la ei!*» neașteptând nice poruncă, nici vreme, nice tocmală, nici pre lângă sine vre-o tabăra cum se cade unei pedestrimii să mérgă; ce care cum putea mai nainte, cum ar hi la lucru

¹⁾ *A strigare* — a striga.

gata ; mâna bivoliî carii trăgeau puşcile tot în biciu ; nice la un loc strânsă óstea ; ce carii cum putea, buluc după buluc, mai tare. Decii, cum aũ sosit la vadul Teleajinului, cum aũ început a da din sineţe, şi de-odată se stoliau, pînă ar ajunge şi cele-alte bulucuri. Iară ce tocmală se hie la o óste ce era ca un roiũ fără matcă ? Puscile cum aũ sosit la apă, bivoliî pre hirea sa, năduşiţi şi de căldură, că era vară, şi de ostenéla căii pripite, cum aũ vedut apa, cum aũ năvălit în apă preste ómeni, şi aũ băgat puscile în apă după sine.

Tóte aceste socotind Némţul Gaudi, Căpitanul lui Racoţi, aũ îmbărbatat pe Racoţi să'şi tocméscă óstea ; iară el singur cu pedestrimea tótă Nemţescă şi cu puscile aũ purces şi aũ stătat împrotiva lor la vad, şi aũ tocmit puscile spre Siimeni, şi aũ început a dare ¹⁾ din puscî în Siimeni. Daũ şi Siimenii din puscî şi din sineţe, câte mai rămăsese neintrate în apă. Iară nu fu zăbavă, ce cât s'a apropiat óstea lui Racoţi, şi Gaudi le-aũ dat foc odată, cum daũ Nemţii. Aũ şi început Siimenii a se amestecare, ²⁾ şi Dărăbanţii cu domnişorul

¹⁾ *A dare* = a da. — ²⁾ *A se amestecare* = a se amesteca.

lor. Și vedând Racoți tulburarea lor și lucruri fără temeiū, aū și început și pe din jos a trecere¹⁾ óstea din vaduri, și îndată aū purces tótă pedestrimea Muntenéscă și domnișorul lor, cu călărimea de câtă avea cu sine, în risipă. La fugă, ce spor să hie pedestrașului înaintea călărețului? Indată aū ajuns Ungurii călărimea. Nu era alta, fără diréptă osândă pentru faptele lor, și nu răsbóiū saū vr'o apărare, ce diréptă meserniță²⁾. Trupurile pe șleav³⁾ zăceaū polog⁴⁾, și spini pre de laturi plini de trupuri omenesci și multe bulucuri încă nesoșite, pre cariī cum și unde 'i-aū tîmpinat, așa zăcea pînă în Ploiesci. Avut'aū în acéstă zarvă Racoți óste cu sine ca 12,000.

Lui Stefan Vodă, Racoți, îndată cât a soșit la Teleajin, dedese scire să vie cum mai de sîrg⁵⁾; și aū mers într'acea nópte cu óstea câteva ceasuri; iară tot n'a apucat răsbóiu; ce desdininéță ne-aū tîmpinat veste de spartul⁶⁾ Siimenilor. Ce tot aū mai mers în urma lui Racoți, carele cu tótă tabăra sa

1) *A trecere* = a trece. — 2) *Meserniță* = măcel. — 3) *Șleav* = câmp. — 4) *Zăceaū polog* = zăceaū lungite. — 5) *Cum mai de sîrg* = cât mai curênd. — 6) *Spartul* = risipirea.

purcesese îndată după Munteni. Aprópe de Ploiesci aú státtut Racoți cu óste tocmită în două părți, și Stefan Vodă cu óstea sa prin mijloc trecênd, aú mers de s'aú adunat cu Racoți. La adunarea lor aú slobođit tótă pedestrimea focul și tunurile, și apoi aú purces oștile spre otace. Stefan Vodă aú avut cu sine pînă la 5,000 de ómeni, și fórté într'ales óste.

Tot într'aceași ți, după descălecatul lui Racoți, aú pohtit Racoți pre Stefan Vodă la masă, vesel și voios de isbânda ce aú făcut. Cimpoișul, cu cimpoi de urșenic ¹⁾, la dvorbă cu ȃicături; și apoi, dacă s'aú mai veselit, aú pohtit pre Stefan Vodă pentru surlari să ȃică, și aú ȃis și surlarii.

Era lângă Stefan Vodă un Mârđac, anume Rusten Mârza; pre acela aú pohtit Racoți să'l vađă; și dacă 'l-aú vêđut om sprinten, cu zea îmbrăcat, și cu cojoc de soboli preste zea, că 'l purta Stefan Vodă bine, cum și pre alți slujitori, de abia de aú avut la vre-o domnie în țeră milă, cum aú avut la acela Domn, l'aú pus pre Mârđac Racoți la masă și aú petrecut acea ȃi cu masă pînă aprópe

¹⁾ *Cimpoi de urșenic* = cimpoiă îmbrăcat cu catifea.

de Gheorghită; a treia-ți, luând veste Constantin Vodă, de risipa Siimenilor, așeșit înaintea lui Racoți cu 300 de ómenii; și după adunare și cu Constantin Vodă, Racoți aș trecut Praova pe pod, și s'aș aședat cu tabăra, și a sa, și cu amêndoii domnii la Gheorghită.

A doua-ți, după descălecatul oștilor, aș făcut Racoți masă mare, și aș cinstit pre amêndoii Domnii, el singur în capul mesei, din dreapta Stefan Vodă, din a-stînga Constantin Vodă; boierii lui cu boierii amêndurora țerilor, vîrstași¹⁾. În fruntea tuturor, Kemini Ianoș, Hatmanul lui. Vrei vedea cum înghite Racoți mari și înalte gânduri; cum s'ar vedea Craiă peste Crai, și Domn preste Domni! Orb norocul la suiș, și lunecos a stare²⁾ pe loc, grabnic și de sîrg pornitor la pogoriș! Tóte aceste privia Turcii cu códa ochiului, aceste tovărășii a țerilor acestora.

După acéstă petrecanie, Racoți orândui pre Baroș Ianoș cu 2000 de Unguri, și Stefan Vodă, lefecii săi, și Leși și Moldoveni, să mERGă în urmă unde ar înțelege vre-o strînsóre de Siimeni, ori de Dărăbanți, să 'i

¹⁾ *Vîrstași* = amestecași între ei. — ²⁾ *A stare* = a sta.

cerce. Iar Racoți s'au întors la Ardeal, și Stefan Vodă în țeră, iară Constantin Vodă la Bucuresci; și atunci să veți de sîrg și plata Siimenilor și a Dărăbanților în totă țera Muntenescă de Constantin Vodă.

Câți Siimeni au rămas de la resboiul lui Racoți, de la Teleajin, și capetele lor n'au răbdat mult în Țera Muntenescă să rămăie; ce, unii au trecut Dunărea, iar alții câți au rămas n'au hălăduit de mörte nice unul; și nu pînă la o vreme i-au certat Constantin Vodă, ce vre-o doi ani: unde se și oblicia Siiman, sau Dărăbanț, îndată 'l înțepa. Plin era câmpul pre lângă Bucuresci și pre lângă alte orașe de trupurile lor înțepate; și cum aducea pre cineva la divan, ori fără divan, și striga: «*Dómne! ia, și ăsta au fost Siiman*», în loc îl înțepa; și cine-l aducea lua *plașcă*, cum ȕic Muntenii. Pînă într'atâta se suise certarea lor cât din pizmă unul pre altul jura că au fost dărăbanț, și în loc peria. Se făcea unora și năpăști, de pizmă, care din ómeni nu lipsesce în lume nice-odată; ce jurau pentru densus alți ómeni, și hălăduia; sau de striga: «*n'am fost, n'am fost dărăbanț*», jurau cei ce-l prindeau c'au fost, și în loc îl înțepa.

Făcut-aũ bogată dobândă Țerei Muntenesci Boroș Ianoș, și ai noștri; pînă și la olatele cele Turcesci n'aũ hălăduit. Fost-aũ în ceambuluri ¹⁾ și Resten Mârza, mârzacul cela de carele s'aũ pomenit. Ce acoloa aũ rămas în Țera Muntenescă, aprópe de Dunăre, timpinându-se cu nesce slujitori cãlări Muntenesci. Lovise și pre Unguri Muntenii, la sat la Călugăreni, pre singur Boroș Ianoș; ce apoi i-aũ purtat rěu slujitorii lui Stefan Vodă.

După aceste tóte ce s'aũ lucrat în Țera Muntenescă, aicea domnia lui Stefan Vodă aũ fost în pace, de se póte dice că are casa aceea pace, lângă care alta lipită de pãrete arde. Așa și țera nóstră, nu se póte dice că aũ fost cu pace temeinică, când rěutãțile din țera Leșescă și din țera Căzãcească nu eșia!

Se ridicase pre acele vremi un tâlhariũ anume Ditinca, carele aieve umbla fără sieală ²⁾ în ținutul Hotinului și a Cernăuților, și poruncia satelor. Ce aũ trimis Stefan Vodă pre Bucioc Stolnicul cu o samă de slujitori, și l-aũ spart, și toți ómenii i-aũ risipit.

Și tot într'același an aũ purces Hatmanii

¹⁾ *Ceambulurî* = incursiunî. — ²⁾ *Sieală* = sfială.

Leșesci asupra Căzacilor iarna, și aū pohtit și de la Stefan Vodă ajutor și le aū dat 700 de ómenī, într'ales slujitori cu Voicehowski Căpitanul. Ș'aū mers Leșii asupra lui Hmil Hatmanul, carele, perđênd nădejdea în Tătari să-și scóța lucrurile la cap asupra Leșilor, se lepădase de Tătari și se legase cu Moscul. Și aū făcut Leșii într'acea iarnă mari rêutăți cu Tătarii și cu ai noștrii, în țara Căzăcescă; și închisese pre Hmil cu Moscalii la un loc, fórte fără veste, și puțin lucru de n'aū luat tabăra Moscalilor și a Căzacilor. Iară o samă de care cu 24 de tunuri aū rupt. Ca acela ger și vicol aū lovit, cât multă óste de ambe părțile aū perit de frig; și se pomenesce acel rêsboiū de-ī đic *Drijipolia* și pînă astăđi.

La anul după aceste, umplut Gheorghe Racoți, Knézul de Ardeal, de duhuri spre mari lucruri, îndemnat și de Șveđi, carii se ridicase și ei cu Carol Gustav, Craiul lor, asupra Leșilor cu óste, aū început a se ajungere ¹⁾ cu Hmil, Hatmanul Căzăcesc, să hie în țera Leșescă Craiū Racoți; și de atunci

1) *A se ajungere* = a se ajunge, a se înțelege.

umblaă soliă, și a lui Racoți, la Hmil, și a lui Hmil la Racoți.

S'aă întunecat sôrele într'acel an, în luna lui Iunie, cu mare gróză, cât perise sôrele, cu puțin nu tótă lumina, tocma amiăđăđi; și mulți ómeni, nesciind a se ferire¹⁾ de întunecare ca acea, și privind la sôre mult, aă perdut vederea în tótă viața lor.

La anul după acésta, împreunat Craiul Șvelesc cu Knézul de Prus²⁾, domnul de Brandeburg cuprinsese tótă crăia Leșescă, scaunele amêndouă, și Varșavul și Cracăul, înfrângênd cu rêsboiul de față pre Craiul Leșesc cu tótă óstea lui. După care isbândă, Șvedul, cum s'aă đis, cuprinsese mai tótă țera Leșescă; și i se închinase și Hatmanii Leșesci, neavênd încotro lua; că dintr'acolea Șvedul, dincóce Hmil Hatmanul cu oștile Căzăcesci, și cu câți-va Voevođi Moschicesci. Craiul Leșesc singur, Cazimir, eșise din țera sa în țera Nemțescă. N'ar fi gândit nime să iasă crăia Leșescă de sub cumpănă ca acea. Iară aceste lucruri cine va vrea să scie mai deamăruntul, să le cerce la Hronografii lor. Noi ne întórcem la ale nóstre.

¹⁾ *A se ferire* = a se feri. — ²⁾ *Prus* = Prusia.

Dacă aū vĕdut Craiul Ŗvedesc cĕ el sĕ stĕpĕnescĕ o crĕie preste mare, cum este Ŗvedĕscĕ, Ŗi alta dincĕce de mare cum este crĕia LeŖescĕ, nu este ĩn putĭnĕĕ, Ŗi neamurile ŕebsite Ŗi de lege, Ŗi de obiceiuri, Ŗi Hatmanii LeŖesci ĩncĕ ĩdatĕ 'l-aū pĕrĕsit Ŗi s'aū dat spre Nemĕi, aū ĩndemnat pre Racoĕi, Knĕzul Ardealului, numai sĕ vie asupra Crĕiei LeŖesci; Ŗi cu acea solie aū trimis Ŗvedul Ŗi la Hmil Hatmanul. Decĭ Racoĕi aū stĕtut spre gĕtire cu oŖti, trimiĕnd Ŗi la Domni ĩn Ŗĕra Muntenĕscĕ Ŗi aice la noi. Decĭ, Hmil Hatmanul i-aū pornit 20,000 de Cĕzaci cu Anton Polcovnicul ĩnt'ajutor, Ŗi Constantin Vodĕ, Domnul Muntenesc, pre Odivoeanul, Cĕpitanul seū, cu 2000 de ŕomeni; Ŗi s'aū adunat aceste oŖti Ŗi ale nĕstre, Ŗi cele Muntenesci cu Cĕzaciĭ, la Cernĕuĕi, Ŗi aū ĩntrat ĩn Ŗĕra LeŖescĕ pre la Sniatin.

Racoĕi, trĕgĕnd ŕstea preste munĕi, aū pogorit Ŗĕra LeŖescĕ pre la Strĕi Ŗi acoloa Ŗi ceste-l'alte oŖti, Cĕzĕcesci, Moldovenesci Ŗi Muntenesci, i-aū eŖit ĩnainte; Ŗi de la Strĕi aū luat preste munĕi ĩdatĕ la Cracĕu, la scaunul Crĕiei LeŖesci, care oraŖ era amu cuprĭns de Ŗvedĭ; Ŗi luĕnd Cracĕul oraŖul, Racoĕi pre sĕmĕa sa, aū purces spre VarŖav;

și acolo s'aũ împreunat cu Craiul Șvețesc. Spun de Craiul Șvețesc să hie țis, după ce aũ vėđut óstea Ungurėscă : «Nu vei stăpăni tu pre Leși cu acėstă óste».

Impėratul Nemțesc, vėđėnd nevoia Leșilor de Șveți, și Craiul de Dania¹⁾ așijderea temėndu-se de puterea Șveților să nu crėscă pĩnă ĩntr'atãta, aũ stãtut la un sfat amėndoi, să nu lese crãia Leșėscă să o cuprĩnđă Șvedul. Și ĩndatã Craiul de Dania aũ ĩntrat cu oștile sėle ĩn țera Șvedului; și Impėratul Nemțesc aũ dat Craiului Leșesc ajutor. Decĩ, numai ce i-aũ cãutat Craiului Șvețesc a lã-sare²⁾ pe Racoți, și a mergere³⁾ ĩn apãrarea țerei sėle. Apoi și Racoți ce aũ pãțit ĩn țera Leșėscă, (cã nu vom lungi mai mult), numai, scrie istoricul lor, anume Topeltin; el țice pre scurt așã : «Ce aũ petrecut Leșii de Racoți, să scrie Leșii; iarã la ce aũ sosit Ardealul din ceste umblete a lui, noi o mie de ani să plãngem cu lacrimi.»

Leșii, cum aũ lipsit Craiul Șvețesc de lãngã Racoți, ĩndatã s'aũ ĩmbãrbãtat și Hatmanii lor, și Cernevski Voevodul, și âncã puțĩnã

¹⁾ *Dania* = Danemarca. — ²⁾ *A lãsare* = a lãsa. — ³⁾ *A mergere* = a merge.

oste având la un loc o ață lăpădat cu carele; și numai cu călărimea, sprinten, s'aă făcut a fugire ¹⁾ de Racoți, pînă 'l-aă tras cu oștile lui aprópe de Litfa. Decă, aă sărit, și 'i-aă luat dosul; și așa Racoți, vėdėndu-se înșelat, aă lăsat pre Gaudi, Căpitanul seă, cu o samă de pedestrime, și la un oraș anume Briscea-Litovscă; iară el s'aă întors înapoi, cu Leșii în spinare la tóte conacele. Dedese Leșii scire și la Hanul, și amu purcesese și Hanul cu óstea lui asupra lui Racoți. Aă perdut sărita Racoți, curėnd; însă, nădėjduia Căzacilor, cari, dacă 'l-aă adus pînă la Meji-Boje, la un tîrg în Podolia, aă stricat tóte podurile pre urma sa; și de acolo aă plecat fuga și ai noștri la Nistru, și Muntenii. Și așa aă căđut Racoți în mănile Leșilor, cerėndu'si de la dēnșii viață cu rėscumpărare de două milióne să le dea Leșilor bani; pentru care bani zălog lășand pre Apafi, fratele Knėzului de acmu Ardealului.

Acmu apropiindu-se cu oștile Hanul, aă făcut creștinesce cu Racoți Leșii: 'l-aă luat și 'l-aă slobođit în țera lui; iară óstea lui, cu Kemini Ianoș lăsată, tótă aă mers în ro-

¹⁾ *A fugire* = a fugi.

bia Crîmului. Spun de nesce steaguri de cătane, că cu năvală prin Tătari, 'și-aũ făcut cale și aũ hălăduit. Iară mai 'nainte de aceste tîmplări, Nemeșii¹⁾ de Ardeal se rupsesse de la Racoți fără voia lui, năzuind la țera lor, pre aice prin țeră, pre la Câmpul-Lung, de care dând scire Racoți la Stefan Vodă, aũ trimis Stefan Vodă în Câmpul-Lung de le-aũ ținut calea. Mare osândă pre ómeni! Câți s'aũ topit atunci Unguri în țeră la noi în munți! Zalogul care s'aũ pomenit mai sus, dat Leșilor de la Racoți, aũ ședut pînă aũ murit în Liov, și banii n'aũ mai luat Leșii.

Nu s'aũ pomenit de prada Leșilor în țera Ungurésă. Când Racoți umbla prin țera Leșésă, spre Litfa, iară Liubomirski, cu 4000 de Leși, aũ intrat în țera lui Racoți, și multe tîrguri și sate aũ ars.

Intr'acest an 'și-aũ sfîrșit și Hmil, Hatmanul Căzăcesc, dîlele séle; începetură și izvorul a tóte rěutăți acestor părți de lume, a multor țeri, cetăți, stingerea și risipa. Purcesese cu óstea sa în tîmpinarea lui Racoți, înțelegënd la ce slăbiciune aũ sosit, biruit fiind de Leși, și de Hanul cum aũ mers asu-

¹⁾ *Nemeșii* = nobili.

pra lui. Ce nu scie cu ce gând mergea și el, că spun că scărșca în dinți amu în tabără bolnav Hmil, și dicea: «Ah! de mi l'ar da Dumneșeu pre mâna mea pre acel câne scurt!». Așa sunt Căzaci la tovărășie de nădejde! Ce curênd într'acele țile aũ murit Hmil Hatmanul, în tabără, precum s'aũ pomenit.

Peste voie era Turcilor acéstă înălțare a lui Racoți, cât amu poștia să iasă la Craia Leșescă, și împreunarea lui cu aceste două domnii, de Moldova și de Țera Muntenescă; și era la Turci lucruri slabe; Impăratul încă tîner. S-aũ sfătuit capetele, o samă, și aũ ales pre Kiupriliul, om cu fire tare și vrăjmaș, și aũ grăit *immei*¹⁾, de nu se va pune un om ca acela Ispravnic Impărăției, Ardealul, Moldova și Țera Muntenescă sunt eșite de sub mâna Impărăției. Deci, cum aũ stătut Kiupriuliul la Vizir, cum aũ luat asupra sa tôte, și ânteiũ aũ stătut după lucruri din casă a așezare²⁾, și a lămurire³⁾ lefele cine cât ia fără ispravă de la Impărăție, pre mulți din capete omorînd. Apoi aședând aceste tôte

1) *Immei* = mumei Sultanului. — 2) *A așezare* = a așeza. —

3) *A lămurire* = a lămuri.

aŭ pus gând rău pre Racoți și pre aceste două Domnii.

Stefan Vodă, vedënd patimele și risipa lui Racoți, și temëndu-se de Hanul că era în sus, aŭ purces din Iași la Suciava; și de atunci, din vreme în vreme, aștepta și asupra sa primejdie. Și Hanul, după ce a luat tótă óstea lui Racoți în robie, și tóte capetele Ardealului, și pre Kemeni Ianoș Hatmanul lui Racoți, între carii din boierii Ardealului aŭ fost și Apafi Mihai, carele acmu Knéz Ardealului. Trimisese Hanul doi Agi mari ai seí, unul la Impărăție, ca să scie Impărăția de isbânda lui, și altul la Stefan Vodă, cu poruncă să iasă înaintea Hanului la Țuțora; și aŭ luat, cu acea spaímă de la Stefan Vodă câte-va pungí și aŭ trecut spre Crím pre la Orheiú și pre la Lăpușna. Stefan Vodă, după trecutul Hanului aŭ venit în Iași.

Tótă povestea de Stefan Vodă și de Constantin Vodă se scia la Impărăție: cum sunt la sfat cu Racoți una, și cum i-aŭ dat asupra Leșilor óste; iară și Leșii cu lauda mare asupra țerei. Căzacia așijderea pentru mórtea lui Timuș. Vizirul singur amu se gátia asupra lui Racoți, și la Domnii amëndoi trimisese poruncă pre un Agă mare de la Impă-

răție, anume Uzum Ali Beiü. Spun de acest Turc că aü fost cap mare la Turci, și cu sfatul lui s'aü ales la Vizirie Kiupriliül, și apoi de Kiupriliül aü perit. Intrebând pre Domni, apucase-vor ei să mérgă amêndoï asupra lui Racoți cu oști, să facă acéstă slujbă Impărăției, să se curățescă și de faptele séle și de amestecăturile ce avuse cu Racoți; care lucru nu scim cum ar fi putut fi pentru lege; iară puterea ce nu lucréză?

Care poruncă, dacă aü venit la Stefan Vodă aice, și pre atunci purcesese Stefan la munte, să alégă loc de mönăstire, care se chiamă Cașinul; din Răcăciuni m'aü trimis pre mine în Țéra Muntenescă, sfătuindu-se cu Constantin Vodă ce răspuns vor da, viindu-le amênduror o poruncă, și la un prepus fiind amêndoï la Impărăție, și amêndoï Domni atocma într'un chip de primejdie aprópe? Iară nestătătóre și lunecóse firele omenesci! La greü și la nevoie cineși de sine să stea, și apoi și cela și cela-l'alt mai lesne pier! Și nice și era putere alta; silia care de care să iasă mai bun, cu primejdia altuïa, la Impărăție!

Nu s'aü apucat de acela sfat Constantin Vodă cu Stefan Vodă; ce încă se temea să

nu iasă ceva de la dînsul, să vedescă la Impărăție Stefan Vodă. Ce aŭ răspuns : «Cum ar socoti Dumniului fratele nostru, mai bine, așa să răspundă lui Uzum Ali Beiŭ, și să ne facă scire pre acea cale să răspundem și noi.» Aŭ priceput Stefan Vodă îndoita inimă a lui Constantin Vodă și meștersugul, și aŭ scris la Uzum Ali Bei cum el este gata pe totă porunca Impărătescă ; unde va hi voia Măriei Sale Vezirului, acolo va merge cu totă oștea sa. Inșă nu era acest răspuns din totă inima.

Constantin Vodă s'aŭ apucat îndată de pungi, să'si tocmescă domnia cu banii, că era avuția lui Matei Vodă neclătită încă, cu multe pricini la Impărăție, ȃicînd că el n'aŭ luat Domnia cu sabia saŭ cu nescari oști străine, ce 'l-aŭ ales țera, după mórtea lui Matei Vodă, și el de mare silă a lui Racoți si a lui Stefan Vodă, temîndu-se de dînșii, aŭ dat puțină oște, cari nice și erau Munteni, ce mărgineni de Moldova, cât să hăladuescă de la scârba lor. Și cu de aceste silia să'si tocmescă domnia.

Vezirul, dacă aŭ vedut că nu se apucă ei să se sfădescă cu Racoți, și nu va face nemică cu acésta, aŭ stătut asupra Domnilor,

numai să vie să sărute p^ola Impărăției, de Domnie, și să'și m^ergă iar la Domnie. Atunce s'au apucat Stefan Vodă la Uzum Ali Bei că va merge, iar pe de altă parte juruia t^otă avuția sa, numai să'l ierte Vezirul de venit la Țarigrad; și aceea au mâncat apoi capul lui Uzum Ali Bei. Că Domnilor așa au r^es-puns Vizirul: Că de ar umple unul câte o casă de galbeni de aur, nu se p^ote acest lucru, ca să nu vie aice; și de vor veni, iar Domni vor hi; iară de nu va veni, Stefan Vodă, într'un ceas voi^u pune pre acesta, arătând pre Ghica Vornicul, care era Kapukihaie lui Ștefan Vodă la P^ortă. Spun de Ghica Vornicul cum au \dot{d} is acest cuv^{ent} Vezirul, el au și alergat de au sărutat p^ola Vezirului.

Iară cât putem înțelege den mulți și den multe lucruri pre urmă, adev^{er}at de ar hi mers Stefan Vodă la P^ortă, Domn ar hi eșit iară, că era Kiupruliului cu mare veste să aducă pre Domni la p^ola Impărăției, pre care'i ținea Impărăția la prepus de hainie. Și spun de Vasilie Vodă că avea mare grije că va veni Stefan Vodă la P^ortă; și să hie \dot{d} is în taină: «*Să nu'l aducă dracul aice*». Inșă cu nevoie este a mergere de bună voie la grije, și cumpăna vieței, sciindu-se la

atâtea amestecături, și având acolo la Pórtă atâția Greci pîriși, cărora se luase tot ce avea la începutul Domniei lui, și mulți au și perit; că s'aũ făcut la începutul Domniei acesteia mare jacuri la ómeni străini, ales la Greci de ómenii lui.

Incepuse Stefan Vodă, și se lucra tare mōnăstirea Cașinul; iar la anul după urđitul ei, 'i-aũ venit mazilia, viind Domn în scaunul țerei, Ghica Vodă; însă, ântêiũ, înaintea lui Constantin Vodă cu câteva luni, îi a venit mazilia cu Mihnea Vodă.

Domnia lui Stefan Vodă fost-aũ cu mare bișug țerei; în toți anii domniei séle, care aũ trăgănat tocma cincă ani, în pâne, în vin, în stupi și mare ródă în tóte. Omul deplin, cap întreg, fire adâncă, cât poți đice că nasc și în Moldova ómeni. La învêțaturile soliilor, a cărților la răspunsuri, am auđit pre mulți mărturisind să hie covîrșind pre Vasilie Vodă. Mesele și petrecăniile acesteı Domnii abia la vre o Domnie să hie prilejit, nu fără mari desfrânăciuni. Slujitorii mila și cinstea care aũ avut la acéstă domnie n'aũ avut nice la o domnie; iară cum 'i-aũ plătit slujitorii lui la mazilie, ceti-vei mai jos la intratul Ghicăi

Vodă în țeră, și la eșitul lui din țeră în țera Ungurască.

Eșirea lui Stefan Vodă din țeră aŭ fost în anul 7165¹⁾; tocmai pre acea vreme 'i-aŭ venit mazilia, pre ce vreme aŭ scos și el pre Vasilie din scăun.

¹⁾ 7165 = 1657.

1,00 lei